

ခရစ်ယာန်သာသနာ၏ သမိုင်း

ခရစ်ယာန် သာသနာ သမိုင်းသည် ခရစ်တော်နှင့် သူ့တပည့်တော် ၁၂ ပါး၏ သာသနာပြုမှု၊ ခေတ်ပြိုင် ဂိုဏ်းကွဲများမှ ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာတရားတို့ ယှက်နှယ်လျက်ရှိပေသည်။ ခရစ်ယာန် သာသနာသည် အာဗြဟံ၏ သာသနာတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ၎င်းသည် အခြားဘာသာများနှင့် ကွဲပြားမှုမှာ ခရစ်ယာန် တို့က ခရစ်တော်သည် ထာဝရဘုရား၊ သားတော် ဟူ၍ ဖြစ်ကြောင်း အယူထားမှုပင်။ ခရစ်ယာန် အများစုက ကြိုကာယ ခမည်းတော်၊ သားတော် နှင့် သန့်ရှင်းသော ဝိညာဉ်တော် ဟူ၍ သုံးပါးတစ်ဆူ ဝါဒကို ယုံကြည်ကြပေသည်။ ခရစ်ယာန်များ အကြား၌ မြင့်မြတ်ခြင်း၊ ယေဂူ၏ လူသား သဘာဝနှင့် ဘုရားသခင်၏ ကြိုကာယ သဘာဝများနှင့် ပတ်သက်၍ ယုံကြည်မှု သီအိုရီများ ကွဲပြားလျက် ရှိပေသည်။ ဤကွဲပြားမှုများသည် ယနေ့ထိပင် ဖြစ်ပေသည်။

များစွာသော ခရစ်ယာန် ဂိုဏ်းများက အသင်းတော် ဆိုသည်ကို လူသားတို့အား ကယ်တင်ရန် ဘုံရိပ်သာဟု နားလည် သဘောပေါက် ထားကြပေသည်။ ဤသို့ လက်ခံထားမှုမှာ ကာသိုလစ်နှင့် ပရိုတက်စတင့် အသင်းတော် နှစ်ခုလုံးမှာ ကိုက်ညီမှုရှိ၍ သူတို့က အသင်းတော်တွင်း၌ ခရစ်တော်သည် သန့်ရှင်းသော ဝိညာဉ်တော်အားဖြင့် ဆက်လက် နေထိုင်သည်ဟု နားလည်ထားပေသည်။ ကာသိုလစ် ရိုးရာတွင် အသင်းတော်သည် ခရစ်တော်၏ ကိုယ်ခန္ဓာဖြစ်ပြီး၊ ပရိုတက်စတင့် အသင်းတော်ကမူ ခရစ်ယာန် ဘာသာဝင် အားလုံးသည် ခရစ်တော်၏ ကိုယ်ခန္ဓာ ဖြစ်သည်ဟု ယေဘုယျ အမြင် ရှိကြပေသည်။ အချို့သော ပရိုတက်စတင့် ဘာသာရေး သုတေသီများက ၎င်းကို အသင်းတော်ကြီးဟု ခေါ်၍ ယေဘုယျအားဖြင့် ယုံကြည်သူများနှင့် ခရစ်တော်တို့၏ ပုဂ္ဂလ ဆက်ဆံရေးပေါ် အလေးပေးသော အသင်းတော်ငယ် ဂိုဏ်းများနှင့် ဖီလာလျက် ရှိပေသည်။ သို့သော် အခြားသော ခရစ်ယာန်များက “အသင်းတော် ဟူသည် အားလုံးအတွက် မဟုတ်ချေ။ အမှန်အားဖြင့် ၎င်းသည် ယုံကြည်သူများ၏ ပုဂ္ဂလိက စုဆုံရာ ဌာနသာ ဖြစ်၏။ ခေတ်တိုင်း ဒေသတိုင်းမှ ယုံကြည်သူများ၏ နောက်ဆုံး စွန့် ဆုံးဆည်းရာမှာ ကောင်ကင်း ဘုံသာ ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် အသင်းတော်၏ သမိုင်းကြောင်းသည် ဘုံတို့၏ သမိုင်းကြောင်း မဟုတ်သည့် အပြင် ယုံကြည်သူများ အကြား လောကနှင့် ကာလ၏ အဓိက အဖြစ်အပျက်ကြီး၏ အကြောင်းအရာ (ကမ္ဘာ့ နိဂုံး) လည်း မဟုတ်ချေ။” ဟု ဆိုကြ၏။

ခရစ်ယာန်သာသနာသည် အေဒီ ၁ ရာစုတွင် ဂျေရုဆလမ်မှ စတင်ခဲ့သည်။ အေဒီ ၃၀၀ သို့မဟုတ် ၃၁၄ တွင် အာမေးနီးယားနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံတော်ဘာသာ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ အေဒီ ၃၂၅ တွင် အီသီယိုးပီးယား၏ နိုင်ငံတော်ဘာသာ၊ အေဒီ ၃၃၇ တွင် ရော်ဂျီယာ၏ နိုင်ငံတော်ဘာသာ၊ နှင့် အေဒီ ၃၈၀ တွင် ရောမအင်ပါယာ၏ နိုင်ငံတော် ဘာသာဖြစ်လာခဲ့သည်။ ဖြာထွက်ကာလ (အေဒီ ၁၅ ရာစုနှင့် ၁၇ ရာစု) တွင် တကမ္ဘာလုံး ပြန့်နှံ့ သွားပြီး ကမ္ဘာ့ အကြီးဆုံး ဘာသာဖြစ်လာခဲ့သည်။

၎င်း၏ သမိုင်းတလျှောက် ဘာသာတရားတွင် ဂိုဏ်းကွဲများနှင့် ဘာသာရေး သီအိုရီ ငြင်းခုံမှုများ ကြွယ်လှ သောကြောင့် အသင်းတော်ပေါင်းများစွာ ဖြာထွက်လာခဲ့ပေသည်။ ရိုမန်ကာသိုလစ်၊ အရေ့ပိုင်း အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်နှင့် ပရိုတက်စတင့် တို့မှာ အကြီးဆုံး အကိုင်ခွဲများ ဖြစ်ပေသည်။

မာတိကာ-

- (၁) ယေဂူ၏ ဘဝတာ (ဘီစီ ၆-၄ မှ အေဒီ ၂၉- ၃၆)
- (၂) အစောပိုင်း ခရစ်ယာန် (အေဒီ ၃၃- ၃၂၅)
  - (၂-၁) တပည့်တော်များ အသင်းတော်
    - ၂-၁ (က) ယေဂူအား ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်း
    - ၂-၁ (၂) အဆုံးမသတ်သော ဂျူးသာသနာ
    - ၂-၁ (၃) အသင်းတော် ကိုယ်ထည် (တပည့်တော်များခေတ်)

(၂-၂) တပည့်တော်များလွန်ခေတ် အသင်းတော်

- ၂-၂ (၁) နိုင်ငံတော်နိုင်ငံကွပ်မူ
- ၂-၂ (၂) အသင်းတော် ကိုယ်ထည် (တပည့်တော်များလွန်ခေတ်)
- ၂-၂ (၃) အစောပိုင်း ခရစ်ယာန် လက်ရေး မှတ်တမ်းများ
- ၂-၂ (၄) ရှေးဦး ပုဂ္ဂိုလ်ရေးအမွှန်းတင်မှုများ
- ၂-၂ (၅) အစောပိုင်း အပြန်အလှန် ပုတ်ခပ် စွပ်စွဲမှုများ
- ၂-၂ (၆) သမ္မာကျမ်းစာ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်
- (၃) ရောမအင်ပါယာ အသင်းတော် (၃၁၃-၄၇၆)
  - (၃-၁) ခရစ်ယာန်သာသနာအား တရားဝင်ပြဋ္ဌာန်းခြင်း
  - (၃-၂) ကွန်စတန်တိန်း သည် ဂရိတ်
  - (၃-၃) သင်းအုပ်ဆရာတော် ပိုင်နယ်
  - (၃-၄) ပုပ်ရဟန်းမင်းနေရာနှင့် ထိပ်ဆုံးအနေအထား
  - (၃-၅) အသင်းတော်ပေါင်းစုံ သံဃာယနာ
  - (၃-၆) နိုက်စ်နီးနှင့် နိုက်စ်နီးခေတ်လွန် ဗားသာများ
  - (၃-၇) စီရင်စု ငါးခု
  - (၃-၈) ဘုန်းကြီးရဟန်း ဝါဒ
- (၄) အရှေ့အနောက် တင်းမာမှု ပြင်းထန်လာခြင်း
- (၅) အလယ်ခေတ် အစောပိုင်းကာလ အသင်းတော် (၄၇၆-၈၀၀)
  - (၅-၁) မြစ်ရိုးတစ်လျှောက် ဒေသခံလူမျိုးများ၏ ပြောင်းလဲမှု
    - ၅-၁ (၁) အိုင်ယာလန်နှင့် အိုင်းရစ် သာသနာပြု အဖွဲ့များ
    - ၅-၁ (၂) အင်္ဂလို-ဆက်ခံဆင်းများ (အင်္ဂလိပ်)
    - ၅-၁- (၃) ဟော်လန်များ
    - ၅-၁ (၄) နယ်သာလန်နှင့် ဟောလန်မဟုတ်သည့် ဂျာမန်
    - ၅-၁ (၅) စကင်ဒီနေဗီးယား
  - (၅-၂) အလယ်ခေတ် အစောပိုင်း ပုပ်ရဟန်းခံယူမှုများ
  - (၅-၃) တစ်ကျော့ပြန် ကာရိုလင်ဂီယန်
- (၆) အလယ်ခေတ် မြင့်မြတ်သော အသင်းတော် (အေဒီ ၈၀၀-၁၄၅၅)
  - (၆-၁) အရှေ့ပိုင်းတောင်ပိုင်း ဆလားဗွီများ၏ ပြောင်းလဲမှု
    - ၆-၁ (၁) ဂရိတ် မိုရာဗီးယား သို့ သာသနာပြု အဖွဲ့
    - ၆-၁ (၂) ဆာ့စ်နှင့် ဘူဂေးရီးယန်းတို့၏ ပြောင်းလဲမှု
    - ၆-၁ (၃) ရာ့စ်များ၏ ပြောင်းလဲမှု
  - (၆-၂) အများကြိုက်လိုက်လျှော ဆင်ခြေမှားအား ရှုံ့ချသည့်ဝါဒ
  - (၆-၃) ဘုန်းကြီးရဟန်း ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး လှုပ်ရှားမှု
  - (၆-၄) ဖုန်းတောင်းယာစကာ ဂိုဏ်း
  - (၆-၅) ဘိသိက်ပေးခြင်းဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှု
  - (၆-၆) သူကောင်းပြုခြင်း (သိဒ္ဓိတင်ပေးခြင်း)
  - (၆-၇) သာသနာပြု စစ်ပွဲများ (ကရူးဆိတ်)
  - (၆-၈) အလယ်ခေတ် ပုပ်ရဟန်းမင်းများဆိုင်ရာ မြင့်မားမှု
  - (၆-၉) အလယ်ခေတ် ဝိနိစ္စယများ
  - (၆-၁၀) တက္ကသိုလ်ကျောင်းများ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း
- (၇) ပိုတီယန် ဂိုဏ်းကွဲခြင်း
- (၈) အရှေ့-အနောက် ဂိုဏ်းကွဲခြင်း
- (၉) ဟောစီချက် ပဋိပက္ခ
- (၁၀) အကျဉ်းခံ ခေတ်
  - (၁၀-၁) အနောက်တိုင်းမှာ ပစ်ပယ်ခြင်း
  - (၁၀-၂) အော်တိုမင် အင်ပါယာ လက်အောက် ဘာသာတရား အခွင့်အရေး
  - (၁၀-၃) ချစားမှုများ
  - (၁၀-၄) ဒွဲစ်ရီမား **Devshirmeh**
- (၁၁) အနောက်တိုင်း ဂိုဏ်း
- (၁၂) တစ်ကျော့ပြန် အသင်းတော်နှင့် ဒီတလီ (အေဒီ ၁၃၅၅- ၁၅၅၅)

- (၁၃) ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး (အေဒီ ၁၅၂၁-၁၅၇၉)
  - (၁၃-၁) မာတင်လူသာ
  - (၁၃-၂) ဩရစ် ဇွင်ဂလီ **Ulrich Zwingli**
  - (၁၃-၃) ဂျွန် ကဲလ်ဗင် **John Calvin**
  - (၁၃-၄) အင်္ဂလိပ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး
- (၁၄) တန်ပြန် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး
  - (၁၄-၁) ထရင့်တံ့ သံဃာယနာ
- (၁၅) ရှာဖွေတွေ့ရှိမှု ခေတ် (အေဒီ ၁၄၉၂-၁၇၆၉)
  - (၁၅-၁) ခရစ်ယာန် သာသနာပြု အဖွဲ့များ
    - ၁၅-၁ (၁) ကက်သလစ် မက်ရှင်များ
    - ၁၅-၁ (၂) ပရိုတက်စတင့် ကိုလိုနီပြုခြင်း
- (၁၆) အသင်းတော်နှင့် ဉာဏ်စဉ်တော် (အေဒီ ၁၅၈၀- ၁၈၀၀)
  - (၁၆-၁) ဂယ်လီလီယို၏ အမှု
  - (၁၆-၂) ပြင်သစ် တော်လှန်ရေး
- (၁၇) ပြန်လည်နိုးကြွလာခြင်း (အေဒီ ၁၇၂၀-၁၉၀၆)
  - (၁၇-၁) နိုးကြားမှုကြီးများ
  - (၁၇-၂) မူလလက်ဟောင်း ပြန်လည်ထူထောင်ရေး ဝါဒီ
- (၁၈) ခေတ်ပြိုင် သမိုင်း (အေဒီ ၁၈၄၈ မှ ယခုထိ)
  - (၁၈-၁) ရုရှား အင်ပါယာအတွင်း ရုရှား-အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်
  - (၁၈-၂) ဆိုဗီယက် ယူနီယံအတွင်း ရုရှား-အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်
  - (၁၈-၃) ဖက်ဆစ်ဝါဒ
    - ၁၈-၃ (၁) နာဇီဝါဒ
    - ၁၈-၃ (၂) အီတလီ ဖက်ဆစ်
    - ၁၈-၃ (၃) စပိန်ပြည်တွင်းစစ်
    - ၁၈-၃ (၄) ဩစတီးယားမှ ဒိုးလ် ဖတ်စ်
  - (၁၈-၄) အနောက်နိုင်ငံများသို့ ပြောင်းရွှေ့လာသူများ
- (၁၉) ခရစ်ယာန် သီအိုရီမှ ခေတ်သစ် ဦးတည်ချက်
  - (၁၉-၁) ခေတ်သစ်ဝါဒီနှင့် သဟဇာတဝါဒီ ခရစ်ယာန်
  - (၁၉-၂) အခြေခံဝါဒီ
  - (၁၉-၃) ဒုတိယအကြိမ် ဘာတီကန် သံဃာယနာ
  - (၁၉-၄) အသင်းတော်ပေါင်းစုံ ညီညွတ်ရေးမှု
    - ၁၉-၄ (၁) ကက်သလစ် အသင်းတော်ပေါင်းစုံ ညီညွတ်ရေးမှု
    - ၁၉-၄ (၂) ပရိုတက်စတင့် အသင်းတော်တွင်း ညီညွတ်ရေးမှု
- (၂၀) နိုင်ငံတကာ ခရစ်ယာန်ဝါဒနှင့် အနာဂတ် တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးမှု

ယေရှု၏ ဘဝတာ (ဘီစီ ၆-၄ မှ အေဒီ ၂၉-၃၆)

ဘီစီ ၆-၄ ခုနှစ်တွင် ဂျူးလူမျိုးမိခင် မာရီမှ မွေးဘွားခဲ့၍ နာဇရက်နှင့် ဂလိလဲ ဒေသတွင် ကြီးပြင်းခဲ့သည်။ အီဂျစ်တွင် ကာလအနည်းငယ် နေထိုင်ခဲ့ဘွယ် ရှိပေသည်။ သုတေသီများက သူသည် အသက်သုံးဆယ် ဝန်းကျင်ခန့်မှ စတင်၍ သာသနာပြုခြင်းနှင့် သူ့အား အံ့ဘွယ်များကို ပြုလုပ်နိုင်သည်။ (တန်ခိုးဖြင့်) ဆေးကုပေးနိုင်သည် သို့မဟုတ် ဘုရားရှင်၏ သားတော်ဟု သတ်မှတ်သော တပည့်တော်များကို စည်းရုံးခြင်းများကို စတင်ခဲ့သည်ဟု ယုံကြည်ကြပေသည်။ အေဒီ ၃၃ ခုနှစ်တွင် ယုဒီယ အပိုင် ရောမမြို့တော်ဝန် ပိလတ်မင်းကြီး၏ အမိန့်ဖြင့် ရှေ့ဆောင်၍ ကားစင်တင်၍ ကွပ်မျက်ခံခဲ့ရပေသည်။ သူ့အား ကားစင်တင် ကွပ်မျက်ပြီးနောက် အုတ်ဂူ တစ်ခုတွင် ဂူသွင်း သင်္ဂြိုဟ်ခဲ့ပေသည်။

ခရစ်ယာန်များက ခရစ်တော်သည် သေဆုံးပြီး သုံးရက်နောက်တွင် ခန္ဓာတော်အားဖြင့် ပြန်လည် ရှင်ပြန်သွားခဲ့သည်ဟု ယုံကြည်ကြ၍ အုတ်ဂူဟောင်းလောင်း (empty tomb) သမိုင်းသည် သမိုင်းဆိုင်ရာ အချက်အလက်

တစ်ခုဖြစ်နေပေသည်။ ယေရှုတပည့်များ၏ အစောပိုင်းကာလ လက်ရာများတွင် များစွာသော ရှင်ပြန် ထမြောက်ခြင်း ပုံဆောင်မှု အထောက်အထားများ ရှိ၍ ယေရှု၏ ရှင်ပြန် ထမြောက်ခြင်းက ခရစ်ယာန်သာသနာ ဖြစ်တည်လာရန် အခြေခံနှင့် တွန်းအားများ ဖြစ်ပေသည်။ သူ့တပည့်တော်များက ယေရှုသည် ဂလိလဲနှင့် ဂျေရုဆလင်၌ တပည့်တော်များနှင့် မျက်ဝါးထင်ထင် တွေ့ဆုံပြီး ကောင်းကင်ဘုံသို့ ကြွမသွားမှီ မြေကမ္ဘာ၌ ရက်ပေါင်း လေးဆယ် နေခဲ့သည်။ သေခြင်းမှ ရှင်ပြန်ထမြောက်ခြင်း၊ နောက်ဆုံးတရားစီရင်မည့်နေ့နှင့် ဘုရားသခင်၏ ကောင်းကင်နိုင်ငံတော်အား ပြည့်စုံအောင် ထူထောင်ခြင်း စသည့် မေရီယဟောကိန်းများအား ဖြည့်ဆည်းရန် သူသည် တဖန်ကြွလာမည်ဖြစ်၍ ဟု ရေးသားကြပေသည်။

ယေရှု၏ ဘဝတာနှင့် သြဝါဒတော်များ အတွက် အဓိကအချက်အလက်များကို ခရစ်ဝင် လေးကျမ်း (မသဲ၊ မာက၊ လုကာ၊ ယောဟန်) ၌ ဖော်ပြထားပေ၍ တမန်တော် ဝတ္ထုနှင့် ရှင်ပေါလု၏ ပေးစာများတွင်လည်း အနည်း ငယ် တွေ့ရပေသည်။ ခရစ်ယာန်သာသနာတွင် အပေါ်လွင်ဆုံး ယုံကြည်မှုမှာ ခရစ်ဝင်ကျမ်းများမှ ယေရှု၏ သေဆုံးခြင်း၊ ရှင်ပြန်ထမြောက်ခြင်းသည် လူသားတို့၏ (အာဒံနှင့် ဧဝတို့ ကျူးလွန်ခဲ့သော) အပြစ်များအား ထာဝရ ဘုရားသခင်က ကိုယ်တော် ယေရှုအား စတေး၍ အပြစ်လျှော်ပေးခြင်း ဖြစ်သည်ဟုပင်။

ခရစ်ယာန်သာသနာ ရှေးဦးကာလ (အေဒီ ၃၃- ၃၂၅)

အေဒီ ၁ ရာစုတွင် ဂျူးဘာသာ၏ ဂိုဏ်းတစ်ခုအဖြစ် ဂရိ ရောမအင်ပါယာ အတွင်းနှင့် အပြင်သို့ စတင်၍ သာသနာ ပြန့်နှံ့သော အချိန်နှင့် အေဒီ ၃၁၃ ကွန်စတန်တီနိုဘယ် သည် ဂရိတ် နန်းတက်လာပြီး ခရစ်ယာန် တို့အား နိုင်ငံတော်လုပ်ကြံမှုကာလ အဆုံး နှစ်ချီ (ယနေ့ တူရကီနိုင်ငံ အိစ်နစ်) ပထမ သံဃာယနာ အထိ ကာလကို ခရစ်ယာန် သာသနာ၏ ရှေးဦးကာလဟု ဆိုနိုင်ပေသည်။ ၎င်းကို ပထမမျိုးဆက် တပည့်တော်များ အသက်ထင်ရှား ရှိစဉ် အသင်းတော်များ စုစည်းသော တပည့်တော်များခေတ် နှင့် သင်းအုပ် ဆရာတော် များ ကြီးထွားလာပြီး ဘွဲ့ရော့ပံ (သင်းအုပ်ဆရာတော်) နယ်များကို ဘွဲ့ရော့ပံ (အုပ်ထိန်းသူ) များက အုပ်ချုပ်ခြင်း ဖြစ်သော တပည့်တော်များလွန်ခေတ် ဟူ၍ အပိုင်းနှစ်ပိုင်း ခွဲနိုင်ပေသည်။ သို့သော်လည်း တပည့် တော်များလွန်ခေတ်ကို ကွန်စတန်တီနိုး၊ ဂရိဂိုရီနှင့် ပုပ်ဘိုနီဖေ့စ် (၂) လက်ထက်ထိ ကြည်ညိုလေးစားမှု အကြီး အကျယ် အားနည်းခဲ့ပေသည်။ (တပည့်တော်များ ဆိုသည်ကို ခရစ်ယာန် ဘာသာရေး ဝေါဟာရ အရ တမန်တော်များဟု ခေါ်ပေသည်။)

တပည့်တော်များ အသင်းတော် (Apostolic Church)

ရှေးဦး အသင်းတော်ဟု ခေါ်ဆိုသည့် တပည့်တော်များ၏ အသင်းတော်ကို ယေရှု၏ တပည့်တော်များနှင့် အမျိုး တော် အဆွေတော်များက ဦးဆောင်ခဲ့ပေသည်။ “အထူးသာသနာပြု အဖွဲ့” (မာက ၁၆:၁၄) အရ ယေရှုသည် သူ၏ တပည့်တော်များအား သြဝါဒတော်များကို ကမ္ဘာအနှံ့ ဖြန့်ချိကြရန် မိန့်မှာခဲ့သည် ဟူ၏။ ဤကာလ အတွက် အခြေခံကျသော အချက်အလက်ရင်းမြစ်များမှာ တမန်တော်ဝတ္ထုမှ ဖြစ်၍၊ ထိုကျမ်းချက်များတွင် “အထူး သာသနာပြုအဖွဲ့”မှ အသင်းတော်၏ ရာဇဝင်အား ပေးထားပေသည်။ (၁: ၃-၁၁)။ ပင်တက်စ်ကို့စ်နှင့် ဂျေရုဆလင် အသင်းတော် ထူထောင်ခြင်း ပေါလု၏ ဘဝတာပြောင်းလဲခြင်းနှင့် ပထမရာစု၏ အလယ်၌ ရောမတွင် ထောင်ချခံရခြင်း (အကျယ်ချုပ်) ၂၈: ၃၀-၃၁) ဂျူးမဟုတ်သော လူမျိုးများဆီသို့ သာသနာပြုနဲ့ ထွက်သွားခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် “တမန်တော် ဝတ္ထု” နှင့် ပတ်သက်သော သမိုင်းဆိုင်ရာမှာ အငြင်းပွား ဘွယ်ဖြစ်ပြီး၊ ထိုသို့ အငြင်းပွားစရာထဲတွင် ရှင်ပေါလု၏ ကျမ်းစာများ သည်လည်း ပါဝင်ပေသည်။

ပထမဦး ခရစ်ယာန်များသည် အစဉ်သဖြင့် ဂျူးလူမျိုးစုများမှ သို့မဟုတ် ဂျူး သာသနာ အပြုခံထားရသူများမှ ဖြစ်၏။ အခြားတနည်းအားဖြင့် ပြောရသော် ယေရှုသည် ဂျူးလူမျိုးများအား တရားဟောပြော၍ ထိုအထဲမှ ပထမဆုံး တပည့်တော်များကို ခေါ်ယူခြင်း ဖြစ်ပေ၏။ အစောဆုံးသော အထောက်အထားများ အားဖြင့် တပည့်တော်ပေါင်း ၇၀ ဟုခေါ်သော “တင်မြောက်ထားသည့် အီဗင်ဂျလစ်ဇာ အုပ်စု” သည် ဂျူးများမှ ဖြစ်၍ ဂျူးလူမျိုးနွယ်အား ခွဲပြားခြင်း မရှိချေ။ ဂျူးမဟုတ်သော လူမျိုးစုများ၏ သာသနာ ကူးပြောင်းခြင်းသည် သူတို့ အတွက် ခရစ်ယာန်ဖြစ်ရန် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း အဖြစ် ဂျူးဖြစ်ရန် လိုခဲ့ သလော (အစဉ်အားဖြင့် အရေပြား လှီး

ဖြတ်ခြင်းနှင့် အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများကို ကျင့်သုံးခြင်းဖြင့် ခွဲခြားသည်) ဆိုသည်ကို ဆက်စပ်မိရန် ခက်ခဲနေပေသည်။ ရောမ စစ်ဗိုလ် ကွမ်းမဲလ်လစ်၏ ဘဝတာပြောင်းလည်းခြင်းကို အထောက်အထားပြု၍ ရှင်ပေတရု၏ အဆုံးအဖြတ်မှာ သူတို့သည် ထိုသို့ (ဂျူးဘာသာကဲ့သို့) ပြုခဲ့ခြင်း မဟုတ်၊ ထိုကိစ္စသည် ရေရှည်အလင် သံဃာယနာ တွင်မှ ဖြစ်လာခြင်း ဟု ဆို၏။ (Primacy of Simon Peter နှင့် Biblical law in Christianity for the modern debate တွင် ကြည့်ပါ။)

အစောပိုင်း အသင်းတော်များသို့ တပည့်တော်များ ဆောင်ကြဉ်းလာသည့် ဩဝါဒတော်များသည် အချို့သော ဂျူးဘာသာရေး အာဏာပိုင်များနှင့် ပဋိပက္ခတွင်းသို့ ရောက်ခဲ့ပေသည်။ ထိုအချင်းအရာသည် တဖြေးတဖြေးနှင့် သူတို့အား ဂျူးဘုရားကျောင်း (ဆီနီဂါး အချို့က ဆင်းနွတ်စ် ဟု အသံထွက်) များမှ နှင်ထုတ်ခံရသည် အထိ ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ (ဂျမ်နီးယား သံဃာယနာ Council of Jamnia ကိုကြည့်ပါ။) တမန်တော်ဝတ္ထုတွင် ရှင် သတေဖန် နှင့် ရှိမ်းသည် ဂရိတ် တို့အား အာဇာနည် များအဖြစ် မှတ်တမ်း တင်ထားပေသည်။ ထို့ကြောင့် ခရစ်ယာန် အနေဖြင့် ရဗျူနီ ဂျူးမှ သီးသန့် ရပ်တည်ရန် လိုအပ်လာခဲ့ပေတော့သည်။ (List of events in early Christianity နှင့် Christianity and Judaism တွင်ကြည့်ပါ။) တမန်တော်ဝတ္ထု (၁၁: ၂၆) ကဲ့သို့ မှတ်တမ်း များ အရ ခရစ်ယာန် ဟူသောအမည်ကို အန္တီအုတ်မြို့မှ တပည့်တော်များက စတင် ခံယူခဲ့ပေသည်။

ယေရှုအား ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်း

ကောင်းသော သိုးထိန်း၊ ယေရှု ခရစ် (၃ ရာစု)

တပည့်တော် အသိုင်းအဝိုင်း၏ ယုံကြည်ခြင်း အခြေအမြစ်တွင် ဓမ္မဟောင်းနှင့် ဓမ္မသစ် ခရစ်ဝင်ကျမ်းများ ပါဝင် ခဲ့သည်။ ဤကျမ်းများတွင် အစောပိုင်းကာလ ခရစ်ယာန်များ၏ အယူနှင့် ဓမ္မတေးများကို အလွန် အစောဦး ဆုံး ကာလ ကပင် ထည့်သွင်းခဲ့ပေသည်။ ယေရှုအား အမွန်းတင်၍ ပြင်းထန်စွာခံစားရသော အဖြစ်၊ အုတ်ဂူ ဟောင်း လောင်းနှင့် ရှင်ပြန်ထမြောက်ခြင်း ပုံဆောင်မှုများကိုလည်း ထည့်သွင်းခဲ့ပေသည်။ ဤမှတ်တမ်းများမှာ ယေရှု၏ ကားစင်တင်ခံရပြီး ဆယ်စုနှစ် တစ်ခုအတွင်းနှင့် ရေရှည်အလင် အသင်းတော် စည်းရုံးသိမ်းသွင်း နေစဉ် ကာလများ၌ ဖြစ်ပေသည်။

အစောပိုင်း ခရစ်ယာန်များ၏ အယူများနှင့် ဓမ္မတေးများတွင် ယေရှု ကြွမြန်းခြင်း ယုံကြည်ချက်များကို ဖော်ပြ နေပေသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ၁ ကောရိန္တု ၁၅: ၃-၄ မှ ပေါလု၏ မှတ်ချက် “ငါသည် ကိုယ်တိုင်ခံယူသည်အတိုင်း၊ သင်တို့အား ရှေ့ဦးစွာပေးအပ်သော အကြောင်းအရာ ဟူမူကား၊ ခရစ်တော်သည် ကျမ်းစာလာသည်အတိုင်း ငါတို့ အပြစ်ကြောင့် အသေခံတော်မူ၏။ သင်္ဂြိုဟ်ပြီးမှ၊ ကျမ်းစာလာသည်အတိုင်း သုံးရက်မြောက်သောနေ့၌ ထမြောက်တော်မူ၏” ဟူ၍ ဖြစ်၏။ များစွာသော သုတေသီများ၏ ဤဆိုအရ ရှေးဟောင်း အယူများမှာ ယေရှု သေဆုံးပြီး ဆယ်စုနှစ်ထက် စော၍၊ ရေရှည်အလင် တပည့်တော်များ အသိုင်းအဝိုင်း စည်းရုံးခြင်း ကာလမှပင် တည်ရှိခဲ့သည် ဟူ၏။ မည်သည့် သုတေသီကမှ နှစ်လေးဆယ်ထက် နောက်ကျသည် ဟူ၍ဆို မထားချေ။ အခြား

သော ဆက်နွယ်သော အလွန်ရှေးကျသည့် အယူများမှာ ၁ ယောဟန်၊ ၄:၂။ ၂ တိမောသေ ၂:၈။ ရောမဩဝါဒ ၁: ၃-၄ နှင့် ၁ တိမောသေ ၃:၁၆ တို့သည် ရှေးကျသော ယုံကြည်ချက် ဓမ္မတေးများ၌ ပါဝင် ပေသည်။

အဆုံး မသတ်သော ဂျူးသာသနာ

တက္ကဆတ်ပြည်နယ် ကာပီတို မြေပြင်မှ ပညတ်တော်ဆယ်ပါး မော်ကွန်းတိုင် တတိယမြောက် အချိန်မဖော်ထားသော ပညတ်တော်မှာ “ သတင်းဥပသ်နေ့အား သတိရ၍ မြင့်မြတ်စွာ ဧကန်ရှက်ကြ” ဟုဖြစ်ပေသည်။

ဂျူးများက ငြင်းပယ်သော်လည်း အစောပိုင်း ခရစ်ယာန်များသည် ပထမရာစုတွင် ဂျူးဝါဒမှ အချို့ ဩဝါဒများနှင့် ကျင့်ထုံးများကို ဆက်လက် ထိမ်းသိမ်းခဲ့ပေသည်။ သူတို့သည် ဂျူးတို့၏ ကျမ်းစာများကို ခိုင်လုံသော ယုံကြည်စရာအဖြစ်နှင့် မြင့်မြတ်သော ကျမ်းစာအဖြစ် လက်ကိုင်ထားခဲ့ပေသည်။ အောက်ပိုင်းတွင် ဓမ္မဟောင်းဟု ခေါ်သော (ဘီစီ ၃ ရာစု နှင့် ၁ ရာစု အကြား အလက်ဇန်းဒြား၌ ဘာသာပြန်ခဲ့သော ဂရိဘာသာပြန် ဟီဘရူး ဘိုင်ဘယ်) စစ်ဂျူဂျင်စ် သို့မဟုတ် (အာရာမစ် ဘာသာပြန် ဟီးဘရူး ဘိုင်ဘယ်) တာဂမ်ကို အသုံးများပြီး နောက်ပိုင်းတွင် ဓမ္မသစ်ကျမ်းစာကိုပါ ပေါင်းထည့်ထားပေသည်။ ဘတ္တိဇံခြင်း အမွှေးနံ့သာများ၊ စားပွဲတော်များ ဂျူးဘုရားကျောင်း ဓလေ့မှ ဆင်းသက်လာသော ကျမ်းစာ ဖတ်ခြင်းများ တေးဂီတနှင့် ဓမ္မတေးသီဆို တီးခတ်မှုများ ပါဝင်သည့် စုပေါင်း ဝတ်ပြုခြင်း တို့ကဲ့သို့ ဂျူးတို့၏ ဓလေ့များကို ခရစ်ယံများက ဆက်လက် ဆက်ခံထားပေသည်။ ဘာသာရေး ပြက္ခဒိန် (ဘာသာတရား နေ့ရက်သတ်မှတ်မှုများ) နှင့် ယောက်ျား ပရောဟိတ် အဖြစ် ခံယူခြင်း၊ အိမ်ထောင်သားမွေးကို စွန့်သော ရသေ့ရဟန်းကဲ့သို့ ကျင့်ကြံခြင်း စသည်တို့မှာလည်း ဂျူးတို့၏ ဓလေ့မှပင် ဖြစ်ပေသည်။ အရေးပြားလှီးခြင်း ဓလေ့ကို လိုအပ်ချက်တစ်ရပ်အဖြစ်မှ ပါယ်ဖျက်ရန် ဂျေရုဆလင် သံဃာယနာ၌ ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ နှစ်ဖာ ပထမ သံဃာယနာ၌ ပျစ်အိုဗာနေအတွက်ပြင်ဆင်ခြင်းကို ပါယ်ဖျက်ခဲ့၍ ဥပသ် သီလစောင့်ထိန်းမှုကိုလည်း ပြုပြင်ပြောင်းလည်းခဲ့ပေသည်။

ပထမရာစုတွင်း အစောပိုင်း ခရစ်ယာန်များက တစ်ဆူတည်းသော ဘုရား (အစွရေးလ်တို့၏ ဘုရား) ယာဟ်ဝါကို ယုံကြည်ကြ၍၊ ဓမ္မဟောင်းတွင် ဟောထားသော ယေရှုအား မေရှိယ (ခရစ်) အဖြစ် သတ်မှတ်ကြပေသည်။

ပလီယို-အော်သိုဒေါ့ဂိုဏ်း အား ထောက်ခံသူ အလက်စ်တာ မက်ဂါတ် Alister McGrath က များစွာသော ဂျူး-ခရစ်ယာန်များမှာ ဂျူးဘာသာ၏ ယုံကြည်ချက်များ ပြည့်နှက်လျက် ရှိ၍၊ ယေရှုအား မေရှိယအဖြစ် လက်ခံခြင်း တစ်ခုသာ ကွဲပြားခြားနားခြင်း ရှိပေသည် ဟုဆို၏။

အသင်းတော် ကိုယ်တည်

တပည့်တော်များ၏ အသင်းတော် ဝါစဉ်ကို (ဘွဲ့ရောင်များ၊ အကြီးအကဲများ၊ ပရက်ဘိုင်တာများ၊ ပါစတာများ) အုပ်ထိန်းသူများနှင့် (ဒေကန်) အမှုထမ်းများဖြင့် ဖွဲ့စည်း၍ အမြဲတမ်း ယေကျားများပင် ဖြစ်ပေသည်။ ကောရိန် သိယန် အသင်းတော်၏ ခေါင်းဆောင်ဟု ကိုယ်စားပြုသော ကလီးမင့် ဟူသည့် ရောမ၏ ဘွဲ့ရောင်သည် ဘွဲ့ရောင်နှင့် ပါစတာမှာ ကွဲပြားမှု မရှိချေ။ ဘွဲ့ရောင်များမှာ ထာဝရဘုရား၏ သိုးအုပ်အား သိုးထိန်းဖြစ်သော ယေရူ၏ စဉ်ကြယ်သော တရားဖြင့် ဦးဆောင်ရမည်ပင် ဟု ရေးသားထားပေသည်။

တပည့်တော်များ၏ခေတ်တွင် အရေးပါသော ဘွဲ့ရောင်များ စာရင်းတွင် ရောမမှ ကလီးမင့်၊ အန္တီအုတ်မှ အက်နာတီးစ်၊ သူနှင့်အတူ ဆမိနာ့ မှ ပိုလီခရေက်ပ် တို့ပါဝင်ပေသည်။ သူတို့အား တပည့်တော်များ၏ စာရင်း၌ မကြာခဏ သိရှိလေ့လာရသောကြောင့် ရှေးဦးတပည့်တော်များ ဟု ခေါ်ပေသည်။

တပည့်တော်များလွန်ခေတ် အသင်းတော်

ဧကရာဇ် ဗယ်လာရီးနန်နာစ် မတိုင်မှီ စိန့် လောရင့်စ် (ဖရာ အင်ဂယ်လီယို လက်ရာမှ)

တပည့်တော်များ ကွယ်လွန်ပြီး ဘွဲ့ရောင်များက မြို့နေလူထု ထဲသို့ အုပ်ထိန်းသူများ အဖြစ် ထိုးဖောက် ဝင်ရောက် လာသော အချိန်နှင့် ဆက်လက်၍ နိုင်ငံတော် နှိပ်ကွပ်မှုမှသည် ကွန်စတန်တိန်း သည်ဂရိတ် နန်းတက်လာပြီး ခရစ်ယာန် ဝတ်ပြု ကိုးကွယ်ခြင်းအား တရားဝင် ပြုပေးသည် အထိ ခေတ်ကာလကို တပည့်တော်များ လွန်ခေတ် ဟု အကြမ်းအားဖြင့် သတ်မှတ်ပေသည်။ အစောဦးဆုံး ခရစ်ယာန်ဆိုသည့် စကားလုံးနှင့် ကာသိုလစ် ဟူ သော စကားလုံး တို့အား သုံးစွဲမှုမှတ်တမ်းမှာ အန္တီအုတ်မှ အက်နာတီးယာစ် တို့ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

နိုင်ငံတော် နှိပ်ကွပ်မှု

အစပိုင်းမှပင် ခရစ်ယာန်များမှာ အမျိုးမျိုးသော ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုများကို ခံခဲ့ရပေသည်။ ထိုအထဲ၌ သတေဖန် (တမန်တော် ၀၅၅၊ ၇း ၅၉)၊ နှင့် ယာကုပ် (၁၂း၂) တို့ ပါဝင်၏။ ရောမ သမိုင်းပညာရှင် တက်စ်တစ်၏ မှတ်တမ်းအရ နောက်ပိုင်း အကြီးစား နှိပ်ကွပ် ခံရမှုများမှာ အေဒီ ၆၄ ခုနှစ်မှ စတင်၍ ရောမအင်ပါ၏ အာဏာပိုင်များ လက်အောက်တွင် ဖြစ်ခဲ့၏။ နီရို ဧကရာဇ်က သူတို့အား (ခရစ်ယံတို့အား) ထိုနှစ်အတွင်း ရောမအင်ပါယာ၏ မီးစကြီးဟု ပြစ်တင်ခဲ့၏။

အသင်းတော်၏ စကားစဉ်အရ နီရို၏ နှိပ်ကွပ်မှုအောက်၌ စိန့်ပီတာ (ပေတရ)နှင့် ပေါလ် (ပေါလု)တို့ သည်ပင် ရောမအင်ပါယာ၌ အာဇာနည်များ ဖြစ်ခဲ့ရသည် ဟူ၏။ အလားတူပင် ဓမ္မသစ်၏ မှတ်တမ်းထဲတွင် များစွာသော ညှဉ်းပန်းခံရမှုများ၊ သောကရောက်ရမှုများကို တင်ပြထားခြင်းများ ရှိ၏။ ခရစ်ယာန်များသည် ရောမ ဧကရာဇ်များ ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ခြင်းများကို ငြင်းပယ်သောကြောင့် နှစ်ပေါင်း ၂၅၀ အတွင်းတွင် အကြီးအကျယ် ဒုက္ခခံရမှုများ ပြတ်တောင်းပြတ်တောင်း ခံခဲ့ရ၍၊ သူတို့အား သစ္စာဖောက်များဟု စီရင်ချက်ချကာ ကွပ်မျက်ခြင်းများလည်း ခံခဲ့ရ၏။ ဤကာလအတွင်း ပြင်းထန်စွာ နှိပ်ကွပ်ခံရမှုများ ရှိသော်လည်း ခရစ်ယာန်သာသနာသည် မြေထဲပင်လယ် ဒေသသို့ ဆက်လက် ပြန့်ကားခဲ့ပေသည်။

အသင်းတော် ကိုယ်တည် (တပည့်တော်များလွန် ခေတ်)

ပထမရာစု နောက်ပိုင်းနှင့် ဒုတိယရာစု အစောပိုင်းကာလများတွင် ခရစ်ယာန်ဘုန်းတော်ကြီးများ၏ ဝါစဉ်အားဖြင့် ဘုန်းတော်ကြီးများ အဖွဲ့ကိုယ်ထည်သည် ရှင်းလင်းစွာ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ပေသည်။ တပည့်တော်များလွန်

ခေတ်၏ အရေးပါသော ဘွဲ့ရောင်များမှာ ဆမိနာ မှ စိန့် ပိုလီခရေက်ပ် နှင့် လီယွန်မှ အီရာနီးယာ့စ် တို့ ဖြစ်၏။ ဤကိုယ်ထည်သည် တပည့်တော်များအား ဆက်ခံခြင်း ဩဝါဒ၌ အခြေခံထား၍ ထို၌ လက်ဆင့်ကမ်း ဓလေ့အဖြစ်၊ ဘွဲ့ရောင်တစ်ပါးသည် အခြားသော ရှေးမှဘွဲ့ရောင်၏ ဝိညာဏ်ရေးရာ ဆက်ခံသူဖြစ်လျက် သူတို့သည်လည်း နောက်ဆက်တွဲ တပည့်တော်များပင် ဖြစ်၏။ ဂျူး အသိုင်းအဝိုင်းများတွင် ရှိခဲ့သကဲ့သို့ ခရစ်ယာန် အသိုင်းအဝိုင်း တစ်ခုစီတွင် ပရက်စ် ဘိုင်တာ (အုပ်ချုပ်မှု အစုအဝေး) များရှိ၍ ထိုအထဲ၌ ဘွဲ့ရောင်လည်း ပါဝင်ပေသည်။ အထူးသဖြင့် ကျေးလက်ဒေသများတွင် ခရစ်ယာန်များ ပြန့်နှံ့သွားသောအခါ ဘရက်စ်ဘိုင်တာ များမှာ ပိုမို၍ တာဝန်ယူရ၍ ဘုန်းတော်ကြီးများ အသွင်ကို ပိုမိုဆောင်ရပေ၏။ အနိမ့်ဆုံးအားဖြင့် အမှုထမ်းများသည်ပင် နှမ်းပါးသူများနှင့် နာမကျန်းသူများကို စောင့်ရှောက်သော ကိစ္စများကဲ့သို့ ပိုမိုသော အခန်းကဏ္ဍများ၌ ဆောင်ရွက် ရပေ၏။

အစောပိုင်း ခရစ်ယာန် လက်ရေး မှတ်တမ်းများ

ခရစ်ယာန်သာသနာ ပြန့်နှံ့လာသောအခါ၊ ဟီလင်နစ်တက်စ် လောက စာတတ်ပေတတ် အသိုင်းအဝိုင်းမှ အဖွဲ့ဝင်များ လိုအပ်လာပေသည်။ သူတို့သည် တခါတရံတွင် ဘွဲ့ရောင်များ ဖြစ်လေ့ရှိသော်လည်း အစဉ်သဖြင့်ကား မဟုတ်ချေ။ သူတို့သည် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ (သုံးသပ်ဝေဖန်မှု) သီဝရီများကို သော်လည်းကောင်း၊ တခါတရံတွင် အကြောင်းပြချက်များဖြင့် အယူသီလအား ကာကွယ်ခြင်း သို့မဟုတ် ခရစ်ယာန်သာသနာ၏ မှန်ကန်မှုအား စောဒကတက်ခြင်းကို ထုချေခြင်း ဖြစ်သော (ဝေဖန်ရမည်ကို) အားနာခြင်းကိုသော်လည်းကောင်း အလုပ်နှစ်မျိုးကို လုပ်ဆောင်ကြပေသည်။ ထိုစာရေးဆရာများအား အသင်းတော်၏ ဖခင်များဟု လူသိများကြ၍ သူတို့၏ လေ့လာမှုကို ပထမရက်စ်တက်စ်များဟု ခေါ်ပေသည်။ အစောပိုင်း ဖာသာများ၏ စာရင်းတွင် အန္တီအုတ်မှ အက်နာတီးယာ့စ်၊ ပိုလီခရေက်ပ်၊ ဂျပ်တင်မာတာ၊ လီယွန်မှ အီရာနီးယာ့စ်၊ တာတူလီယန်၊ အလက်ဇန်းဒြားမှ ကလီးမင့်နှင့် အိုရီဂင် တို့ပါဝင်ပေသည်။

အစောပိုင်း ရုပ်ပွားများ

အပျိုစင်နှင့် ကလေး။ အေဒီ ၄ ရာစု- ရောမ ရှေးဟောင်း မြေအောက်သင်္ချိုင်းဂူ နံရံပန်းချီ

ခရစ်ယာန် အနုပညာလက်ရာများမှာ နောက်ပိုင်းတွင်မှ ဝင်ရောက်လာပေသည်။ အချို့သော စာပေ အထောက်အထားများက ဒေသဆိုင်ရာ ဆင်းတုများ အစောပိုင်းကပင် ရှိသည်ဟု ဆိုသော်လည်း၊ ပထမအနေဖြင့် ခရစ်ယာန် ဆင်းတုများ ဝင်ရောက်လာခြင်းမှာ အေဒီ ၂၀၀ ခန့်တွင်ဖြစ်ပေသည်။ **ဂျူးရာ-ယူရိုပို** ဂျူးဘုရားကျောင်း ကဲ့သို့သော ဟီလင်နစ် ဂျူးများက ဘာသာရေး သရုပ်သကန်အဖြစ် ပုံများ ရေးဆွဲခဲ့ကြသော်လည်း မောရှေ၏ အစဉ်အလာဖြင့် ဆင်းတုများ တည်ထားခြင်းကို တားမြစ်ခဲ့ခြင်းသည် ခရစ်ယာန်များသို့ သက်ရောက်မှု အချို့ ရှိခဲ့သည်မှာ သံသယဝင်ဘွယ် မရှိချေ။ ဘာသာရေး သီအိုရီ ပညာရှင်များက မည်သို့မှ မရှင်းလင်းခဲ့ခြင်း၊ နိုင်ငံတော် နှိပ်ကွပ်ခံရမှုမှ ကင်းလွတ်ရန် ခရစ်ယာန် ကျင့်ဆောင်မှုအား ဖုံးကွယ်ထားခဲ့ခြင်းများ ရှိသော်လည်း အစောပိုင်း ကာလ ခရစ်ယာန် သာသနာနှင့် ၎င်း၏ တိုးတက် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုနှင့် ပတ်သက်သည့် ရှေးဟောင်းသုတေသန အထောက်အထားများက အစောပိုင်းကာလ ခရစ်ယာန်များ၏ ရုပ်ပွားဆင်းတုလက်မခံခြင်းကို ကျွန်တို့အတွက် သိနိုင်ရန် ချန်ထားခဲ့ခြင်း ရှိပေသည်။ ရှေးဦးအကျဆုံး ခရစ်ယာန် ပန်းချီများမှာ ရောမ မြေအောက် သင်္ချိုင်းဂူမှ ဖြစ်ပြီး ခုနှစ်သက္ကရာဇ်အားဖြင့် အေဒီ ၂၀၀ မှ ဖြစ်ပေသည်။ အစောဆုံး ခရစ်ယာန် ဆင်းတုများမှာ **စာကိုဟာဂီ**မှ ဖြစ်ပြီး အေဒီ ၃ ရာစု အစမှ ဖြစ်ပေသည်။

အစောပိုင်း အပြန်အလှန် ပုတ်ခပ် စွပ်စွဲမှုများ

ဓမ္မသစ်ကျမ်းစာကိုယ်တိုင် သမရိုးကျ ဩဝါဒများအား ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခြင်းမှာ အရေးကြီးလှပြီး၊ ရှေးဖြစ်များကို ထောက်ပြလျက် အပြန်အလှန် ပုတ်ခပ်စွပ်စွဲခြင်းများအား ငြင်းပါယ်ထားပေသည်။ သမ္မာကျမ်းဆိုင်ရာ မိစ္ဆာ ပရော်ဖက်များ တားမြစ်ခြင်း (အထူးသဖြင့် ရှင်မသဲနှင့် ရှင်လုကာတို့၏ ခရစ်ဝင်၌) များကြောင့်၊ ခရစ်ယာန်များသည် အယူသီလနှင့် ပတ်သက်သော ဘာသာပြန်များတွင် သမရိုးကျများဖြင့် လွှမ်းမိုးထားခြင်းကို ခံရပေသည်။ ရှေးဦးအသင်းတော်မှ ဘုံကျော်များ၏ အဓိကပင်မ အခန်းကဏ္ဍများ အနက် တစ်ခုမှာ ဘာသာပြန်များ မှန်ကန်ခြင်းအား ဆုံးဖြတ်ပေးရန်နှင့် မိစ္ဆာအယူကို (အချင်းချင်း စွပ်စွဲသော အသုံးအနှုန်း) တိမ်းသည့် ဝိရောဓိ အယူအဆများကို ပါယ်ဖျက်ရန်တို့ ပင်ဖြစ်၏။ ဘုံကျော်များအကြား အယူအဆကွဲများ ရှိလျှင် သမရိုးကျ ဖွင့်ဆိုချက်များကို အသင်းတော်အတွက် အသုံးပြုလေ့ရှိပေသည်။

ခရစ်ယာန်ဘက်မှ ကာကွယ်ရေးသားသူ၊ အော်သိုဒေါ့ (သမရိုးကျဝါဒီ) စာရေးဆရာ **ဂျီ၊ ကော၊ ချက်စတာတန်** က သူ့ စာအုပ်တွင် ရဲတင်းစွာပင် ဆိုထားသည်မှာ ယေရှု (ခေတ်မှ အယူ)နှင့် ဓမ္မသစ်ကျမ်းတို့၏ အချိန်မှ အယူမှာ သဘောထား စိုးစိုးပိုပို ကွဲလွဲမှုများ ရှိနေသည် ဟုဖြစ်၍၊ တပည့်တော်များ အားလုံးက အစောဦးဆုံး အသင်းတော်၏ ဖာသာများ ဖြစ်သော အန္တီအုတ်မှ အက်နာတီးယား၊ ပိုလီခရက်ပ်၊ ဂျပ်စ်တင်မာတာ၊ အီရမ်နီးယားတို့ပြုခဲ့သကဲ့သို့ ယေရှု၏ ဩဝါဒများကို ပြောင်းလည်းခြင်းအား ဒေကတက် ခဲ့သည် ဟု ထောက်ပြထားပေသည်။ (မိစ္ဆာ ပရော်ဖက် အန္တီခရစ်၊ နေ့စဉ် ဗျာဒိတ်ကျမ်းမှ နိဒါးတင်တန်စ်၊ အပြစ်၏ သားများကို ကြည့်ပါ) ယေရှုကလည်း မိစ္ဆာပရော်ဖက်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ရှင်မာကု ၁၃:၂၁-၂၃ နှင့် မကောင်းသောမျိုးစေ့ (ရှင်မသဲ ၁၃:၂၅-၃၀။ ၁၃:၃၆-၄၃) တွင် သူတို့သည် ခရစ်ယာန် သာသနာအား မည်သို့ အဖျက် အနှောင့်ပြုသည်ကို တင်ပြခဲ့ပေသည်။

အစောဆုံး အငြင်းပွားမှုများတွင် ယေဘုယအားဖြင့် ခရစ်တော် ဆိုသော သဘာဝလည်း ပါဝင်နေ၏။ ဆိုလိုသည်မှာ ယေရှု၏ (ကောင်းကင်နှင့်ဆိုင်သော) မြင့်မြတ်မှုနှင့် လူသားအဖြစ် ခံယူမှု မည်သို့ ဆက်စပ်သည် ဟူသော သီအိုရီ ကောက်ချက်ချမှုများ ပင်ဖြစ်၏။ **Docetism** ဒေါ့တက်ခီဇမ်များက ယေရှု၏ လူသားအဖြစ် ခံယူမှုသည် ပုံဆောင်မှုမျှသာ ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် လူအဖြစ် ဝင်စားခြင်းကို လက်မခံဟု လက်ကိုင်ထား၏။ **Arianism** အာရင်းမိနစ်ဇမ် များက ယေရှုသည် သေမျိုး (လူသား) မဟုတ်၊ ဘုရားဖြစ်ခြင်းဂုဏ်နှင့်လည်း မအပ်စပ် ခမည်းတော်ဘုရားထက် နိမ့်၏ (ရှင်ယောဟန် ၁၄:၂၈) ဟု လက်ကိုင်ထားကြ၏။ **Trinitarianism** သုံးပါးတစ်ဆူ ဝါဒီများက ခမည်းတော်ဘုရား၊ သားတော်ဘုရားနှင့် သန့်ရှင်းသော ဝိညာဉ်တော်သည် လုံးဝ ဥသပ် တစ်ဆူတည်းသာ ဖြစ်၍ အသွင်သုံးမျိုးဖြင့် ဖြစ်တည် ရှိ၏ဟု လက်ကိုင်ထားပေသည်။ များစွာသော အုပ်စုများက အမှန်တကယ် ဖြစ်တည်မှုသည် ဆန့်ကျင်ဘက် အစိတ်အပိုင်း အခြေမူလ နှစ်မျိုးအား ပုံဖော် တည်ရှိနေသည်။ ပုံမှန်အားဖြင့် မြင်နိုင်သောအရာအား (ရုပ်လောကအား) မိစ္ဆာအဖြစ်၊ ဝိညာဉ်တော် (နာမ်လောက) အား အကောင်းအဖြစ် မြင်နိုင်သည် ဟူသော နှစ်ခုသော ယုံကြည်ချက်ကို လက်ကိုင်ထားကြ၏။ အခြားသော အုပ်စုများက ရုပ်လောက နာမ်လောက နှစ်ခုလုံးအား ထာဝရဘုရားက ဖန်ဆင်းထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် နှစ်ခုလုံးသည် အကောင်းချည်း ဖြစ်သည်။ ဤအချင်း အရာသည် ဘုရားဖာတီတော်နှင့် ခရစ်ဖြစ်သော ယေရှု၏ လူသားဖာတီ သဘာဝကို ကိုယ်စားပြုတင်ပြခြင်း ဖြစ်သည် ဟု လက်ကိုင်ထားကြပေသည်။

သမရိုးကျ (အော်သိုဒေါ့)များ၊ အနေအထား၊ ဩဝါဒများ ဖွံ့ဖြိုးလားမှုနှင့် အမျိုးမျိုးသော အယူအဆများ အကြား ယှက်နွယ်ခြင်းများသည် အဆက်မပြတ်သော တော်ဝင် အချေအတင် ဆွေးနွေးမှုများ ဖြစ်ပေသည်။ ခရစ်ယာန် များစွာက အနည်းစု တိတ္ထိများကို ဆန့်ကျင်၍ သမရိုးကျ အနေအထား တည်ရှိမှု စုစည်းခြင်းကို အသိအမှတ်ပြုလိုသော ခေတ်သစ် ဘာသာရေး အယူအဆ ပညာရှင် နိုက်စ်နီ ခရိတ် တည်ထောင်ခဲ့သော ဩဝါဒများကို ပုံမှန်လေ့လာကြပေသည်။ အခြားသော သုတေသီများက မှတ်ချက်ချသည်တွင် အခြားသော အရာများ အကြား ဂျူး-ခရစ်ယာန်၊ ရှင်ပေါလု ဝါဒ ခရစ်ယာန်၊ ဂနော့စ်တက်စ်နှင့် မာစီကွန်နိုက်စ် ကဲ့သို့ အခြားသော အုပ်စုများ၏ ခြားနားချက်မှာ ရှေးဦးခရစ်ယာန် သာသနာသည် သမရိုးကျဝါဒနှင့် ပြိုင်ဘက်ဖြစ်နေသည့် အပိုင်းအစမျှသာ ဖြစ်သည်ဟူသော စောဒကတက်နေခြင်း ပင်တည်း။

သမ္မာကျမ်းစာ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်

အေဒီ ၃ ရာစု စုစည်းမှု ရှင်ပေါလုပေးစာများ စာမျက်နှာ ၄၆ စာရွက်ခေါက်

သမ္မာကျမ်း ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်သည် ခရစ်ယာန်များက ဉာဏ်စဉ်တော်အားဖြင့် ကိန်းဝပ်ပေးခံရသော မှတ်တမ်း စာအုပ် ဟု သတ်မှတ်ခံယူလျက် ခရစ်ယာန်များအတွက် အခြေခံကျသော ဥပဒေအဖြစ် သတ်မှတ်ထားပေသည်။ စက်ဝ ၇၅:၇၆ (၇၀) **Septuagint (LXX)** ကျမ်းစာအရ အစောပိုင်း အသင်းတော်များသည် ဓမ္မဟောင်းကိုသာ အသုံးပြုခဲ့ ကြသော်လည်း တပည့်တော်များမှာ နောက်ပိုင်းကာလတွင် ဓမ္မသစ်ကျမ်း အဖြစ် ထွန်းကားလာမည့် ကျမ်းစာသစ်များ အတွက် ဖွင့်ဆိုခြင်းများကိုလည်း ချန်ထားခဲ့ခြင်း မရှိချေ။

တပည့်တော်များ ဆက်စပ်ဆင်ခြင် ရေးသားချက်များသည် အစောဦးဆုံး ခရစ်ယာန် အသိုင်းအဝိုင်းတွင်း၌ပင် ရှင်သန် လည်ပတ်လျက် ရှိနေပေပြီ။ ပထမရာစု အဆုံးပိုင်း၌ စုစည်းပြီးသား စာမူများတွင် ရှင်ပေါလု၏ ပေးစာ များမှာ ထည့်သွင်းခံထားရပေပြီ။ **ဂျက်စ်တင် မာတာ** က ဒုတိယရာစု၏ အစောပိုင်းကပင် “တပည့်တော်များ၏ ကိုယ်ရေးမှတ်တမ်း” ကို ဖော်ပြခဲ့သည်။ ၎င်းကို ခရစ်ယာန်များက ဧဝဂလိ (**gospels** သတင်းကောင်း) ဟုခေါ်ကြ ၍ ဓမ္မဟောင်း၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု အဖြစ်လည်း သတ်မှတ်ခဲ့ကြသည်။ ဧဝဂလိ ခရစ်ဝင်လေးကျမ်း (မသံ၊ မာက၊ လုကာ၊ ယောဟန်) တို့ကို အေဒီ ၁၆၀ အီရန်နီယာ့စ် လက်ထက်တွင် နေရာချခဲ့ကြောင်း သူ့ကိုယ်တိုင် တိုက်ရိုက် ရည်ညွှန်းထားပေသည်။ အေဒီ ၂၀၀ ၏ အစောပိုင်းတွင် အလက်ဇန်းဒြားမှ အော်ရီဂင်သည် အလား တူ ကျမ်းပေါင်း ၂၇ ကျမ်းကို အသုံးပြုခဲ့ ဟန်ရှိသည်။ ၎င်းမှာ ဟေဗြဲ၊ ရှင်ယာကုဗ်ဩဝါဒစာ၊ ရှင်ပေတရု ဩဝါဒ (ဒု)၊ ရှင်ယောဟန် ဩဝါဒ (ဒု နှင့် တ) နှင့် ဗျာဒိတ်ကျမ်း ကျမ်းစာအုပ်များနှင့် ပတ်သက်၍ အငြင်းပွား နေခဲ့ဆဲ ဖြစ်သည့် ခေတ်သစ် ဓမ္မကျမ်းစာသစ် ကဲ့သို့ပင် ဖြစ်သည်။ (**Antilegomena** တွင်ကြည့်ပါ။) မြူရက်တိုရီယင် အပိုင်းအစ **Muratorian fragment** ကဲ့သို့ ခရစ်ယံ လက်ရေးမှတ်တမ်း အသေးအမွှားပေါင်း ၂၀၀ ရှိနေ ကြောင်း ပြနေ၍ ဧဝဂလိ လေးကျမ်း ပါဝင်သော ယခုခေတ် ဓမ္မသစ်ကျမ်းစာ ပမာပင်ဖြစ်၏။ သို့ဖြင့် အစောပိုင်း အသင်းတော်များတွင် ဓမ္မသစ်ကျမ်းစာနှင့် ပတ်သက်၍ ကောင်းမွန်ညီညွတ်စွာ အချေအတင် ပြောဆိုမှု တစ်ရပ် ရှိခဲ့၍ အဓိကကြသည့် လက်ရေးမှတ်တမ်းများကို ခရစ်ယာန် အသင်းတော် အားလုံးနီးပါးက ဒုတိယရာစု၏ အလယ်တွင် လက်ခံခဲ့ပေသည်။

အလက်ဇန်းဒြားမှ ဘွဲစ်ရှော့ပ် အက်သင်နာဇီးယာ့စ် (အေဒီ ၃၆၇) ၏ အိစ်တာ ပေးစာတွင် သမ္မာကျမ်းစာသစ် ဖြစ်လာမည့် ကျမ်းစာများစာရင်းကို အတိအကျပေးခဲ့၍ သူက ထိုကျမ်းတို့ကို သတ်မှတ်လျက် “ကျမ်းစာ ပြုခြင်း” **"canonized" (kanonizomena)** ဟူသည့် ဝေါဟာရကို သုံးထားပေသည်။ ဟက်ပေါ့ပ် အာဖရိက

သံဃာယနာ (အေဒီ ၃၉၃) က စက်ဝိုင်းပုံဖြင့် ကျမ်းစာများနှင့်အတူ ယနေ့ တည်ရှိနေသည့် ဓမ္မသစ်ကျမ်းစာကို အတည်ပြုပေးခဲ့ပေသည်။ ထိုဆုံးဖြတ်ချက်ကို အေဒီ ၃၉၅ နှင့် ၄၀၅ ခုနှစ် ဂဲလိက်ရို သံဃာယနာကြီးကလည်း ထပ်လောင်း အတည်ပြုခဲ့ပေသည်။ ထိုသံဃာယနာများမှာ ကျမ်းစာများကို (ဆက်လက်၍ လိုတိုး ပိုလျော့ လုပ်ရန် မလိုတော့ဟု) အပြီးသတ် ပိတ်ခဲ့သည့် စိန့် ဩဂတ်စတင်၏ ဩဇာအာဏာအောက်တွင် ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပေသည်။ အေဒီ ၃၅၂ ပုပ် ဒေမဆော့စ် ရောမ သံဃာယနာကြီးတွင် အကယ်၍ ဒက်ခရေတန်စ် ဂလက်စီယာနာမ်သည် မှန်ကန်စွာ ညီညွတ်မှု ရှိခဲ့လျှင် အထက်ပါ ရည်ညွှန်းခဲ့သော သမ္မာကျမ်းစာ သတ်မှတ်မှုဆိုင်ရာအား သတ်မှတ် ထုတ်ဝေရမည်။ သို့မဟုတ်က (ကျမ်း) စုဆောင်းမှု စာရင်းသည် ၆ ရာစုတိုင် ရှိနေပြီးမည် ဟူ၏။ လက်တင် ဗော်လီဂိတ် ဒေမဆော့စ် ကော်မစ်ရှင် တည်းဖြတ်မှု (အက်ဒီးရှင်း) သမ္မာကျမ်းစာ (အေဒီ ၃၈၃) အနောက်တိုင်း အတွက် ပြဌာန်းချက် ကျမ်းစာအဖြစ် တပ်ဆင်သတ်မှတ်မှု ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၄၀၅ တွင် ပုပ် အင်နိုဆင့် (၁) Pope Innocent I က ဂဲလက်စ် Gallic ဘွဲ့ရေခွပ် တူးလောက်စ်မှ အိက်စ်ဆူပါ ရီးယာ့စ် Exsuperius of Toulouse ထံသို့ ကျမ်းစာတော်၏ စာရင်းကို ပေးပို့ခဲ့သည်။ ထိုဘွဲ့ရေခွပ်များနှင့် အဖွဲ့ ကောင်စီမှ ဤအကြောင်းအရာအား ပြောဆိုခဲ့ကြသော်လည်း အသစ်အဆန်း ဖွင့်ဆိုခြင်း မရှိခဲ့ပေ။ သို့သော် အသင်းတော်၏ စိတ်နှစ်လုံးတွင် ရှိနှင့်ပြီးသား အရာနှင့် ထိန်းညှိခဲ့ပေ၏။ ထိုမှ အေဒီ ၄ ရာစုတွင် အနောက်တိုင်း၌ ယနေ့ခေတ်မှ သမ္မာကျမ်းစာကဲ့သို့ ဘုံသဘောတူညီသော ဓမ္မသစ်ကျမ်းစာ ဖြစ်တည်လာပေသည်။ အေဒီ ၅ ရာစုတွင် အနည်းငယ်သော ချွင်းချက်မှ အပ အရှေ့တိုင်းတွင် ဗျာဒိတ်ကျမ်းအား လက်ခံလာသည်မှ ပြဌာန်း ကျမ်းစာဖြစ်ရန် ဟန်ချက်ညီခဲ့ပေသည်။ သို့ငြားသော်လည်း ရိုမန် ကာသိုလစ်များ၏ ထရင့်တ် သံဃာယနာကြီး Council of Trent (အေဒီ ၁၅၄၆)၊ အင်္ဂလန် အသင်းတော်အတွက် ဝိနည်းတော် ၃၉ ပိုဒ် Thirty-Nine Articles (အေဒီ ၁၅၆၃)၊ ကယ်လ်ဗန်နစ်ဇင် Calvinism များ အတွက် ဝက်စ်မင်စတာ သီလခံယူချက် Westminster Confession of Faith (အေဒီ ၁၆၄၇) နှင့် ဂရိ အော့သိုဒေါ့များ၏ ဂျေရုဆလင် သံဃာယနာ (အေဒီ ၁၆၇၂) များ မတိုင်မှီအထိ တိကျပြတ်သားသည့် ကျမ်းစာအဖြစ် မပြုလုပ် ခဲ့ချေ။

ရောမအင်ပါယာ အသင်းတော် (၃၁၃-၄၅၆)

■ ခရစ်ယံသာသနာ ပြန့်နှံ့မှု အေဒီ ၃၂၅ ထိ ■ ခရစ်ယံသာသနာ ပြန့်နှံ့မှု အေဒီ ၆၀၀ ထိ

ကွန်စတန်တီနိုပယ်သည် ရောမ၏ ဧကရာဇ်မင်းဖြစ်လာသော အေဒီ ၄ ရာစု၏ အစောပိုင်းကာလတွင် ခရစ်ယာန်၏ နောက်ကျသော ရှေးဟောင်း အမွေအနှစ်များ စတင်ခဲ့၍ ၎င်းသည် အလယ်ခေတ်ထိတိုင် ထွန်းတောက်ခဲ့ပေသည်။ ဤကာလ၏ ခရီးဆုံးသည် ရောမ၏ အကိုင်းခွဲ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း ကာလများ ပုံမှန်ကြီးထွားလာခြင်းကြောင့် ရွှေ့လျော့ပြောင်းလဲမှုများ ဖြစ်ခဲ့သည်။ ထိုသို့ဖြစ်ပေါ်မှုတွင် အချိန်ကာလနှင့် နေရာဒေသများမှာ ကွဲပြားခြားနားခဲ့ပေသည်။ ၎င်းကို ယေဘုယျ အားဖြင့် ကာလသတ်မှတ်မှုမှာ အေဒီ ၆ ရာစု၏ နှောင်းပိုင်း နောက် အကျဆုံးဖြစ်၍ ဂျစ်တင်နီယန်၏ ပြန်လည်အောင်မြင်ခြင်းကာလ တို့ဖြစ်သည်။ ပိုမိုသော ရိုးရာအစဉ်

အလာအရ ခေတ်ကာလ သတ်မှတ်မှုများမှာ ဂိုမူလပ်စ် သြဂတ်စတပ်စ် အေဒီ ၄၇၆ ဟု ဖြစ်သော်လည်း၊ နောက်ဆုံး အနောက်တိုင်း ဧကရာဇ် နန်းချခံရသော (နှစ်) ဟု အစဉ်အလာ နားလည် သတ်မှတ်ထားပေသည်။

ခရစ်ယာန်သာသနာအား တရားဝင်ပြဋ္ဌာန်းခြင်း

ဂလာရီးယားစ် **Galerius** သည် အေဒီ ၃၁၁ ဧပြီလတွင် ခရစ်ယာန် သာသနာ ကျင့်ဆောင်မှုအား ခွင့်ပြုပေးသော ဓမ္မသတ်ကို ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၃၁၃ တွင် ကွန်စတန်တိန် (၁)နှင့် လက်စ်စင်နီးယားစ် တို့က မီလန် ဓမ္မသတ်၌ ခရစ်ယာန် သာသနာ၏ သည်းခံခွင့်လွှတ်မှုကို ကြေငြာခဲ့သည်။ ကွန်စတန်တိန်သည် ပထဦးဆုံး ခရစ်ယာန် ဧကရာဇ် ဖြစ်လာခဲ့သည်။ အေဒီ ၃၂၅ သီအိုဒိုစီးယားစ် (၁)၏ ထီးနန်းအောက်၌ ခရစ်ယာန် သာသနာသည် အထင်ရှားဆုံး သို့မဟုတ် နိုင်ငံတော် သာသနာ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ပထမဆုံး ဧကရာဇ် ကွန်စတန်တိန် (၁) သည် ခရစ်ယာန် ပေါ်၌ တိမ်းညွတ်မှုသည် ပထဦးဆုံးသော ဧကရာဇ်မင်းတစ်ပါးက သာသနာအား တရားဝင်ပြုမှုအတွက် ပွင့်လင်းစွာ အဆင့်တိုးပေးလိုက်ခြင်းလည်း ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

ကွန်စတန်တိန် သည် ဂရိတ်

ကွန်စတန်တိန်၏ အလွန်ကြီးများသော ရုပ်ထု (မျူစီ၊ ကာပီတိုလီနီ [Musei Capitolini](#))

📄

ကွန်စတန်တီနီ (အလယ်) နှင့် နစ်ဆာ ပထမ သံဃာယနာမှ ဖသားများ (အေဒီ ၃၂၅) နိုက်နီ ခရစ်မု ၃၈၀ ပုံစံအား ကိုင်ထားသည့်ပုံ

ကေရာဇ် ကွန်စတန်တီနီ (၁) အား သူ့မိခင် ဟလီနာက ခရစ်ယာန်သာသနာ ပြသခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ သူ ငယ်စဉ် က သူ့ မိခင်၏ ခရစ်ယာန် သာသနာ၌ မြတ်နိုး ကြည်ညိုမှုပေါ်၌ ခရစ်ယာန် သာသနာအား သူ အယူရှိခဲ့လေ သလော၊ သို့တည်းမဟုတ် သူ့ဘဝ၏ အတွေ့အကြုံပေါ်၌ သူသည် ဘာသာတရားကို အယူရှိလာခဲ့လေသလော ဆိုသည် ကို ပညာရှင်များအကြား ဝိရောမိ တစ်ခု ဖြစ်နေခဲ့ပေသည်။

ခရစ်ယာန် သာသနာ ကောက်ကြောင်း မှတ်တမ်းများက ကွန်စတန်တီနီသည် အေဒီ ၃၁၂ ခုနှစ် မာလ်ဗီယန် တံတား စစ်ပွဲတွင် ထူးခြားသော အတွေ့အကြုံတစ်ခုကို ရခဲ့ပေသည်။ ထိုစစ်ပွဲပြီးနောက် သူသည် အနောက် တိုင်း၏ ကေရာဇ်မင်း အဖြစ် ကြေငြာခဲ့သည်။ ထိုမှတ်တမ်းများအရ ထိုစစ်ပွဲမတိုင်မှီ သူသည် နေကို ကြည့် လိုက်သော အခါ ထိုနေမင်းပေါ်၌ ကြက်ခြေခတ် (လက်ဝါးကပ်တိုင်) အလင်းကို မြင်ခဲ့ရသည် (၎င်းကို ဂရိ စကားလုံးများဖြင့် "EN TOYTO NIKΑ" ဤအရာဖြင့် အောင်မြင်လတ္တံ့ ဟု ဖြစ်၍ လက်တင်စာပေဖြင့် "in hoc signo vinces" ဟု မကြာခဏ တင်ပြပေသည်။) ထို့ကြောင့် သူသည် သူ့၏ စစ်တပ်များကို ခိုင်းများပေါ်၌ ခရစ်ယာန် သင်္ကေတ(the Chi-Ro) အား တပ်ဆင်စေခဲ့သည်။ ထို့နောက် သူတို့သည် အောင်ပွဲဆင်ခဲ့သည် ဟူ၏။ ဤ အချက်အားဖြင့် ကွန်စတန်တီနီသည် ခရစ်ယာန် သာသနာအား မည်မျှ ဩဇာသက်ရောက် စေ သည်ကို ကြေညက်စွာ နားလည်ရန်မှ ခက်ခဲလှပေသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် စစ်တပ်တွင်းမှာ အရာရှိကြီး များ ကဲ့သို့ အင်ပါယာအတွင်း ဩဇာ အကြီးဆုံး လူများဖြစ်သည်ပင် ရှေးဟောင်း (ခရစ်ယာန် မဟုတ်သည့်) အယူအဆ၌ပင် ရှိနေခဲ့၍ ကွန်စတန်တီနီ၏ အုပ်ချုပ်မှုသည် အနည်းဆုံး ဤအနေအထားကို ဖော်ပြရန် လိုလား ကြောင်း ပြသနေပေသည်။ စစ်ပွဲ၏ ဆက်စပ် နေသော ရှစ်နှစ် ကာလတိုင် ရောမ ကြေးသွန်း ဒင်္ဂါးများတွင် ရောမ နတ်ဘုရားပုံအား ဆက်လက် သုံးစွဲနေခဲ့ ပေသည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ ကွန်စတန်တီနီ နန်းတက်လာခြင်းသည် ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များ အတွက် တစ်ဆစ်ချိုး ပြောင်းသွားခြင်းသည်ကား အမှန်ပင်။ ကွန်စတန်တီနီသည် သူ၏ အောင်မြင်မှု နောက်ပိုင်း၌ အသင်းတော် အတွက် ရံပုံငွေများထောက်ပံ့ခြင်း၊ ဓမ္မတရားရုံးများ တည် ဆောက်ခြင်း၊ ခရစ်ယာန် ဘုန်းကြီးများအား အခွန် ကင်းလွတ်ခွင့်ကဲ့သို့ လိုက်လျောမှုများ ပေးခြင်း၊ ခရစ်ယာန် တို့အား အဆင့်မြင့် ရာထူး ရာကန်များပေးခြင်းနှင့် ခိုင်အိုလက်တိန်း လက်ထက် နိုင်ငံတော် နှိပ်ကွပ်မှုကြီးအတွင်း ပြည်သူပိုင်သိမ်းခဲ့သည် များကို ပြန်ပေးခြင်းများ လုပ်ခဲ့သည်။ အေဒီ ၃၂၄ နှင့် ၃၃၀ ကြားကာလတွင် ကွန်စတန် တီနီသည် ဘိုင်ဇက်တိုင်ရှိ ဘော့စ်ဖိုးရပ်စ် (ထိုမှ သူ့အား အမည် ကွန်စတန်တီနီဘဲလ်ဟု အမည်တွင် လာစေ ခဲ့သည်) ပေါ်၌ အကြမ်းထည်ဟန်ရှိသော အင်ပါယာသစ် နေပြည်တော်ကို တည်ဆောက်ခဲ့ပေသည်။ မြို့ထည် တည်ဆောက်မှုမှာ ခရစ်ယာန် အနုပညာနှင့် ဗိသုကာ လက်ရာများ ဖုံးလျှက်ရှိပေသည်။ မြို့ရိုး၌ ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်းများ ပါဝင်ခဲ့၍ (ရှေးဟောင်း ရောမတို့နှင့် အသွင်မတူဘဲ) ရှေးဟောင်း (ခရစ်ယာန် မတိုင်မှီ ရှေးလူဟောင်းတို့၏) ဘုရားကျောင်းများ မပါဝင်ခဲ့ပေ။ ထိုအချိန်က ခေတ်စားနေသော ရိုးရာအတိုင်း သူသည် သူ၏ နောက်ဆုံးချိန် (သေအံ့ဆဲဆဲ သို့မဟုတ် သေပြီး ကုတင်ပေါ်တွင် တင်ထားချိန်) တွင် နှစ်ခြင်း ခံယူခဲ့ ပေသည်။

ကွန်စတန်တီနီသည် အသင်းတော်၏ ခေါင်းဆောင်အနေအထားမှလည်း ဆောင်ရွက်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၃၁၃ တွင် သူသည် မီလန် ဓမ္မသတ်ကို ချမှတ်လျက် ခရစ်ယာန် ဘုရားဝတ်ပြုခြင်းကို တရားဝင် သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၃၁၆ တွင် ဒွန်နစ်တိတ်တက်စ် Donatist ပဋိပက္ခနှင့်ပတ်သက်၍ မြောက်အာဖရိက အငြင်းပွားမှု၌ တရား သူကြီး အဖြစ် ဆောင်ရွက် ခဲ့ပေသည်။ ပိုမိုထင်ရှားသည်မှာ အေဒီ ၃၂၅ တွင် သူသည် နစ်ဆာ သံဃာယနာကြီး Council of Nicaea ကို ဆင့်ခေါ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် (ဂျေရူဆလင် သံဃာယနာအား ထည့်အတွက်ခဲ့လျှင်)၊ အရီယန် Arian ဝိရောမိအား သဘောတူညီမှု အရနိုင်ဆုံးသော ထိရောက်လှသည့် ယူမင်နီကာယ်လ် သံဃာယနာကြီး Ecumenical Council ပင်ဖြစ်၏။ သို့သော် ၎င်းကို နိုက်နီ ဩဝါဒ Nicene Creed ဟု ခေါ်ပေ၏။ အခြားအရာများကြား၌ ၎င်းသည် ခရစ်ယာန် လောက စတင်လာသော တစ်ခုတည်းသော ကာသို လစ် အသင်းတော်မြတ်၏ ယုံကြည်ချက်ဟု ပြောဆိုကြ၏။ ကွန်စတန်တီနီ နန်းဆက်သည် အသင်းတော်တွင် ခရစ်ယာန် အင်ပါယာ တည်ရှိမှု အစဉ်အလာ တစ်ခုအား တည်ထောင်ခဲ့ပေ၏။ ကေရာဇ်များက သူတို့ အုပ်ချုပ် ခံများ နာမိပိုင်းဆိုင်ရာ ကျန်းမာသန်စွမ်းရေးအတွက် ထာဝရဘုရားသခင် ကဲ့သို့ သူတို့၌ တာဝန်ရှိသည်ဟု

သူတို့ကိုယ် သူတို့ ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြ၏။ ထို့ကြောင့် သူတို့အနေဖြင့် သမရိုးကျဝါဒအား ထိန်းသိမ်းကာကွယ် ထားရန် တာဝန် တစ်ရပ်ရှိသည်ဟု ခံယူထား၏။ သို့သော် ဧကရာဇ်မင်းသည် သြဝါဒတော်များ၌ ဆုံးဖြတ်ခြင်း မပြုချေ။ ထိုအရာသည် ဘွဲ့ရောင်များ၏ တာဝန်သာ ဖြစ်၏။ သူ၏ရာထူးမှာ သြဝါဒတော်အား အာဏာစက် ဖြင့် ကာကွယ်ထားရန်၊ မိစ္ဆာအယူများကို သုတ်သင်ရန်၊ အသင်းတော်များအား စုစည်းစွာ ကိုင်တွယ်ထားရန် သာ ဖြစ်၏။ ဧကရာဇ်မင်းသည် သူ၏ အင်ပါယာ အတွင်း၌ ထာဝရဘုရားသခင်ကိုသာ ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ရန် သေချာအောင် ဆောင်ရွက်၏။ ၎င်းမှာ ဘုရားရှိခိုးခြင်းကို ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်း၌ စုပေါင်းပါဝင် ဝတ်ပြုခြင်း ကို တာဝန်တစ်ရပ်အနေဖြင့် ပြဌာန်းခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဤအစဉ်အလာသည် အေဒီ ၅ ရာစု ၆ ရာစုထိ တစ်ခု တည်းသော မင်းဆက်အောက်၌ ဆက်လက်တည်ရှိနေခဲ့၏။ ထို့နောက်တွင် ဘာသာရေးရာ ကောင်စီအား အားကိုးစရာ မလိုဘဲ အင်ပါယာ ဓမ္မသတ်အားဖြင့် သြဝါဒများကို ပြောင်းလဲရန် ရှာကြံလာခဲ့၏။ သို့သော်လည်း ကွန်စတန်တီနို၏ အစဉ်အလာသည် စံအဖြစ် ယေဘုယျ တည်ရှိနေခဲ့ပေသည်။

သို့သော်လည်း ကွန်စတန်တီနို နန်းသက်တွင် အင်ပါယာ တစ်ခုလုံးအတွင်း၌ ခရစ်ယာန် သာသနာအား အလုံး စုံ လက်ခံသည်ဟု တင်ပြထားခြင်း မရှိသည့်အပြင် ညှဉ်းပန်းနှိပ်ကွပ်မှုလည်း အဆုံးသတ်ခဲ့သည်ဟု မဆိုနိုင်ချေ။ အရှေ့ဘက်တွင် သူ့ကိုဆက်ခံသော ကွန်စတန်တီယာ့စ် (၂) **Constantius II** သည် အရီယန်တစ်ဦး ဖြစ်၍ အရီယန် ဘွဲ့ရောင်များအား သူ၏ နန်းတွင်း၌ ဆက်လက်ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ထားပေသည်။ ထို့ပြင် အော် သိုဒေါ့ ဘွဲ့ရောင် များအား ဖယ်ရှားရန် နည်းမျိုးစုံကို ရှာကြံခဲ့ပေသည်။

ခရစ်ယာန်လောက၌ ဖေါက်ပြန်ရေးသမား ဂျူလီယန်ဟု ထင်ရှားသော ကွန်စတန်တီယာ့စ်အား ဆက်ခံသူ ဂျူလီယန်သည် အတွေးအခေါ်ပညာရှင် တစ်ဦးဖြစ်၍၊ သူသည် ခရစ်ယာန် သာသနာအား နိုင်ငံတော် သာသနာ အဖြစ်မှ ပါယ်ဖျက်၍ ပလေတို လက်သစ် ဝါဒ **Neo-platonic** နှင့် ရှေးဟောင်းဘာသာ ဒဏ္ဍာရီဆိုင်ရာများကို တိမ်းညွတ်ခဲ့၍၊ ခရစ်ယာန် သာသနာ တည်ဆောက်မှုကို တုန်လှုပ်စေခဲ့ပေသည်။ ရှေးဟောင်းဘာသာများကို၏ ဂုဏ် သိက္ခာကို ပြန်လည်ထူထောင်ရန် ရည်ရွယ်လျက် သူသည် (ရှေး ရောမ-ဘာသာများ၌ မသိခဲ့သော) ခရစ်ယာန် ရိုးရာမှ ဘုန်းကြီးရဟန်း အဖွဲ့ကိုယ်ထည် (သံဃာနာယက အဖွဲ့)၊ လူထု အလှူရုံပုံငွေ ဌာနများကို နုမူနာ ယူလျက် ရှေး သာသနာများကို ပြင်ဆင်ခဲ့ပေသည်။ ဂျူလီယန်သည် ခရစ်ယာန် သာသနာအား နိုင်ငံ တော် သာသနာ အဖြစ်မှ စွန့်ရစေရန် (လွယ်ကူစေရန်) များစွာသော အခွင့်ထူးခံများ (အခွန်လွတ်ငြိမ်းသော ပုပ်ရဟန်း လူတန်းစား) နှင့် ဂုဏ်သိက္ခာရှိသော လူတန်းစားများကို ဖတ်ထုတ်ခဲ့ပေသည်။ သူ၏ ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး မူသည် အခြား အုပ်စုများ အကြား ဘာသာရေးဆိုင်ရာ သောင်းပြောင်းထွေလာ ရှုပ်ထွေးစေရန်၊ ရှေးဟောင်း ဘာသာ ဝတ်ကျောင်းများအား ပြန်ဖွင့်ပေးခြင်း၊ တိတ္ထိဟု စွပ်စွဲလျက် ပြည်နှင့်ဒဏ် ပေးခံထား ရသော ခရစ်ယာန် ဘွဲ့ရောင်များကို ပြန်လည် လက်ခံခြင်း၊ ဂျူးဘာသာအား ချီးမြှောက်ခြင်း၊ ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်းမြေများအား မူလပိုင်ရှင်များ လက် သို့ ပြန်ပေးခြင်းများ ဖန်တီးခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ဂျူလီယန်၏ နန်းသက်ကား မကြာခဲ့ချေ။ အရှေ့ပိုင်း၌ ဝါဒဖြန့်ချိ နေချိန်တွင်ပင် နတ်ရွာစံခဲ့ပေသည်။

ခရစ်ယာန် သာသနာသည် ဂျူလီယန်ကို ဆက်ခံသော ဂျီဗီယန် **Jovian**၊ ဝဲလ်လင်တင်နီယန်(၁) **Valentinian I** နှင့် ဝဲလ်လင် **Valens** လက်ထက်များ (အရှေ့ဘက် နောက်ဆုံး အရီယန် ခရစ်ယာန် အင်ပါယာ) တွင် အရှိန် အဝါကြီးသော ဘာသာ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၃၈၀ ဖေဖော်ဝါရီ ၂၇ ရက်နေ့တွင် သီအိုဒိုစိယာ့စ်က ကာ သိုလစ် ခရစ်ယာန်ကို ဗဟို အချုပ်အခြာ တရားဝင် နိုင်ငံတော် ဘာသာ အဖြစ် တည်ထောင်သည့် ဓမ္မသတ် **De Fide Catolica** ကို ချမှတ်၍ အခြား ဘာသာများအား တရားမဝင် ကြေငြာခဲ့သည်။ ရှေးရိုးရာ ဘုရားကျောင်းများကို ပိတ်ပစ်ခဲ့သည်။ (**Theodosian Code XVI.1.2; and Sozomen, "Ecclesiastical History", VII, iv.**) ထပ်မံ၍ တိုးချဲ့တားမြစ်ချက်များကို သီအိုဒိုစိယာ့စ် (၁)၏ အေဒီ ၃၉၁ တွင် ဖော်ပြထားပြီး ကျန်ရှိနေ သည့် ရှေးရိုးရာ ဘာသာများကို တားမြစ်ပိတ်ပင်ကြောင်း များဖြစ်ပေသည်။

သင်းအုပ်ဆရာတော်ပိုင် နယ်ပယ်

ခရစ်ယာန် သာသနာအား တရားဝင်ပြုပြီးနောက် အသင်းတော်သည် အင်ပါယာ ကဲ့သို့ပင် စည်းရုံးရေးဒေသ နယ်ပယ်များကို မွေးစား သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့မှာ နယ်မြေဆိုင်ရာ ခရိုင်ဒေသများ ဖြစ်၍ သင်းအုပ် ဆရာပိုင် နယ်ပယ်ဒေသ ဟု ခေါ်ပေသည်။ အင်ပါယာ အစိုးရဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်ဒေသ ပိုင်းခြားသတ်မှတ်မှု အတိုင်း ပင် ဖြစ်ပေသည်။ နယ်ပယ်ဒေသများ၏ တရားဝင်သာသနာ မပြုမီက အစဉ်အလာ ကဲ့သို့ပင် အဓိက ယဟိုတွင် အထိုင်ချရသော ဘွဲ့ကံရှောင်များသည် သင်းအုပ်ဆရာပိုင်ဒေသ တစ်ခုစီအား ကြည့်ရှုရပေသည်။ ဘွဲ့ကံရှောင်၏ တည်ရှိရာသည် သူ့ကုလားထိုင် သို့မဟုတ် သူကြည့်ရှုရာဒေသ ဖြစ်၍၊ ကြည့်ရှုရာဒေသများ အနက် ရောမ၊ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၊ ဂျေရုဆလင်၊ အန္တီအုတ်နှင့် အလက်ဇန်းဒြား ဒေသငါးခုမှာ အထူး ဘုန်းတော်ကြီး (ဒေသ) ဖြစ်ပေသည်။ ဤကြည့်ရှုရာ ဒေသများ၏ ဂုဏ်သိက္ခာသည် သူတို့၏ ဖခင် (တည်ထောင်သူ) တပည့်တော်များ (ယေရှု၏ တပည့်စဉ်ဆက်အဖြစ် ခံယူသူများ)၏ အပေါ်၌ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း တည်နေ၏။ ထို ရှေ့ဦး တပည့် တော်ကြီးများထံမှ ကျန်ဘွဲ့ကံရှောင်များမှာ ဆက်ခံသူ (သာသနာ့အမွေခံများ) ဖြစ်၏။ ဥပမာအားဖြင့် ရှင်မာကု သည် အလက်ဇန်းဒြား အကြည့်ဒေသ၏ တည်ထောင်သူ (ဖခင်) ဖြစ်၏။ ရှင်ပေတရုသည် ရောမကြည့်ရှုရာ ဒေသ၏ ဖခင်ဖြစ်၏။—စသည်အားဖြင့်ပင်—။ အခြားသော သိသာသည့် အထူးဘုန်းတော်ကြီး ဒေသများအနက် ဂျေရုဆလင်သည် ခရစ်တော်၏ ခန္ဓာဝန်ချရာ၊ ရှင်ပြန်ထမြောက်ရာ၊ ပထမရာစု သံဃာယနာ စုဝေးရာ စသည် ဖြင့်—။ အန္တီအုတ်မှာ ယေရှု၏နောက်လိုက်များက ခရစ်ယာန်အဖြစ် စတင်ခံယူရာ၊ ယေရှုခရစ်၏ နောက်လိုက် များအား သိက္ခာကျအောင် ဝေဖန်ပြောဆိုခြင်း ခံခဲ့ရရာ ဒေသများဖြစ်၏။ ရောမမှာလည်း ရှင်ပေတရုနှင့် ရှင် ပေါလုတို့ အာဇာနည် ဖြစ်ခဲ့ရသည့် ဒေသ၊ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်သည်လည်း ရောမအသစ် အဖြစ် ထင်ရှားမှုများ ရှိပေ၏။ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်သည် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်အေဒီ ၃၃၀ တွင် နေပြည်တော် အဖြစ် ပြောင်းရွှေ့ခဲ့၍ ဤမြို့တော်အဝှမ်းတွင် အရေးပါသော ဌာပနာ (အမြတ်တရိုး သိမ်းဆည်းရာများ) ရှိနေ၏။

ပုပ်ရဟန်းမင်းရာထူးနှင့် ထိပ်ဆုံးအနေအထား

ပုပ်ရဟန်းမင်းသည် ရောမ၏ ဘွဲ့ကံရှောင်ဖြစ်၍ ရုံးသည်လည်း ပုပ်ရဟန်းမင်း၏ ပလ္လင်ဖြစ်၏။ ၎င်း၏ ရာထူးမှာ (အုပ်ချုပ် ထိန်းသိမ်းရာဒေသမှာ)ပထမရာစုတွင် သင်းအုပ်ဆရာ၏ အုပ်ချုပ်ထိန်းသိမ်းမှု ကိုထည့် (ဂေါလာ) ဖွံ့ဖြိုး ကျယ်ပြန့်မှုနှင့်အညီ တညီတည်း တထပ်တည်းပင် (အတူတူ ကျယ်ပြန့်သွားခြင်း) ဖြစ်၏။ သို့သော် ပုပ်ရဟန်း များဆိုင် ရုံးထိုင်ခြင်း နေရာများမှာ ပိုမိုကောင်းမွန်သော ဌာနဟု အထင်အမြင် ခံရမှုများလည်း ရှိပေသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ရောမ ကြည့်ရှုအုပ်ချုပ်မှုဌာန (ရောမအချေစိုက် ပုပ်ရဟန်းမင်းသည်) အခြားသော ဌာနေများမှ ပုပ်ရဟန်းမင်းများထက် သာလွန်သည် ဟု သတ်မှတ်ချက်မျိုး ဖြစ်၏။ ဤအစဉ်အလာ ဖြစ်တည်မှု ကွင်းဆက်မှာ သမိုင်းနှင့်ချီ၍ မှေးမှိန်ကွယ်ဝှက်နေမှုများ ရှိခဲ့၏။ သီအိုရီ ဥပဒေအားဖြင့် ၎င်းမှာ ရှေးဟောင်း ခရစ်ယာန် ရိုးရာ သုံ့ခမှ မြစ်ဖျားခံလာ ခြင်းပင် ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းတို့မှာ (၁) တပည့်တော် (တမန်တော်) ရှင် ပေတရုသည် တပည့်တော်များ အကြားတွင် သာလွန်မြင့်မြတ်ဆုံး ဖြစ်၏ (ရှိမှန် ပေတရု၏ မြင့်မြတ်ထူးကဲမှု [Primacy of Simon Peter](#) တွင်ကြည့်ပါ။) (၂) ရှင်ပေတရုသည် ရောမအတွက် သူ့အားဆက်ခံမည့် သူများကို ချမှတ် ဆုံးဖြတ်ပေးခဲ့၏။ (၃) ဘွဲ့ကံရှောင်များသည် တပည့်တော်များ (တမန်တော်များ)၏ အရိုက် အရာ ဆက်ခံသူများ [apostolic succession](#) ဖြစ်၏။ ပုပ်ရဟန်းမင်း အကြည့်ဒေသသည် အနောက်တိုင်း၏ နေပြည်တော်များ အထိပင် သက်ရောက် ပိုင်ဆိုင်၏။ ရောမ၏ ဩဇာတက္ကိမမှာ အချေအတင် ပြန်လှန်နှိုးနှော နေစရာ မလိုဘဲ (နေပြည်တော်များ အထိ မိမိ တင်မြှောက်လိုသော လက်အောက်ခံ သင်းအုပ်ဆရာများကို) ခန့်အပ်ထားနိုင်၏။ သို့သော်လည်း ၎င်းသည် မီလန် ထိုမှတစ်ဆင့် ရာဇဝင်နာသို့ ရှေ့ပြောင်းပြီးနောက် ရှင်မသဲ ၁၆၊ ၁၈-၁၉ တို့ကဲ့သို့ ကျမ်းချက်များကို အခြေခံလျက် ပို၍ သေးစိတ်ဆန်သော ထုချေချက်များမှာ ဖွံ့ဖြိုးလာခဲ့၏။ သို့ငြားသော်လည်း ပေတရု၏ အမွေခံများနှင့် တပည့်တော် (ဟုခံရယူသူ)များ၏ အရည်အသွေးများ၊ ထိုနှင့် အလားတူသော ရောမ (ရွန်းမ) နှင့်စပ်လျဉ်းသည့် ပုပ်ရမင်းဆိုင်ရာ လေးစားတန်ဖိုးထားမှုများကို ဧကရာဇ်များ အရှေ့ဘက်မှ အဆင့် မြင့် ဘုန်းတော်ကြီးများနှင့် အရှေ့ဘက် အသင်းတော်တို့ ကဲ့သို့ကပင် အံ့တု နိုင်ခြင်း မရှိသော အချေသို့ ရောက်သွားခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၃၈၁ တွင် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ် အသင်းတော် ပေါင်းစုံဆိုင်ရာ သံဃာယနာမှပင် ရောမ၏ ဂုဏ်သိဟ်ကို အတည်ပြုပေး ခဲ့ရပေသည်။ ပုပ်ရဟန်းမင်း၏ အဆုံး အဖြတ်ဆိုင်ရာ အယူခံ ဝင်ခြင်းနှင့် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၏ (အဆင့်) အနေအထားများသည် ဩဝါဒဆိုင်ရာ အထောက်အထား ရှင်းလင်းချက်များ ပိုမိုလိုအပ်မှု ရှိခဲ့သော်လည်း၊ နောက်ဆုံးတွင် ရောမ၏ ထိပ်ဆုံးနေရာအား အမွေခံထားခြင်း (နောက်ဆုံး ဆုံး

ဖြတ်ပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း) နှင့် ပါးနပ်လိမ္မာသော ဘာသာရေး သုံးသပ်ဆင်ခြင်မှု လျှောက်လည်းချက်များက ထောက်ခံပေးသဖြင့် ၎င်းကို (ရောမသည် အထွဋ်အထိပ်နေရာမှ ဖြစ်သည် ဟူသော ဆုံဖြတ်ချက်ကို) ပြည့်ဝစွာ ဖွံ့ဖြိုးနိုင်စေခဲ့ပေသည်။ ထို အထွဋ်အထိပ်နေရာသည် တိကျခိုင်မာစွာ ဖြစ်လာခဲ့၍၊ အနေအသားကျ လာခဲ့သော်လည်း၊ နောက်ပိုင်းခေတ်များတွင် ပိရောမီဖြစ်စရာ အကြောင်းများ ဖြစ်လာခဲ့ ပေ သည်။

အသင်းတော်များဆိုင်ရာ သံဃာယနာ

ဤခေတ်ကာလအတွင်းတွင် များစွာသော အသင်းတော်ပေါင်းစုံ သံဃာယနာများကို စုစည်းပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့မှ အများစုမှာ ခရစ်ယာန် ဝါဒဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုများ အတွက် ပြုလုပ်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ နှစ်ဇီးယား သံဃာယနာ နှစ်ခု (အေဒီ ၃၂၅နှင့် ၃၈၂) သည် အရီယန်တို့၏ သွန်သင်မှုအား အယူဝါဒသစ် တီထွင်မှုနှင့် မိစ္ဆာအယူဝါဒ အဖြစ် ပြစ်တင်ရှုံ့ချထားပေးသည်။ (နိုက်စ်နီ အယူ **Nicene Creed** ကိုကြည့်ပါ။) ဖေက်ဆက်စ် (**Ephesus**) သံဃာယနာက နှစ်စတိုနီယန်နစ်ဇင် **Nestorianism** တို့အား ပြစ်တင်ရှုံ့ချ၍၊ အပျိုစင် မာရီအား ချီးမွမ်းခြင်း **Blessed Virgin Mary** ကို သီအိုတိုကော့စ် **Theotokos** (ဘုရားအား မွေးဖွားသူ သို့မဟုတ် ဘုရားသခင်၏ မယ်တော်) အဖြစ် အတည်ပြုပေးခဲ့သည်။ ချာလ်လကစ်ဒန် သံဃာယနာ **Council of Chalcedon** မှာ အသိသာဆုံး ဖြစ်၍ ၎င်းမှ ခရစ်တော်သည် “အပြည့်အဝ လူသားဖြစ်သည်။ အပြည့်အဝ ဘုရားသခင်ဖြစ်သည်” ခရစ်တော်၏ သဘာဝနှစ်မျိုးကို အတည်ပြုခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် တလုံးတဝတည်း ဖြစ်သည်ဟုသည့် အစဉ်အလာ ယုံကြည်ချက်မှ ခွဲထွက်သွားခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းသည် ပုပ်လီယို သည် ဂရိတ်၏ တွန်မ် **Pope Leo the Great's Tome** ကို အချေခံထားခြင်း ဖြစ်ပေ၍ ဘုရားတစ်ဆူဝါဒကို ပြစ်တင်ရှုံ့ချပြီး ဘုရားတစ်ဆူဝါဒ၏ သြဇာလွှမ်းမိုးမှုကိုလည်း ပါယ်ချထားပေးသည်။ သို့သော်လည်း သြဇာတက္ကမ ရှိသော အသင်းတော်အားလုံးက သံဃာယနာများကို တညီတညွတ်တည်း လက်ခံသဘောတူခြင်းကား မရှိခဲ့ပေ။ ဥပမာ အားဖြင့် နှစ်တိုရီယန်နစ်ဇင် **Nestorianism** များနှင့် အရှေ့ဘက် အဆာရီယန် (ဆီးရီးသား) အသင်းတော် **Assyrian Church of the East** များသည် ဖေက်ဆက် အေဒီ ၄၃၁ သံဃာယနာ **Council of Ephesus** ပေါ်၌ ကွဲကွာခဲ့ပေသည်။ အရှေ့တိုင်း အောသိုဒေါများ **Oriental Orthodoxy** သည် အေဒီ ၄၅၁ ချာလ်လကစ်ဒန် သံဃာယနာ **Council of Chalcedon** ၌ ကွဲသွားခဲ့ပေသည်။ ပုပ်ရဟန်းမင်း ဆာဂီးယာ့စ် (၁) **Pope Sergius I** က အေဒီ ၆၅၂ ကွင်နစ်ဆစ် သံဃာယနာ **Quinisext Council** အား ငြင်းဆန်ခဲ့ပေသည်။ (စီရင်စု ဝါးစုတွင် ကြည့်ပါ။) အေဒီ ၈၆၉-၈၇၀ နှင့် ၈၇၉-၈၈၀ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ် စတုတ္ထ သံဃာယနာအား ကာသိုလစ်နှင့် အရှေ့ပိုင်း အောသိုဒေါများက အငြင်းပွားခဲ့ပေသည်။ (ဗုဒ္ဓ ဘာသာ သံဃာယနာများ ကဲ့သို့ အကြိမ်ရေတွက်ခြင်း မဟုတ်ပေ။ ခရစ်ယာန်တွင် သံဃာယနာ များလွန်းသောကြောင့် မည်သည့်ဒေသမှ မည်သည့် အကြိမ်ဟု ရေတွက်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။)

နိုက်စ်နီနှင့် နိုက်စ်နီ ခေတ်လွန် ဖာသာများ

အစောပိုင်းကာလ အသင်းတော် ဖာသာများကို အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့ပြီးပေပြီ။ သို့သော်လည်း၊ ခရစ်ယာန် သာသနာ၏ နောက်ပိုင်း အမွေခံများသည် ခရစ်ယာန် အယူအဆ ဆိုင်ရာ သီအိုရီ ကျမ်းတွေများကို ရေးသားခဲ့သည့် များစွာသော ကြီးကျယ်သည့် ဖာသာများကို အသစ် မွေးထုတ်ပေးခဲ့ ပေသည်။ ၎င်းတို့အထဲတွင် စိန့်အဂ္ဂတ်စ်တင် **Augustine**၊ ဂရိယိုရီ နှစ်ဇင်ဇာ့စ် **Gregory Nazianzus**၊ ဂျေရုဆလင်မှ စီရီးလ် **Cyril of Jerusalem**၊ ဒီလန်မှ အမ်ဘရိုစ် **Ambrose of Milan**၊ ဂျရိုမိုး **Jerome** နှင့် အခြားသော ထင်ရှားသည့် ဖာသာကြီးများ ပါဝင်ပေသည်။ ထိုအကျိုးဆက်များကြောင့် ဝီဂေးလ်နှင့် ဟိုရင့်စ်၏ ခေတ်ကာလများနှင့် ဆက်စပ်ခြင်း မရှိတော့ဘဲ စာပေနှင့် ကျောင်းတော် အယူဝါဒ ဆောင်ရွက်မှုများမှာ ရွှေခေတ်သို့ ရောက်ရှိခဲ့ပေသည်။ ဂျွန် ချယ်ရီဆိုစတမ် **John Chrysostom** နှင့် အေသင်နီဆီးယာ့စ် **Athanasius** ကဲ့သို့ အချို့သော ဖာသာများမှာ မိစ္ဆာ ဘိုင်ဇန်တိုင် ဧကရာဇ်များ၏ ပြည်နှင့်ဒဏ်ပေးခြင်း၊ နှိပ်စက်ညှဉ်းပန်းမှုပြုခြင်း သို့မဟုတ် အသေသတ်ခြင်းများ ထိခံခဲ့ရပေသည်။ သူတို့ရေးခဲ့သည့် ကျမ်းပေါင်းများစွာကို နိုက်စ်နီနှင့် နိုက်စ်နီ ခေတ်လွန် ဖာသာများ၏ ကျမ်းတော်များအဖြစ် အင်္ဂလိပ်ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့ပေသည်။

ငါးဒေသစု

အေဒီ ၅ ရာစုတွင် သင်းအုပ်ဆရာပိုင် ဒေသစု သည် ဖွံ့ထားလာခဲ့ပြီး၊ ပန်တာခီ ခေါ် ဝါစဉ်အရ သတ်မှတ်၍ ငါး ဒေသစု စနစ် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ပေသည်။ ယခု ခွဲခြား သတ်မှတ်မှုအရ ငါး ဒေသစုအတွင်း ရောမအား ရှေးကျ သော၊ အင်ပါယာတွင်း အကြီးဆုံး မြို့ဖြစ်သော နားလည်ပြီးသားအတိုင်း ခရစ်ယာန် လောက၌ အထွဋ် အထိပ် နှင့် အာဏာ အရှိဆုံး ဂုဏ်ကို ပေးထား၍ ၎င်းအား ကိုင်တွယ်ခွင့်ကို ရောမ၏ ကြီးအကဲများက ထက်ဝက် ပိုင်ပေးသည်။ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်သည် အင်ပါယာ၏ မြို့တော်အဖြစ် ဒုတိယမြောက်ဖြစ် သြဇာ ကိုရရှိပေသည်။

အောက်ဖော်ပြပါ စာရင်းမှာ ရောမအင်ပါယာ၏ မူလ စီရင်စု ငါးခု၏ ဝါစဉ်များပင် ဖြစ်ပေသည်။

- ရောမ (ရှင်ပေတရူ နှင့် ပေါလု) အနောက် ရောမအင်ပါယာ၏ ပြိုင်ဘက်မရှိသော ပုပ်ရဟန်းမင်း အဖြစ်
- ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ် (ရှင် အင်ဒရူး) လက်ရှိ တူရကီ
- အလက်ဇန်းဒြား (ရှင်မာကူ) လက်ရှိ ဒီဂျစ်
- အန္တီအုတ် (ရှင်ပေတရူ) လက်ရှိ တူရကီ
- ဂျေရုဆလင် (ရှင် ယာကုစ် St. James) လက်ရှိ အစ္စရေးလ် ပါလက်စတိုင်း

ဘုန်းကြီးရဟန်းဝါဒ

ဘုန်းကြီးရဟန်း ဝါဒသည် လောကီနောက်သို့ ကောက်ကောက်ပါအောင် လိုက်ခြင်းအား စွန့်ပါယ်သည့် ရသေ့ ဝါဒ ပုံစံတစ်ခုပင် ဖြစ်၍၊ ကောင်းကင်နိုင်ငံတော် တစ်ခုတည်းကိုသာ အာရုံပြုလျက် နာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ (လောကုတ္တ ရာ) နောက်သို့ ကောက်ကောက်ပါအောင် လိုက်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ အထူးသဖြင့် နိမ့်ချမှု အကျင့်၊ ဒုက္ခဆင်းရဲ ခံခြင်း အကျင့်၊ အိမ်ထောင်ယူသားမွေး အလုပ်ကို ရှောင်ကြည်သော ဗြဟ္မစရိယ အကျင့်များပင် ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်း သည် ဂျူးသာသနာ၌ အမြစ်တွယ်ခဲ့သော ရိုးရာကျမ်းစဉ်များကို လက်ခံလာခဲ့သည့် မိသားစုများဖြစ်သည့် အသင်းတော်၏ ရှေးဦးကာလကပင် စတင်ခဲ့ပေသည်။ ဘတ္တိဇံဆရာ ရှင်ယောဟန်အား မူလပကတိ ရဟန်း သာမဏေ ပုံစံတွေ့ရပေသည်။ ထို့ပြင် ဘုန်းကြီးရဟန်း ဝါဒအား တပည့်တော်များ (တမန်တော်များ)၏ အသိုင်း အဝိုင်း အစည်းအရုံးများကလည်း လှုံ့ဆော်အားပေးခဲ့ကြောင်း တမန်တော်ဝတ္ထုကဲ့သို့ မှတ်တမ်းများတွင် ဖော်ပြ ထားပေသည်။

ဘုန်းကြီးရဟန်း ဝါဒမှာ အီရိမက်တက်စ်နှင့် စီနီဘက်တက်စ် ဟူ၍ နှစ်မျိုး ဖြစ်၍၊ အီရိမက်တက်စ် ဘုန်းကြီးသည် တောရ ရဟန်း ဖြစ်ကာ တသီးပုဂ္ဂလနေထိုင် ကျင့်ကြံပြီး၊ စီနီဘက်တက်စ် ဘုန်းကြီးများမှာ ယေဘုယျအားဖြင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများ ဖြစ်သည့် ကျောင်းထိုင်ဘုန်းတော်ကြီး ကွပ်ကဲမှု ဝိနည်းအောက်၌ အသိုင်းအဝိုင်းဖြင့် နေထိုင် ကျင့်ကြံပေသည်။ မူလအစ၌ ခရစ်ယာန် ဘုန်းကြီးအားလုံးမှာ တောရ ရဟန်းများသာ ဖြစ်၍ အန်တိုနီ သည် ဂရိတ် **Anthony the Great** ၏ ပမာနောက်သို့ လိုက်ခဲ့ကြပေသည်။ သို့သော် နာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ လမ်းညွှန် အတွက် အဖွဲ့အစည်းတည်ထောင်ရန် လိုအပ်ချက် တချို့ကြောင့် အေဒီ ၃၁၈ တွင် ရှင်ပစ်ခိုမီးယာ့စ်က သူ၏ နောက်လိုက်များအား အဖွဲ့ ဖွဲ့စည်းရန် ဦးဆောင်ခဲ့ရာမှ ပထဦးဆုံး ဘုန်းကြီးကျောင်း ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ နောက်များမကြာမှီတွင် အလားတူ ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်မှုများမှာ အီဂျစ်သဲကန္တာရ တစ်လျှောက်နှင့် ကျန်သော ရောမ အင်ပါယာ၏ ထက်ဝက် အရှေ့ပိုင်းတွင် ပြန့်နှံ့သွားခဲ့ပေသည်။ ဘုန်းကြီးရဟန်း ဝါဒ ထွန်းကားမှု၏ ပင်မ ထင်ရှားမှုများ အဖြစ် အရှေ့ဘက်မှ စိန့် ဘက်စ်လ် သည်ဂရိတ် **St. Basil the Great** နှင့် အနောက်ဘက်တွင် ကျော်ကြားသော ဘင်နစ်ဒရိတ်တီနို အုပ်ချုပ်မှု ဥပဒေ **Benedictine Rule** ကို ဖန်တီးခဲ့သော စိန့် ဘင်နစ် ဒက်စ် တို့ပင် ဖြစ်၏။ ထိုဥပဒေသည် အလယ်ခေတ် တလျှောက်လုံးတွင် အခြေခံကျသော ဥပဒေ တစ်ရပ် ဖြစ် လာ ခဲ့ပေသည်။

အရှေ့ အနောက် တင်းမာမှု ကြီးထွားလာခြင်း

ခရစ်ယာန် ပေါင်းစည်းမှုအတွင်း အက်ကွဲမှုများနှင့် ပတ်ကြားအက်များက ဂိုဏ်းကြီးများ ကွဲထွက်သွားခြင်းကို ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ အထောက်အထားများအရ အေဒီ (၄) ရာစုထက် နောက်မကျဘဲ ဂိုဏ်းကွဲများ ဖြစ်တည်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၀၅၄ ခုနှစ်တွင် ဂိုဏ်းကြီးများ စတင် ကွဲထွက်သည်ဟု သက္ကရာဇ်တပ်ထား သော်လည်း ဂိုဏ်းကွဲခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော နေ့စွဲအား တိကျစွာ သတ်မှတ်ဖော်ပြထားခြင်း မရှိချေ။ အေဒီ ၁၂၀၄ ခုနှစ် စတုတ္ထ ကရူးဆိတ် (လေးကြိမ်မြောက် သာသနာပြုစစ်) တွင်း ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၏ ထုတ်ပယ်ခြင်းနှင့်အတူ မည်သူ၏ ဩဇာသည် အထွဋ်အထိပ်သို့ ရောက်ခဲ့သည် ဆိုသည့် အဖြစ်အပျက် ကွင်းဆက် ရှုပ်ထွေးမှုများနှင့် အမှန်တကယ် ဖြစ်ရပ်များမှာ ရောပြွန်းလျက် ရှိပေသည်။

အယူအဆဆိုင်ရာ တစ်ခုတည်းသည် ဂိုဏ်းကွဲခြင်းကို ဦးဆောင်ခဲ့ခြင်း မဟုတ်သည်မှာ ဓမ္မတာပင် ဖြစ်ပေသည်။ ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု၊ နိုင်ငံရေးပယောဂ၊ ဘာသာစကား ကွဲပြားခြားနားမှုများ သည်လည်း ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အယူအဆ၌ ရောပြွန်းနေလေ့ ရှိပေသည်။ မည်သည့် ဂိုဏ်း၏ ပြန်ပြောင်းပြောဆိုမှု၌ မဆို အခြားသော ဂိုဏ်း၏ ယိုပေါက် စိမ့်ပေါက်များကို အသားပေး ပြောဆိုကြ၍ နောက်ပိုင်းတွင် အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ သို့သော် အေဒီ ၅ ရာစုတွင် အသင်းတော်မှ ပွဲထွက်လာသည့် အသင်းတော်၏ အရှေ့ဘက်ပိုင်းနှင့် အနောက်ဘက်ပိုင်းတို့ ဖြစ်သော ကော့ပစ် **Copts** သို့မဟုတ် အမီးနီးယန်း **Armenians** များသည်ကား ဤသို့ မဟုတ်ချေ။ သူတို့သည် အသင်းတော်အား အယူသီလ ဘက်ယိုမီးမှု၊ ရှုမြင်သုံးသပ်မှုနှင့် အသင်းတော် ၇ ခု ကောင်စီတို့အား ဘုံအဖြစ်ပင် တည်ရှိနေခဲ့ပေသည်။ သူတို့သည် စီးလုံးညီညွတ်ကြပြီး သူတို့၏ ဘုံယုံကြည်ချက် ပေါ်၌ ဖြူစင်စွာ ကျင့်ဆောင်မှု၊ ရိုးရာဓလေ့များမှာ အသင်းတော် တစ်ခုတည်း အတွင်း၌ပင် ရှိပေသည်။

မည်သို့ပင် ဆိုစေ ရောမမြို့တော်အား ကွန်စတန်တီနိုသို့ ပြောင်းရွှေ့လိုက်ခြင်းသည် အချင်းချင်း မယုံကြည်မှု၊ ပြိုင်ဘက်ဖြစ်မှုနှင့် နောက်ဆုံး စီရင်စု အကြည့်ဒေသ နှစ်ခု ဖြစ်သည့် ရောမနှင့် ကွန်စတန်တီနို၏ အကြား ဆက်ဆံရေးတွင် မနာလိုဖြစ်မှုများ မဖိတ်ခေါ်ဘဲ ရောက်ရှိလာခဲ့ပေသည်။ ၎င်း၏ နိုင်ငံရေး ဩဇာတက္ကိမ ယုတ်လျော့လေတိုင်း ရောမအနေဖြင့် ကွန်စတန်တီနိုအား လွယ်ကူစွာပင် မနာလို ဝန်တိုစိတ် ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်အား သာသနာ့ကောင်စီ၏ ဒုတိယ အမြင့်ဆုံးနေရာအား တရားဝင် ပေးအပ်ခြင်းကို ရောမမှ ငြင်းဆန်ခဲ့မှုသည်လည်း အချက်တစ်ချက်ပင် ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် ခပ်တန်းတန်း ဖြစ်သွားခြင်းကို အချင်းချင်းကြား ဆက်သွယ်ရေး အားနေစေခဲ့သည့် အနောက်ဘက်မှ ဂျာမန်တို့၏ ကျူးကျော်မှုကလည်း အထောက်အပံ့ ဖြစ်စေခဲ့ပေသည်။ အစ္စလာမ် ထွန်းတောက်လာခြင်းနှင့် ၎င်း၏ မြေထဲပင်လယ် ကမ်းရိုးတန်း၏ အများစု၌ အောင်နိုင်လွှမ်းမိုးလားခြင်း (တချိန်တည်းတွင် ဘော်ကန်ဒေသမှ ရေးဆွပ်လူမျိုးထံသို့ ရောက်လာခြင်းကို ရည်ညွှန်းမှုမပြု) သည်လည်း ခရစ်ယာန်တို့၏ ကွဲပြားမှုကို ပိုမိုခိုင်မာလာစေပြီး လောကနှစ်ခု (ရောမနှင့် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်) အကြား ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာအား စိုးဖြင့် ခွဲရန် မောင်းနှင်ခဲ့ပေသည်။ ယခင်က ညီညွတ်စွာ ဟန်ချက်ညီခဲ့သော မြေထဲပင်လယ် ရပ်ဝန်းသည် လျှင်မြန်စွာ မှေးမှိန်ဆုတ်ယုတ် လာခဲ့ပေသည်။ အရှေ့ဘက် ဂရိနှင့် အနောက်ဘက် လက်တင်တို့၏ ဆက်သွယ် ကူးလူးမှုသည်လည်း အေဒီ ၆၀၀ ခုနှစ်တွင် အန္တရာယ် ဖြစ်လာ၍ လက်တွေ့ဆက်ဆံမှုများ ရပ်တန့်သွားခဲ့ပေသည်။

အခြေခံ ပြဿနာ နှစ်ခု ဖြစ်သည့် ရောမမှ ဘွဲ့ရောက်၏ အထွဋ်အထိပ် ဖြစ်ခြင်းနှင့် သန့်ရှင်းသော ဝိညာဉ်တော်၏ ကိန်းဝပ်မှု သဘောထားများသည် အပါအဝင် ဖြစ်ပေသည်။ ဤ ဩဝါဒဆိုင်ရာ သစ်လွင်ခြင်းများအား ဖိုးတီးယာ့စ် သင်းအုပ်ဆရာများ **Photius's patriarchate** အကြား ပွင့်လင်းစွာ ဆွေးနွေးလာခဲ့ပေသည်။

အေဒီ ၅ ရာစုတွင် ခရစ်ယာန် လောကတွင် ရောမအား အထွဋ်အထိပ်ထားလျက် စီရင်စု ငါးခု ခွဲခြားခဲ့ပေသည်။ ၎င်းအား ကျမ်းစာအရ ဆုံးဖြတ်ချက်ဟု သတ်မှတ်ခဲ့ပြီး ဒေသဆိုင်ရာ အသင်းတော် သို့မဟုတ် သင်းအုပ်ဆရာ ပိုင် ဒေသ တစ်ခုအား အခြားတစ်ခုက အုပ်ချုပ်မှု အာဏာ မသက်ရောက်စေရန် ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော်လည်း ရောမသည် ဘုရားသခင်က ၎င်းအား အသင်းတော်အတွင်း ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ချမှတ်ရန် အခွင့်အရေးပေး ထားသကဲ့သို့ သူ၏ အထွဋ်အထိပ်ဖြစ်မှုကို အချုပ်အခြာအာဏာ အဖြစ် ၎င်းကိုယ် ၎င်းဖွင့်ဆို ခဲ့ပေသည်။ အသင်းတော်၏ လက်အောက်ခံများနှင့် ဖြန်ဖြေသူများက အသင်းတော် တစ်ခုလုံးအပေါ်၌ ပုပ်ရဟန်းမင်း၏ အချုပ်အခြာ အာဏာ လွှမ်းမိုးမှုအား အားပေးမှုကို တဖြေးဖြေးနှင့် စွန့်ခွာ လာခဲ့ပေသည်။ ဤ အယူအဆအား

နောက်ဆုံးတွင် အနောက်တိုင်း၌ အေဒီ ၁၁ ရာစုအတွင်းမှ ဂရိဂိုရီယန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လှုပ်ရှားမှုအား စနစ်တကျ ဖော်ပြရန် ပေးအပ်ခဲ့ပေသည်။ အရှေ့တိုင်း အသင်းတော်များကမူ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ အာဏာ၏ သဘော သဘာဝအား ရောမ၏ နားလည်မှုသည် အသင်းတော်၏ မရှိမဖြစ် လိုအပ်သော ဖြန့်ဖြူးသူများ ကိုယ် ထည်ကို တိုက်ရိုက် ဆန့်ကျင်သည်ဟု ရှုမြင်ခဲ့၍၊ အသင်းတော်နှစ်ခု၏ ပိရောမိမှာ ရင့်ကျက်လာခဲ့ကြောင်း တွေ့ ရပေသည်။

သင်းအုပ်ဆရာများ၏ (အသင်းတော်များ၏) အခြေခံကွဲလွဲချက်များသည် ဂိုဏ်းကွဲများအကြား ကုထုံးများနှင့် ကွဲပြားမှုအကြား ပေါင်းကူးတံတားများကို ကျဆုံးစေခဲ့ပေသည်။ ထူးထူးခြားခြားပင် ရောမသည် သူ၏ သက်ဦး ဆံပိုင် စနစ်၌ အခြေခံလျက် “သင့်မြတ်လျှင်ကန်သော တရားစီရင်ခွင့်” ဟု ရှင်ပေတရုပေါ်၌ ခိုင်ခိုင်မာမာ ဆိုခဲ့ပေသည်။ (အေဒီ ၁၈၇၀ ဘာတီကန် သံဃာယနာ)။ ဤ ရောမ၏ ရှင်မသေ ၁၆း ၁၈ ၏ အဖွင့် ဇီကာအား အရှေ့ပိုင်း အော့သိုဒေါ့ လူရိုသေရှင်ရိုသေ ပုဂ္ဂိုလ်များကြား၌ အသိအမှတ်မပြုခဲ့ချေ။ ရှင်ပေတရု၏ အထွဋ်အထိပ် ဖြစ်မှုကို မည်သည့် ဘွဲ့ရောင်ပေါ်၌မဆို ဗဟိုအချုပ်အခြာ အာဏာပိုင်ဖြစ်သည်ဟု သူတို့ အနေဖြင့် မည်သည့် အခါကမှ ထင်ရှားစွာ အသိအမှတ်ပြုခြင်း မရှိခဲ့ပေ။ ဘွဲ့ရောင်များအားလုံးသည် ရှင်ပေတရုကဲ့သို့ ယေဂူသည် ခရစ်တော်ဖြစ်ကြောင်း သက်သေပြုဝန်ခံလျှင် ရှင်ပေတရု၏ အရိုက်အရာအား ဆက်ခံသူများဖြစ်၏။ အရှေ့ပိုင်း အသင်းတော်သည် ရောမအား ကြည့်ရှုခွင့် (စီရင်စု) အခွင့်အာဏာကို ပေးခဲ့သော်လည်း ဗဟို အချုပ်အခြာ အဖြစ် အာဏာကုန်မပေးခဲ့ပေ။ ပုပ်ရဟန်းမင်းအား ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်အား အာဏာထက်ဝက် (အခြားသူများ အား လုံးက တစ်ဝက်) ပေးထားသော်လည်း အမှားမပါနိုင်သူ သို့မဟုတ် အပြီးသတ်အာဏာပိုင် အဖြစ် မသတ်မှတ် ပေ။

အရှေ့ပိုင်း အော့သိုဒေါ့များအတွက် အခြားသော အဓိက ကသိကအောက် ဖြစ်စရာမှာ သန့်ရှင်းသော ဝိညာဉ် တော်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ အနောက်တိုင်းက ဘာသာပြန်ခြင်းပင် ဖြစ်၏။ မြေးမြေးမှန်မှန်ဖြင့် လွန်စွာ သိဒ္ဓိတင်လာ၍ အနောက်တိုင်း အယူဝါဒများအတွင်း ထည့်သွင်း ဖွင့်ဆိုလာသော သန့်ရှင်းသော (ဝိညာဉ်တော်၏) အထွဋ် အထိပ် ဖြစ်ခြင်းမျိုးကို (အရှေ့တိုင်းမှ) သတိပင် မထားမိလိုက်ချေ။ ဤအယူအဆထိုင်ရာ အရှုပ်အထွေးများမှာ အနောက်တိုင်းမှ လက်တင် ဖရေစ် ဖီလီးယိုက် **Latin phrase filioque** (နှင့်၊ သားတော်မှ) တည်းဖြတ် စီရင်မှု ထဲတွင် အယူသီလ အဖြစ် ထည့်သွင်း ဖော်ပြခဲ့ပေသည်။ ထိုအကြောင်းအရာများ မပါဝင်သော၊ သံဃာယနာများမှ ပိတ်ပင် ဆန့်ကျင်ခဲ့သည့် မူရင်း အယူအဆဩဝါဒ ကျမ်းစာအား အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် က ယနေ့ထိ လက်ကိုင်ထားလျက်ပင် ရှိပေသည်။ ဤကျမ်းတော်တွင် ရိုးရှင်းစွာပင် “သန့်ရှင်းသော ဝိညာဉ် တော်၊ အရှင်ဘုရား (ထာဝရဘုရား)၊ ဖခမည်းတော်ထံမှ ဆက်စပ်၍ အသက်ပေးသူ (သက်ရှိများကို ဖြစ်စေ သူ)” အဖြစ် တင်ပြထားပေသည်။ ဝိညာဉ်တော်အား ခမည်းတော် တစ်ပါးတည်း ပိုင်းဆိုင်သည် ဆိုခြင်းထက် ဝိညာဉ်တော်သည် မူလရင်းမြစ်နှစ်ခုဖြစ်၍ ခမည်းတော်ရော သားတော်ပါ ပိုင်ဆိုင်ဟူသည့် ၎င်း၏ ဇီကာချုပ်ပြီး ကတည်းက လက်တင် ထင်ယောင်ထင်မှား ဘာသာရေး အယူအဆများကို အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့များက လက်မခံချေ။ အကျဉ်းအားဖြင့်၊ တြိကာယ (သုံးပါးတစ်ဆူ) အကြား ချိန်ခွင်မှာ ပြောင်းလဲခံရ၍၊ ဘုရားသခင်နှင့် သုံးပါးတစ်ဆူအား နားလည်မှု ရှုပ်ထွေးစေပေသည်။ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်၏ ယုံကြည်ချက် အကျိုးဆက် အား ယခုနောက် နောက်တွင်ပါ ခုခံကာကွယ်နိုင်သော ဘာသာရေး သီအိုရီ မရှိခဲ့ချေ။ သို့သော် ဖီလီးယိုက်က တယူသန် အကြောင်းအရာ တစ်ရပ် ထပ်ပေါင်း ဖန်တီးခဲ့သည်မှာ ဘိုင်ဇန်တိုင်းများက အဆိုပါ (ဆိုလိုချက်) အပိုဒ်သည် စာပေ အထောက်အထားမဲ့စွာ ထပ်ပေါင်းထည့်ခဲ့သည် ဖြစ်၍ တရားမဝင်ပေ ဖြစ်သည် ဟု အရှေ့ တိုင်းမှ ဆွေးနွေးနှီးနှောခြင်း မရှိခဲ့ချေဟု ဖြစ်၏။ နောက်ဆုံး စီစစ်လေ့လာမှုများအရ ဤသို့သော ပြောင်းလဲ ခြင်းတစ်ခုအား အခြားသော အသင်းတော်များဆိုင်ရာ သံဃာယနာ တစ်ခုတည်းကသာလျှင် မိတ် ဆက်ပေးခဲ့ သည်ဟု ဖြစ်၏။ အမှန်မှာ မူရင်း အယူဝါဒအား စွဲယူသော သံဃာယနာများက ကျမ်းတော်တွင်းသို့ မည်သည့် အတွန့်တက်ခြင်း သို့မဟုတ် ထပ်ပေါင်းဖြည့်စွက်များကို မဆို ပိတ်ပင်တားမြစ်ခဲ့ပေသည်။

(၅) အလယ်ခေတ် အစောပိုင်းကာလ အသင်းတော် (၄၇၆-၈၀၀)

ဂျစ်စတင်နီယန် (၁)မှ မောရှေ (အိတလီ ရာဇင်နာ စန် ဗီတာလီ ခရစ်ယံ ဘုရားကျောင်း)

အလယ်ခေတ် အစောပိုင်းကာလ အသင်းတော်သည် အေဒီ ၄၇၆ ခု အနောက်တိုင်း နောက်ဆုံး ဧကရာဇ်၏ နန်းချခံ၍ သူ့အား အစားထိုးနန်းတင်သော ဒေသခံလူမျိုး ဘုရင် အိုဒိုဆာ လက်ထက်မှ ရောမမှ ပုပ်ရဟန်းမင်း လီယို (၃)က ရောမတို့၏ ဧကရာဇ်အဖြစ် ရှားလမ်းနန်း၏ နန်းတက်ပွဲ အေဒီ ၈၀၀ ခုနှစ် ခရစ်မတ်နေ့အထိ ကာလအား ခြုံငုံ၍ သတ်မှတ်ပေးသည်။ အေဒီ ၄၇၆ ခုနှစ်သည် ရှေးရည်စိမ် ကွဲပြားမှုထက် မပိုနိုင်ချေ။ အရှေ့ဘက်တွင် ရောမ ဧကရာဇ်၏ အုပ်ချုပ်မှုအာဏာသည် သမိုင်းပညာရှင်များက ယခု ဘိုင်ဇန်တိုင်း အင်ပါယာ ဟုခေါ်သော ဒေသသို့ သတ်မှတ်ကာလထက် ကျော်လွန်၍ ဆက်လက်တည်တံ့ခဲ့ပေ၏။ အနောက်တိုင်းတွင်လည်း အင်ပါယာ ၏ နိုင်ငံရေးအရ ထိန်းချုပ်မှုမှာ တဖြည်းဖြည်း မှေးမှိန် ယုတ်လျော့လာသော်လည်း ရောမယဉ်ကျေးမှုမှာ နောက် ရှည်ကြာသည်အထိ ဆက်လက် တည်ရှိနေခဲ့ပေသည်။ ထို့ကြောင့် သမိုင်းပညာရှင်များက ယခု ခေတ်တွင် “ရောမ၏ ကျဆုံးခြင်း” ဆိုသည်ထက် “ရောမ၏ အသွင်ပြောင်းခြင်း” ဟု ပြောဆိုလာကြပေသည်။ အလယ်ခေတ် အစောပိုင်းကာလ ထွန်းတောက်လာမှုမှာ ဖြေးဖြေး မှန်မှန်ပင် ဖြစ်၍ တခါတရံတွင် ဒေသတစ်ခုအတွင်း၌သာ ရှိပေသည်။ အနောက်တိုင်းတွင် မြို့ပြများ၌ သာသနာဆုတ်ယုတ် လာသောအခါ ကျေးလက်များမှာ ဗဟိုဌာနများ ဖြစ်လာခဲ့၏။ အေဒီ ၇ ရာစု မူဆလင်များ ဝင်ရောက်လာခြင်းနှင့်အတူ ခရစ်ယာန်များ၏ အနောက်တိုင်း (လက်တင်)နှင့် အရှေ့တိုင်း (ဂရိ) ဧရိယာများသည် သိသာထင်ရှားစွာ တုန်လှုပ်မှုများ စတင်ဖြစ် ပေါ်ခဲ့ပေ၏။ အရှေ့ဘက်တွင် အသင်းတော်သည် ၎င်း၏ ကိုယ်ထည်၊ အဓိကပါဝင်အား ထိန်းထားလျက် ဆင့်ကဲဖြစ်စဉ်မှာ ပိုမိုနွေးကွေးခဲ့ပေသည်။ အနောက်ဘက်မှ ရောမ၏ ဘွဲ့စံရှေ့ (ပုပ်ရဟန်းမင်း) များမှာ ပြောင်းလဲနေသော အခြေအနေများကို သဟဇာတ တည့်စွာနှင့် ပိုမိုလျင်မြန်စွာ လိုက်လျောညီထွေ ရှိရန် တွန်းအားပေးခံခဲ့ရ၏။ အထူးသဖြင့် အရှေ့ပိုင်းမှ ဘွဲ့စံရှေ့များသည် အရှေ့ပိုင်းရောမ အင်ပါယာအား ရှင်းလင်းစွာ သစ္စာခံခဲ့၍၊ ရောမ ဘွဲ့စံရှေ့ပုံမှာ ယခင်က အနောက်ပိုင်း ခရိုင်ရှိ ဒေသခံလူမျိုး အုပ်ချုပ်သူများနှင့် လိမ္မာပါးနပ်စွာ သင့်မြတ်မှုရှိရန် တွန်းအားပေးခံရပြီး အရှေ့ပိုင်း ရောမအင်ပါယာအား အမည်ခံမျှသာ သစ္စာခံ ခဲ့ပေသည်။ အရှေ့ဘက်တွင် မြောက်များစွာသော ခရစ်ယာန်များ ဆက်လက်တည်ရှိ နေခဲ့သော်လည်း အနောက်ပိုင်းမှ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာမှုက အလယ်ခေတ် နောက်ပိုင်းကာလတွင်း၌ ခရစ်ယာန် လောကအား အဓိက တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးစေမှု အဆင့်သို့ မောင်းတင်ခဲ့ပေသည်။

(၅-၁) မြစ်ရိုးတစ်လျှောက် ဒေသခံလူမျိုးများ၏ ပြောင်းလဲမှု

ခရစ်ယာန်နှင့် ရှေးဦးရှေးရာ သာသနာများ (ဆာဂီ အီဗင်နော့ဗ် Sergei Ivanov၏ ပန်းချီလက်ရာ)

အနောက်ပိုင်း ရောမအင်ပါယာ၏ နိုင်ငံရေး နယ်နိမိတ်မှာ လုံးပါးလာရာမှ ပြုလဲသွားသောအခါ၊ ခရစ်ယာန် သာသနာသည် အင်ပါယာ၏ နယ်နိမိတ်ဟောင်းကို ကျော်လွန်လျက် မည်သည့်အခါကမှ ရောမမှ မပြုခဲ့ရသော နယ်များဆီသို့ ပြန့်နှံ့သွားခဲ့ပေသည်။

၅-၁ (၁) အိုင်ယာလန်နှင့် အိုင်းရစ် သာသနာပြု အဖွဲ့များ

အေဒီ ၅ ရာစု အစတွင် အိုင်းရစ် အကြည့်ဒေသ (စီရင်စု) သည် ပြိုင်ဘက်မဲ့ ဖွံ့ဖြိုးလာခဲ့ပြီး ယခုခေတ် ဝေးလံ နှင့် အိုင်ယာလန်ဟု ခေါ်သော ဒေသများပင် ပါဝင်လာခဲ့ပေသည်။ ဤပတ်ဝန်းကျင်တွင် ခရစ်ယာန် သာသနာ သည် ရောမ-ဗြိတိန် မှ အိုင်ယာလန်သို့ ပြန့်နှံ့ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေစေသည်။ အထူးသဖြင့် ရှင်ပက်ထရက်ခ် သာသနာ ပြု အဖွဲ့၏ ကူညီစောင့်မမှုများ ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ ပက်ထရက်ခ်အား အိုင်ယာလန်၌ ကျေးကျွန်အဖြစ် ဖမ်းဆီးခံခဲ့ ရ၍ သူလွတ်မြောက်ပြီး ဘွဲ့ရေဘွဲ့အဖြစ် ရဟန်းတက်ခဲ့ပေသည်။ ထို့နောက်သူ့အား ကျွန်အဖြစ် ပြုခဲ့သည့် ကျွန်းငယ်သို့ ပြန်ခဲ့ကာ သူတို့အတွက် သမ္မာကျမ်းစာ (Gospel) ကို ဆောင်ကြဉ်းလာခဲ့ပေသည်။ နောက်များ မကြာမှီတွင် စိန့် ကိုလန်ဘာ နှင့် ကိုလန်ဘန်းနာ့စ် တို့ကဲ့သို့ အိုင်းရစ် သာသနာပြုအဖွဲ့များက ခရစ်ယာန် သာသနာအား ဖြန့်ချိခဲ့ပေသည်။ ဤသာသနာပြုမှုမှ သိသာသည့် အိုင်းရစ် (အသွင်အပြင်) မှုများမှာ စကော့ တလန်နှင့် တိုက်ငယ်အတွင်းသို့ သက်ခဲ့ပေသည်။ ယခင်က လူထု ဘုရားရှိခိုးပွဲ၌ လူသိရှင်ကြား အာပါတ် ဖြေရသော အလေ့အထ နေရာ၌ တသီးပုဂ္ဂလ အာပါတ်ဖြေခြင်း အကျင့်ကို အစားထိုးလိုက်ခြင်းသည် အိုင်းရစ်မှု များမှ တစ်ခုဖြစ်ပေသည်။

၅-၁ (၂) အင်္ဂလိပ်-ဆက်ခံဆင်းများ (အင်္ဂလိပ်)

ဗြိတိန် တောင်ပိုင်းသည် ရောမ၏ ခရိုင်တစ်ခု ဖြစ်ခဲ့သော်လည်း အေဒီ ၄၀၇ တွင် အင်ပါယာ စစ်သည်တော်များ က (ဗြိတိန်) ကျွန်းအား ထားခဲ့၍ ရောမ ခန့်အပ်ခံ (အုပ်ချုပ်သူ) များသည်လည်း နောက်မှ လိုက်ပါသွားခဲ့ ပေသည်။ ထိုရာစု၏ နောက်ပိုင်းတွင် အမျိုးမျိုးသော ဒေသတိုင်းရင်းလူမျိုးများက ဗြိတိန်ကျွန်းအား စီးနင်း လုယက်ခြင်းများ၊ ကျူးကျော်ဝင်ရောက် အချေချခြင်းများ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ဤလူမျိုးစုများမှာ အင်္ဂလိပ် ရှေးပြေး အင်္ဂလိပ်-ဆက်ခံဆင်း လူမျိုးကို ကိုယ်စားပြုပေသည်။ သူတို့သည် လုံးဝဥသို့ ရှေးဟောင်းလူမျိုးများဖြစ်၍ အင်ပါယာ၏ အစိတ်အပိုင်းတွင်း၌ မည်သည့်အခါကမှ မပါဝင်ခဲ့ချေ။ ပတ်ဝန်းကျင်လူမျိုးမှ ခရစ်ယာန်သာသနာ၏ ဩဇာသက်မှုများကို တွေ့ကြုံခဲ့ရပေသည်။ သူတို့သည် ပုပ်ရဟန်းမင်း ဂရိဂိုရီ သည် ဂရိတ် စေလွတ်သော စိန့်ဩဂတ်စတင်၏ သာသနာပြုအဖွဲ့ကြောင့် ခရစ်ယာန် သာသနာသို့ ကူးပြောင်းခဲ့ပေသည်။ နောက်ပိုင်း အာခံ ဘွဲ့ရေဘွဲ့ သီအိုဒို၏ လက်ထက်၌ အင်္ဂလိပ်-ဆက်ခံဆင်းများသည် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပညာတော်သင် ရွှေခေတ်တစ် ခု ကို အကျိုးခံစားခဲ့ရပေသည်။ များမကြာမှီပင် စိန့် ဝီလ်ဖရဲဒ်၊ ဝီလီဘရော့ဒ်၊ လူးလပ်စ်နှင့် ဘိုနီဖေ့စ် တို့ကဲ့သို့ အင်္ဂလိပ် သာသနာပြု အဖွဲ့များက ဂျာမနီရှိ သူတို့၏ ဆွေမျိုးသားချင်း ဆက်ခံဆင်းများအား ခရစ်ယာန် သာသနာသို့ ဝင်ရန် စည်းရုံးခြင်းများ စတင်လာခဲ့ပေသည်။

၅-၁- (၃) ဟော်လန်များ

စိန့် ရင်းမိစ်က ကလိုဗစ်အား နှစ်ခြင်းပြုလုပ်ပေးပုံ

ဂူးလ်နယ် (ခေတ်သစ် ပြင်သစ်) နေထိုင်သူ ဂဲလ်လို-ရောမ ခရစ်ယာန် အများစုမှာ ဂျာမန်-ဟော်လန် များ၏ လွှမ်းမိုးမှုကို အေဒီ ၅ ရာစု၏ အစပိုင်းတွင် ခံခဲ့ရပေသည်။ မူလတိုင်းရင်းလူမျိုးများသည်လည်း ဟော်လန် ဘုရင် ကလိုဗစ် (၁) သည် ရှေးရိုးရာ ဘာသာမှ ရိုမန် ကက်သလစ် သို့ ကူးပြောင်းသည့် အေဒီ ၄၉၆ ခုနှစ်ထိတိုင် ဖိနှိပ်ချုပ်ချယ်မှုများ ခံခဲ့ရပေသည်။ ကလိုဗစ်က သူ၏ နောက်လိုက်ကောင်းတို့သည် သင့်မြတ်လျှောက်ကန်မှုကို လိုက်ကြလျက် အုပ်ချုပ်သူများ၏ ယုံကြည်မှုအယူနှင့် အုပ်ချုပ်ခံများ၏ အယူမှာ သဟဇာတ တည့်စွာ တစ်ပေါင်း တစည်းတည်း ဖြစ်ခြင်းဖြင့် သူ၏ အသစ်တည်ထောင်သော နိုင်ငံအား အင်အားပြည့်စေခဲ့သည် ဟု အခိုင်အမာ ပြောခဲ့ပေသည်။

၅-၁ (၄) နယ်သာလန်နှင့် ဟောလန်မဟုတ်သည့် ဂျာမန်

အေဒီ ၆၉၈ တွင် နေဘယ်ဗီးယန်း ဘင်းနက်ဒက်တင်း ဘုန်းကြီး ရှင် ဝီလီဘရော့ဒ်အား ပုပ်ရဟန်းမင်း ဆာဂီယာ့စ် (၁)က ယခုခေတ် နယ်သာလန်ဟု ခေါ်သော ဖရီးစ်စင် Frisians များ၏ ဘွဲ့စံရှေ့ပုံအဖြစ် ကိုယ်စားလှယ် ခန့်အပ်ခဲ့ပေသည်။ ဝီလီဘရော့ဒ်သည် ဥထရက်ချ် Utrecht ၌ အသင်းတော်တစ်ခုကို တည်ထောင်ခဲ့ပေသည်။

ဖရီးစ်စင် ဘုရင် ရဲဒ်ဘုဒ် က အေဒီ ၇၁၆ နှင့် ၇၁၉ ကြားကာလတွင် ခရစ်ယာန် ပင်မဌာန များစွာအား ဖျက်ဆီးပစ် ခဲ့သောအခါ ဝီလီဘရော့ဒ်၏ လက်ရာမှ များစွာတို့ကို ဖျက်သိမ်းခံခဲ့ရပေသည်။ အင်္ဂလိပ် သာသနာပြု ဘိုနိုဖရစ်အား ဝီလီဘရော့ဒ်ကို ကူညီရန် စေလွှတ်ခဲ့ပြီး ဖရီးရှား၌ အသင်းတော်များ ပြန်လည် ထူထောင်ရန်၊ ဂျာမန်၏ ရှေးဟောင်းလူမျိုးများ၏ ဒေသများတွင် တရားဒေသနာ ဆက်လက်ဟောပြောရန် စောင်မခွဲပေသည်။ ဘိုနိုဖရစ်သည် အေဒီ ၇၅၄ ခုနှစ်တွင် အသတ်ခံခဲ့ရပေသည်။

၅-၁ (၅) စကင်ဒီနေဗီးယား

စကင်ဒီနေဗီးယားတွင် အစောပိုင်း ခရစ်ယာန် သာသနာ ပြုခြင်းကို ဘရီမန်မှ အာဒီဘွဲ့စံရှေ့ပုံ အန်စ်ဂါ Ansgar, Archbishop of Bremen “မြောက်ပိုင်း စေတမန်”၏ လက်ထက်တွင် မှ စတင်ခဲ့ပေသည်။ ခရစ်ယာန် ဘက်ယိမ်း ဂျစ်တင် ဘုရင် ဟာရဲလ်ဒ်စ် ခလွက် လက်ထက် အေဒီ ၈၂၀ ပတ်ဝန်းကျင်ခန့်က ဒေသခံ

အာမေး နီးယန်း မျိုးနွယ် အန်စဂါအား ဘုန်းတော်ကြီး အဖွဲ့တစ်ဖွဲ့နှင့်အတူ ဒိန်းမတ် ဂျပ်တလန်သို့ စေလွှတ်ခဲ့ပေသည်။ နောက် (၂) နှစ်အကြာ ဘုရင် ဟာရဲလ်ဒ်အား နန်းချမောင်းထုတ်ပြီးနောက် အန်စဂါသည် ဂျာမနီသို့ ပြန်လာခဲ့၍ သာသနာပြုလုပ်ငန်းမှာလည်း တစ်စိတ်တစ်ဒေသမျှသာ အောင်မြင်ခဲ့ပေသည်။ အန်စဂါသည် သူ၏ လက်ထောက် ဒေသစာရီ ရဟန်း ဝက်တံမာနှင့်အတူ ဆွီဒင်နိုင်ငံ မာလာရင် ရေကန်ပေါ်ရှိ ဘီးယာခါသို့ အေဒီ ၈၂၉ တွင်သွားခဲ့ပေသည်။ ထိုဒေသတွင် အေဒီ ၈၃၀ ၌ ဘုရင့်ပိုင် ဘဏ္ဍာထိန်း ဟာဂီယာ အပါအဝင် ဘုရားကျောင်း အသင်းငယ်ကို ဖွဲ့နိုင်ခဲ့ပေသည်။ သာသနာပြောင်းလည်းခြင်းမှာ လွန်စွာ နှေးကွေးခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ဒိန်းမတ်မှ စိန့်ကန(တ်) (၄)နှင့် နော်ဝေးမှ အိုလက်ဖ် (၁) တို့ကဲ့သို့သော မင်းများလက်ထက် နောက်ပိုင်း အေဒီ (၁၀၀၀) ခေတ်ကာလတွင် စကင်ဒီနေးဗီးယန်း နယ်များသည် ခရစ်ယာန် သာသနာတစ်ခုတည်း ဖြင့်သာ ပြည့်နှက်လေတော့သည်။

- အေဒီ ၈၆၃ တွင် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်မှ သင်းအုပ်ဆရာတော်က စိန့် စီရေးလ်နှင့် စိန့် မက်သိုဒီးယာ့စ် တို့အား ဆလာဗက်များထံသို့ ခရစ်ယာန်သာသနာပြုရန် စေလွှတ်ခဲ့ပေသည်။ သူတို့သည် သမ္မာကျမ်းအား ဆလာဗီနစ် ဘာသာစကားဖြင့် ပြန်ဆိုခဲ့ပေသည်။

(၅-၂) အလယ်ခေတ် အစောပိုင်း ပုပ်ရဟန်းခံယူမှုများ

ရောမမြို့တော်သည် အလယ်ခေတ် အစောပိုင်းကာလမှ အီတာလီ ကျွန်းဆွယ်၌ ဖြစ်ပွားခဲ့သော စစ်ပွဲများအတွင်း ကသောင်းကနင်းဖြစ်ခြင်း ပျက်စီးဆုံးရှုံးခြင်းများ အတွင်းတွင် အမှုပတ်ခဲ့ရပေသည်။ ကေရာဇိုပြည့်ရှင် ဂျပ်စ်တင် (၁) သည် ဂျော်တစ်စ် လူမျိုးကြီးဝါဒ အုပ်ချုပ်ခြင်းကို ဆန့်ကျင်လျက် အီတာလီအတွင်း အင်ပါယာ ချုပ်ကိုင်မှုအား ပြန်လည်တီကျိုင်မာအောင် ရည်သန်ခဲ့ပေသည်။ ဤဝါဒဖြန့်ချိမှုမှာ အနည်းနှင့် အများ အောင်မြင်မှု ရရှိခဲ့၍ အီတာလီသို့ စောင့်ကြည့်နိုင်ရန် အကဲခတ်ချိတ် အင်ပါယာကို ရာဇဝင်များတွင် ထူထောင်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် အင်ပါယာ၏ သြဇာလွှမ်းမူမှုမှာ အတိုင်းအတာ တစ်ရပ်မျှသာ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ကျွန်းဆွယ်သည် အားနည်းလည်ခြင်း၊ ထို့နောက် လွန်း(မ်)ဘတ်ဒ်တို့၏ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ခြင်းမှာ ရင့်ကျက်လာခြင်းနှင့် စစ်ပွဲများ၏ အကျိုးဆက်က ရောမအား မိမိကိုယ်မိမိရပ်တည်စေရန် ထားရစ်ခဲ့ပေသည်။ ထို့ကြောင့် ပုပ်ရဟန်းများသည် အပိုလိုအပ်ချက်များအဖြစ် မြို့တော်အား ကျွေးမွေးစောင့်ရှောက်ရန် ပုပ်ရဟန်းပိုင် မြေများ၌ စိုက်ပျိုးရေး လုပ်ခြင်း၊ အပြန်အလှန် နားလည်မှု စာချုပ်များချုပ်ခြင်း၊ လွန်း(မ်)ဘတ် စစ်မင်းကြီးများအား ကာကွယ်ရေး စရိတ်ကြေးငွေများ ပေးခြင်း မြို့တော်အား စောင့်ရှောက်ရန် စစ်သားများ ငှားရမ်းခြင်းများ လုပ်ဆောင်ရန် သူတို့ကိုယ်သူတို့ ဖွဲ့စည်းလာခဲ့ပေသည်။ (မြို့တော်ဆိုသည်မှာ ပုပ်ရဟန်းမင်းနှင့် သူ၏ ပုပ်ရဟန်းကိုယ်ထည် အဖွဲ့ဝင်များနေသည့် နေရာကို ဆိုလို၍၊ ပြည်သူအားလုံးနေသော မြို့ကို မဆိုလိုပေ)။ တစ်စစဖြင့် အင်ပါယာကျဆုံးခန်းနှင့် အထောက်အပံ့များ ပေးပို့မှုကျဆုံးခန်း အကျိုးဆက်များက ပုပ်ရဟန်းများ အဘို့ အခြားသော ထောက်ပံ့မှုရရှိရေး လမ်းကြောင်းများကို ရှာဖွေရန် အကြောင်းဖန်လာတော့သည်။ အများဆုံးမှာ အထူးသဖြင့် ဟော်လန်များထံမှ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

(၅-၃) တစ်ကျော့ပြန် ကာရိုလင်ဂီယန်

တစ်ကျော့ပြန် ကာရိုလင်ဂီယန် ခေတ်ကာလမှာ စာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှု ရှင်သန်မွှေး့ဘွားလာသည့် အေဒီ ၈ ရာစု နှောင်းပိုင်းနှင့် ၉ ရာစုများ အတွင်းပင် ဖြစ်၍ ချားလ်မိန်းနှင့် လူးဝစ် သည် ပိုင်းယာ့စ် နန်းသက်များ အတွင်းတွင် များဆုံး ထွန်းကားခဲ့ပေသည်။ ထိုကာလတွင် စာပေ၊ အနုပညာ၊ ဗိသုကာပညာ၊ တရားစီရင်မှုပညာ၊ ဝတ်ပြုဆုတောင်းသည့် နည်းနှင့် နာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ လေ့လာမှုများ တိုးတက်ခဲ့ပေသည်။ ဤကာတွင် ခေတ်သစ် (အင်္ဂလိပ်စာ) စာလုံးအသေးတို့၏ မူလအစ ကာရိုလင်ဂီယန် စာလုံးအသေး (ရေးသားမှု) များလည်း ဖွံ့ဖြိုးလာကြောင်း တွေ့ရပေသည်။ ပုံမှန်မဟုတ်သော ပြောင်းလည်းမှုများ ဖြစ်လာမည့် လက်တင်ဘာသာ၏ စံနန်းထားမှုသည်လည်း ဖွံ့ဖြိုး လာခဲ့ပေသည်။ (Medieval Latin ကိုကြည့်ပါ)။ ရုံးတော် (နန်းတော်)နှင့် ဘုန်းတော်ကြီးများ၏ ဖော်ပြမှုများအကြား စာပေအသုံးအနှုန်းဆိုင်ရာ ပြဿနာများကို ဖြေရှင်းရန် ချားလ်မိန်းသည် ကျောင်းများကို တည်ထောင်ခဲ့၍၊ သူ့နန်းတော်မှ ကျောင်းများသည် ဥရောပ တစ်ခုစီမှ သီအိုဒိုဒေါ့ဖ်၊ ပေါလ်

သည် ဒေကန်၊ အင်န်ဂဲလ်ဘတ်၊ အက္ခီလီနီယားမှ ပေါလ်လီနာ့စ်နှင့် ယောက် မှ အာလ်ကူ အင်တို့ ကဲ့သို့သော စာပေ လေ့လာသူများအား ဆွဲဆောင်ခဲ့ပေသည်။

(၆) အလယ်ခေတ် မြင့်မားချိန် အသင်းတော် (အေဒီ ၈၀၀-၁၄၅၅)

အလယ်ခေတ် မြင့်မားချိန်ကာလသည် ချားလ်မိန်း နန်းတက် ဘိက်သိက်ခံသော အေဒီ ၈၀၀ မှ ၁၅ ရာစု နီးပါး ကွန်းစတန်တီနိုဘဲလ် ကျဆုံးသည့် အေဒီ ၁၄၅၅၊ နှစ်တရာစစ်ပွဲ အဆုံးသတ်သော အေဒီ ၁၄၅၅၊ ကမ္ဘာသစ်အား ရှာဖွေတွေ့ရှိခြင်း ၁၄၉၂ နှင့် ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင်ပြောင်းလည်းခြင်း အေဒီ ၁၅၁၅ အထိ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

(၆-၁)အရှေ့ပိုင်း၊ တောင်ပိုင်း ဆလားနီများ၏ ပြောင်းလည်းမှု

မက် ရက်ဒ် ဟိုစ်ပေါ်မှ စိန့် စီရီးလ် နှင့် စိန့် မက်သိုဒီးယားစ် အမှတ်တရ ကျောက်တိုင်

အေဒီ ၈၀၀ ထိတိုင် ဥရောပ အနောက်ပိုင်းအား ခရစ်ယာန်မင်းများ လုံးလုံးလျားလျား အုပ်ချုပ်ခဲ့သော်လည်း ဥရောပ အရှေ့ပိုင်းတွင် သာသနာပြု အဖွဲ့များ လှုပ်ရှားနေရသော ဒေသများ ရှိနေခဲ့ပေသည်။ ဥပမာအားဖြင့် စိန့် စီရီးလ်နှင့် စိန့် မက်သိုဒီးယားစ်တို့သည် ဥရောပ အရှေ့ပိုင်းမှ ဆလားနီဗစ် လူမျိုးများ ထံသို့ သာသနာပြုများ တိုးချဲ့အောင်မြင်ခဲ့၍၊ သမ္မကျမ်းနှင့် ဝတ်ပြုဆုတောင်းများကို ဆလားနီဗစ် ဘာသာဖြင့် ပြန်ဆိုခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၉၈၈ တွင် ကိတ်၏ နှစ်ခြင်း ခံမှုမှ ခရစ်ယာန် သာသနာသည် ကီဗင် ရစ် (လူမျိုး) များထံသို့ ပြန့်နှံ့သွား ခဲ့၍ ယူက ရိန်း၊ ဘယ်လာရစ်နှင့် ရုရှားတို့တွင် ခရစ်ယာန်သာသနာကို ထူထောင်နိုင်ခဲ့ပေသည်။

အေဒီ ၉ ရာစုနှင့် ၁၀ ရာစုအတွင်းတွင် ခရစ်ယာန် သာသနာသည် ကီဗင် ရစ် (လူမျိုး) များအပါအဝင် ဥရောပ အရှေ့ပိုင်း အတွင်းသို့ အတွင်းဆက်ဆံရေးများ ကြီးမားစွာ ပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ ဆလားနီဗစ်များအား ခရစ်ယာန် သာသနာပြုခြင်း သို့မဟုတ် ခရစ်ယာန်မှု ပြုခြင်းကို ဘိုင်ဇန်တိုင်မှ လေ့လာမှု အားအကောင်းဆုံးထဲမှ တစ်ဦးဖြစ် သည့် သင်းအုပ်ဆရာတော် ဖိုးတီးယားစ်က အကောင်အထည် ဖော်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ မိုရေဗီးယား ဘုရင် ရာတက်စ်လားစ်၏က မိုရေဗီးယန်း (လူမျိုး) တို့အား သူတို့၏ ကိုယ်ပိုင် ဘာသာစကားဖြင့် သာသနာပြုရန် သာသနာပြု အဖွဲ့များလိုချင်ကြောင်း မေတ္တာရပ်ခံချက်အား တုံ့ပြန်သည် အနေဖြင့် ဘိုင်ဇန်တိုင် ဧကရာဇ် မိုက်ကယ် (၃) က စီးရီးလ်နှင့် မက်သိုဒီးယားစ်တို့အား ရွေးချယ်ခဲ့ပေသည်။ ညီအစ်ကိုနှစ်ဦးသည် ဆလားနီဗစ် တိုင်းရင်း ဘာသာစကားကို ပြောဆိုကြပြီး၊ သမ္မကျမ်းစာနှင့် များစွာသော ဘုရားရှိခိုး ကျမ်းစာများကို ဘာသာ ပြန် ခဲ့ပေသည်။ ဘာသာပြန်အား သူတို့ပြင်ဆင်ပြီး အခြားသော ဒေသခံ ဘာသာစကားများဖြင့် ထပ်ဆင့် ကူးယူလျက် ကပြားဘာသာစကား (ဘုံဘာသာစကား) ဖြင့် ဆလားနီဗစ် အသင်းတော်ဟောင်း စကားကို ဖန်တီးခဲ့ပေသည်။

မက်သိုဒီးယားစ်သည် နောက်ပိုင်းတွင် ဆွစ်များ ဘာသာကူးပြောင်းရန် ဆက်လက် လုပ်ဆောင်ခဲ့ပေသည်။ ဆလားနီဗစ် ဝတ်ပြုဆုတောင်းနည်းသည် တိုင်းပြည်အား ဂရိဩဇာလွှမ်းမိုးမှုအား တန်ပြန် ဆောင်ရွက်မှုပြုရန် နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်ဟု ရှုမြင်သော ဘူဂေးရီးယန် ဆာ ဘိုးရစ်၏ ဖိတ်ခေါ်မှုကြောင့် အချို့သော တပည့် တော်များသည် ဘူဂေးရီးယားသို့ ပြန်လာခဲ့ပေသည်။ အချိန်တို အတွင်းတွင်ပင် စီးရီးလ် နှင့် မက်သို ဒီးယားစ်၏ တပည့်တော်များသည် အနာဂါတ် ဆလားနီ ဘူဂေးရီးယန်း ဘုန်းတော်ကြီးအား ဂလာဂိုလက်တက်စ် အက္ခရာ

Glagolitic alphabet အတွင်းနှင့် သမ္မကျမ်းစာဆိုင်ရာ ပြဌာန်းစာအုပ်တွင်းသို့ ပြင်ဆင်တည် ဆောက်ရန် ထိမ်းပေးခဲ့ပေသည်။

ဘူဂေးရီးယားအား သင်းအုပ်ဆရာပိုင် ဒေသအဖြစ် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်မှ အေဒီ ၉၄၅ တွင် တရားဝင် အသိ အမှတ် ပြုပေးခဲ့ပေသည်။ ဆာဗီးယားအား ၁၃၄၅ ခုနှစ်တွင်လည်းကောင်း၊ ရုရှားအား ၁၅၈၅ တွင် လည်းကောင်း အသိအမှတ် ပြုခဲ့ပေသည်။ ဤတိုင်းပြည်များသည် ဤသို့သတ်မှတ်သော အချိန်နေ့ရက် မတိုင်မှီ နှစ်ပေါင်း များစွာ ကပင် ဘာသာကျမ်းပြောင်း ပြီးသား ဖြစ်ပေသည်။

ဆလဘွပ် အရှေ့ဘက်၊ တောင်ဘက်ပိုင်းသို့ သာသနာပြုလုပ်ငန်းမှာ ကြီးစွာအောင်မြင်မှုကို ရခဲ့ပေသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သာသနာပြုများသည် မူလဌာနေတိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားများကို ရောမ ဘုန်း တော်ကြီးများ လက်ခံထားသည့် လက်တင်ဘာသာထက် လည်းကောင်း၊ ဂရိဘာသာထက် လည်းကောင်း ဦးစားပေး သုံးစွဲခဲ့ခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပေသည်။

၆-၁ (၁) ဂရိတ် မိုရာဗီးယား သို့ သာသနာပြု အဖွဲ့

ဂရိတ်မိုရာဗီးယား၏ ဘုရင်လည်းဖြစ်၊ ထင်ရှားသော မှော်ဆရာကြီးလည်း ဖြစ်သော ရဘစ်တစ်လွတ်က ဘိုင်ဇန် တိုင်အား မိုရာဗီးယန်း (လူမျိုး) များအား ကိုယ်ပိုင် ဘာသာစကားဖြင့် ဟောပြောနိုင်သော ဓမ္မဆရာများ စေလွှတ်ပေးပါရန် မေတ္တာရပ်ခံခဲ့ သောအခါ၊ ဘိုင်ဇန်တိုင် ဧကရာဇ် မိုက်ကယ် (၃) သည် ကွန်စတန်တီနိုနှင့် မက်သိုဒီးယာ့စ် ညီအစ်ကို နှစ်ယောက်ကို ရွေးချယ်ခဲ့ပေသည်။ သူတို့၏ မိခင်မှာ သက်သာလောနိတ် မြစ်ရိုး ဒေသမှ ဆလဘွပ် လူမျိုးဖြစ်၍ ညီအစ်ကိုနှစ်ဦးမှာ အရပ်ဒေသသုံး ဆလဘွပ် ဘာသာစကားကို ကျွမ်းကျင်စွာ ပြောနိုင်ပေသည်။ သာသနာပြုအဖွဲ့သည် ချက်ချင်းလက်ဝင်းပင် စီးရီးလစ်စ် စာပေအက္ခရာကို တီထွင်ခဲ့၍၊ ကျမ်းစာနှင့် ဘုရားရှိခိုးများကို ဆလဘွပ် ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့ပေသည်။ ဤဆလဘွပ် အသုံးအနှုန်းမှ ဆလဘွပ် အသင်းတော်ဟောင်း၏ မူလအခြေခံ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ နောက်ပိုင်းတွင် ၎င်းမှ ဆလဘွပ် အသင်း တော် အဖြစ် ဆင့်ကဲဖြစ်လာ၍ ၎င်းမှ ဘုံ ဘုရားရှိခိုးစာ ဘာသာစာပေအား ရုရှား အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် နှင့် အခြားသော ဆလဘွပ် ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များက ဆက်လက် သုံးစွဲလျက်ပင် ရှိပေသည်။ ဆလဘွပ် အရှေ့ပိုင်းနှင့် တောင်ပိုင်းသို့ သာသနာပြုသော အဖွဲ့များမှာ လက်တင်၊ ဂရိ စာပေများထက် ဒေသခံ ဘာသာ စာပေများကို အသုံးပြုခြင်းကြောင့် အကြီးအကျယ် အောင်မြင်မှုကို ရရှိပေသည်။ ဂရိတ် မိုရာဗီးယားတွင်မူ ကွန်စတန်တီနိုနှင့် မက်သိုဒီးယာ့စ် တို့သည် အနောက်ပိုင်း သို့မဟုတ် အသင်းတော်၏ လက်တင်ဌာနခွဲကို ကိုယ် စားပြုသော ဂျာမန် သာသနာပြု အဖွဲ့များနှင့် ပတ်ပင်းတိုးခဲ့ရပေသည်။ ၎င်းဌာနခွဲများမှာ မြတ်သော ရောမ အင်ပါယာအား ချားလ်မိန်းမှ ထူထောင်ခြင်း ဖြစ်ကြောင်း အသားပေး ကိုယ်စားပြု၍ ဘာသာစကား ယဉ်ကျေး မှု များမှာ တစ်ပြေးညီ တစ်သားတည်း ဖြစ်ရန် (ပင်မ လက်တင် ကိုသာ ဘုံသုံးရန်) တရားဝင် လုပ်ဆောင်ပေ သည်။ သူတို့သည် လက်တင် ဘုရားရှိခိုးစာကိုသာ သုံး၍၊ မိုရာဗီးယားနှင့် ဆလဘွပ်လူမျိုးတို့သည် သူတို့ ပိုင်ဆိုင်သော သာသနာပြုရာ နယ်မြေများ ဖြစ်သည်ဟု သတ်မှတ်ထားပေသည်။

ထိပ်ဆိုင်တိုးမှု (ပဋိပက္ခ) တိုးရင့်လာသောအခါ ညီနောင်နှစ်ဦးမှာ ခရစ်ယာန်များအကြား အသင်းအပင်းကွဲပြားမှု ကို မလိုလားသောကြောင့် ပုပ်ရဟန်းမင်းအား တွေ့၍ သာသနာပြု နယ်များ၌ သာသနာပြု အဖွဲ့များအကြား ခိုက်ရန်စကားများမှုများမှ ရှောင်ကြဉ်ရန်အတွက် သဘောတူညီမှုကို ရရန် ရောမသို့ ခရီးထွက်ခဲ့ပေသည်။ ကွန်စတန်သည် ရောမရှိ ဘုန်းကြီးကျောင်း တစ်ကျောင်းသို့ ဝင်၍၊ သူ၏ အမည်ကို စီရီးလ် ဟု ပြောင်းခဲ့ပေသည်။ ထိုနာမည်ဖြင့် သူ့အား ယနေ့ သိနေခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် များမကြာမှီ သတင်းပတ်များအတွင်း သူသည် ထိုနေရာ၌ပင် ကွယ်လွန် အနိစ္စရောက်ခဲ့ပေသည်။

ပုပ်ရဟန်းမင်း အင်ဒရီးယန်း (၂) က မက်သိုဒီးယာ့စ်အား ဆာမီယန် (ယခု ဆာဗီးယား ရှိ စရင်းမိစကော မက်ထရို ဗစ်ကာ) ၏ အာဒီဘွဲစံရှေ့ပုံ ဘွဲ့ကို ချီးမြှင့်ခဲ့၍၊ မိုရာဗီးယားနှင့် ပင်နီနီးယား ဒေသအားလုံးအား စီရင် ချက်ပိုင်ခွင့်နှင့် ဆလဘွပ် ဘာသာစကား ဘုရားရှိခိုးစာများကို တရားဝင်သုံးစွဲပိုင်ခွင့်ကို ပေးအပ်ပြီး အေဒီ ၈၆၉ တွင် ပြန်လည် စေလွှတ်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် မကြာမှီတွင် သူတို့ညီနောင်အား ဖိတ်မန္တကပြုခဲ့သော

မင်းသား ရာဇဝတ်တစ်လုံး နတ်ရွာစံသွား၍၊ သူ့အားဆက်ခံသူက မက်သိုဒီးယာ့စ်အား ထောက်ခံမှု မပြုတော့ချေ။ အေဒီ ၈၇၀ တွင် ဟော်လန် ဘုရင် လူးဝစ်နှင့် သူ၏ ဘွဲ့ရောက်က ရာဇဝတ်တစ်ဆူနှင့် သံဃာယနာ၌ မက်သိုဒီးယာ့စ်အား အရိုက်အရာမှ ချ၍၊ (၂)နှစ်ကျော်ကျော် ထောင်ထဲတွင် ထားခဲ့ပေသည်။ ပုပ်ရဟန်းမင်း ဝျွန် (၈)က သူ့အား လွတ်မြောက်ရန် စောင်မခွဲသော်လည်း ဆလားနိုဗစ် ဘုရားရှိခိုးစာသုံးခြင်းကို ရပ်တန့်ရန် အမိန့်ချမှတ်ခဲ့ပေသည်။

အေဒီ (၈၇၈) တွင်၊ ဆလားနိုဗစ် စာသုံးမှုဖြင့် မိစ္ဆာအဖြစ် အမှုပတ်ကာ မက်သိုဒီးယာ့စ်အား ရောမသို့ ဆင့်ခေါ်ခဲ့ပေသည်။ ဤအကြိမ်တိုင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ဝျွန်သည် လျှောက်လွှဲချက်အား နားလည်သဘောပေါက်ပြီး၊ မက်သိုဒီးယာ့စ်အား အမှုအားလုံးကို ပလပ်ပေးလျှက် ပြန်ပို့ပေးခဲ့သည့်အပြင် ဆလားနိုဗစ်စာအား အသုံးပြုရန်လည်း ခွင့်ပြုချက် ပေးလိုက်ပေသည်။ သူ့အား ဆက်ခံသည့် ကယ်ရိုလင်ဂီးယန်း ဘွဲ့ရောက် ဝစ်ချိန်းက ဆလားနိုဗစ် ဘုရားရှိခိုးစာများကို သုတ်သင်ပစ်၍၊ မက်သိုဒီးယာ့စ်၏ နောက်လိုက်များကိုလည်း အတင်းအကြပ် မောင်းထုတ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုနောက်လိုက်များစွာမှာ ဆလားနိုဗစ် စကားပြော အသင်းတော်အား အသိအမှတ် ပြုပေးသော ဘူဂေးရီးယား ဘုရင် ဘောရစ် (အေဒီ ၈၅၂-၈၈၉) ၏ ထံ၌ ခိုလှုံကြသည်ကို တွေ့ရပေသည်။ ထိုအတောအတွင်းတွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ဝျွန်အား ဆက်ခံသူများမှာ လက်တင်ဘာသာစကား တစ်ခုတည်းကိုသာ သတ်မှတ်သုံးစွဲသော မူကို ကျင့်သုံးခဲ့ပြီး ၎င်းသည် နောက် ရာစုများထိ ကျန်နေခဲ့ပေသည်။

၆-၁ (၂) ဆာဗ်နှင့် ဘူဂေးရီးယန်းတို့၏ ပြောင်းလဲမှု

မက်သိုဒီးယာ့စ်သည် ဆာဗ်များအား ဘာသာပြောင်းလဲရန် ဆက်လက် ဆောင်ရွက်ခဲ့ပေသည်။ ဆလားနိုဗစ် ဘုရားရှိခိုးစာများမှာ တိုင်းပြည်သို့ ဂရိဩဇာလွှမ်းမိုးလာမှုကို ကာကွယ်နိုင် သည်ဟု အမြင်ရှိသော ဘူဂေးရီးယား ဘုရင် ဆာ ဘောရစ် (၁)၏ ဖိတ်ကြားချက်ကြောင့် ရှင် ကလီးမင့်၊ ဘူဂေးရီးယန်း တော်ဝင်မျိုးနွယ်မှ ဖြစ်သော ရှင် နန်းမာ နှင့် ရှင် အင်ဂျလာရစ် မည်သော မက်သိုဒီးယာ့စ်၏ တပည့်တော်များသည် ဘူဂေးရီးယားသို့ ပြန်သွားခဲ့ပေသည်။ အချိန်တို အတွင်းတွင်ပင် စီးရီးလ်နှင့် မက်သိုဒီးယာ့စ်၏ တပည့်တော်များသည် အနာဂါတ် ဆလားနိုဗစ် ဘူဂေးရီးယန်း ဘုန်းတော်ကြီးအား ဂလာဂိုလက်တက်ခိ အက္ခရာ **Glagolitic alphabet** အတွင်းနှင့် သမ္မကျမ်းစာဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်တွင်းသို့ ပြင်ဆင်ဖွဲ့စည်းရန် အေဒီ ၈၉၃ တွင် ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့သည်။ ထို့နောက် ဂရိဘုန်းကြီးများအား နှင်ထုတ်ခဲ့ပြီး ဆလားနိုဗစ် ဘာသာစာပေအား အသင်းတော်၏ တရားဝင် စာပေ သို့မဟုတ် စကားနှင့် နိုင်ငံတော်၏ တရားဝင်ရုံးသုံး ဘာသာစကား အဖြစ် သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။

၆-၁ (၃) ရှစ်များ၏ ဘဝတာပြောင်းလဲမှု

ဗလာဒီမာ၏ နှစ်ခြင်းခံမှု

ဘူဂေးရီးယန်းများ၏ ဘဝတာပြောင်းလဲခြင်း (သာသနာပြောင်းခြင်း)၏ အောင်မြင်မှုသည် အခြားသော အရှေ့ဘက် ဆလားဗစ်လူမျိုးများသို့ ဘဝတာပြောင်းလဲစေရန် အင်အားတစ်ရပ် တပ်ဆင်ပေးခြင်းပင် ဖြစ်ပေသည်။ ရုစ်များမှာ ဘယ်လာရုဂျား၊ ရုဂျား၊ နှင့် ရုဆင်း (ယူကရိန်း) လူမျိုးများ၏ ရှေးဦးမူလ မျိုးဆက်ပင် ဖြစ်ပေသည်။ အေဒီ ၁၁ ရာစု၏ အလယ်ပိုင်းတွင် ရုဂျား၊ ဘူဂေးရီးယား၊ ဆာဗီးယား အပါအဝင်ဖြစ်သော ရှေးဦး ဆလားဗစ် ကမ္ဘာသည် ဘိုင်ဇန်တိုင် ခရစ်ယာန် သာသနာသို့ ကူးပြောင်း သက်ဝင်ခဲ့ပေသည်။

အေဒီ ၉၈၉ ခု ကိပ်မု ဗလာဒီမာ၏ နှစ်ခြင်းခံခြင်းမှာ ရိုးရာအစဉ်အလာနှင့် ရုဂျ၏ သာသနာပြောင်းလဲခြင်းကို အတူတကွ ဆောင်ရွက်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ထိုနှစ်ခြင်းခံရာ၌ သူသည် ဘိုင်ဇန်တိုင် ဧကရာဇ် ဘက်စယ်လ် (၂)၏ ညီမ ဘိုင်ဇန်တိုင် အိမ်ရှေ့မင်းသမီး အင်နာနှင့် လက်ထပ်ထိမ်းမြားကို တစ်ပြိုင်နက် ပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် လည်း ဤနေ့ရက်မတိုင်မှီ (နှစ်များ) ကပင် ကိပ်မြို့နှင့် ဂျော်ဂျီယာတို့တွင် ခရစ်ယာန် သာသနာမှာ ပြန့်နှံ့နေပြီး သား အထောက်အထားများ ရှိနေပေသည်။

ယခုခေတ်တွင် ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်မှာ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်များအနက် အကြီးဆုံး အသင်းတော် ဖြစ်ပေသည်။

(၆-၂) အများကြိုက် လိုက်လျှော ဆင်ခြေမှား တိုက်ဖျက်ရေးဝါဒ

အင်ဒရီး ဂျတ်လွစ်၏ သုံးပါးတစ်ဆူ

မူဆလင်များကို ဆန့်ကျင်သော စစ်ပွဲအတွင်း စစ်တပ် အချေအနေမှာ အကြီးအကျယ် ပြောင်းပြန် အချေအနေများ ဖြစ်ခဲ့သော အေဒီ ၈ ရာစုတွင် အပြန်အလှန် ပုပ်ခတ်မှု (အပြစ်ဆိုမှု)များမှာ အရှေ့ပိုင်း ဘိုင်ဇန်တိုင် ခရစ်ယာန် အသင်းတော်တွင် လှုပ်ရှားမှုတစ်ရပ် အဖြစ် စတင်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၇၂၆- ၇၃၀ အတွင်း ဘိုင်ဇန်တိုင် ဧကရာဇ် လီယို (၃) သည် အဆာယူရင်သည် ကွန်စတင်တီနိုဘဲလ် နန်းတော်ကြီး၏ မှန်ဝ ဖြစ်သော ချာလ်ခ် ဝင်ပေါက်ပေါ် နေရာယူထားသည် ယေရှု၏ ဆင်းတုအား ဖယ်ရှားရန် အမိန့်ထုတ်ခဲ့ပြီး ထိုနေရာ၌ လက်ဝါးကပ်တိုင်ကို အစားထိုးခဲ့ပေသည်။ ဤဖြစ်ရပ်သည် ခရစ်တော်၏ မိသားစုဝင်များ၊ ခရစ်ယာန် သူတော်စင်များနှင့် သမ္မတုမ်းပါ ရှုခင်း မြင်ကွင်းများအား ရုပ်ပုံဖြင့် ကိုယ်စားပြုတင်ပြခြင်းအား ပိတ်ပင်တားမြစ်ချက် အမိန့်ချမှတ်ပြီး နောက်ဆက်တွဲ ဖြစ်လာခြင်းပင်။ အနောက်တိုင်းမှ ပုပ်ရဟန်းမင်း ဂရီဂိုရီ (၃)က ဇရာမ၌ သံဃာယနာ နှစ်ကြိမ်ပြုလုပ်၍ လီယို၏ ဆောင်ရွက်မှုများကို ပြစ်တင်ရုံချခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၇၅၄ တွင် လီယို၏ နယ်ပယ်များမှ ဟိုက်ရီယာ အများကြိုက် လိုက်လျှော ဆင်ခြေမှားကို ရှုံ့ချသည့် သံဃာယနာကြီးက ဆင်းတုတော် ရိုးရာ (ရုပ်ပုံလွှာ၊ ဆင်းတုအား မြင်မြတ်သည်ဟု သတ်မှတ်သော ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှု) မှာ ခရစ်ယာန်၏ မူရင်းမဟုတ်၊ ထို့ကြောင့် မိစ္ဆာအယူ သာဖြစ်သည်ဟု ချမှတ်ခဲ့ပေသည်။ ဤလှုပ်ရှားမှုက များစွာသော ခရစ်ယာန် အသင်းတော်၏ ရှေးဦးကျသည့် အနုပညာ လက်ရာများကို ဖျက်ဆီးခဲ့ပေသည်။ ထို့ကြောင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ သမိုင်းဝင် အနုပညာ လက်ရာများ ဆုံးရှုံးခဲ့ရပေသည်။ အများကြိုက်လိုက်လျှော တိုက်ဖျက်ရေး လှုပ်ရှားမှုသည် နောက်

ပိုင်း အေဒီ ၇၈၇ ခု ၇ ကြိမ်မြောက် အသင်းတော်ပုံစံ သံဃာယနာကြီး၌ ၎င်းကို ၎င်းပင် မိစ္ဆာအယူ ဖြစ်သည်ဟု ဖွင့်ဆိုခဲ့သည်။ သို့သော် အေဒီ ၈၁၅ နှင့် ၈၄၂ စပ်ကြားတွင် အနည်းငယ် ပြန်လည် စုစည်း လှုပ်ရှားခဲ့ပေသည်။

(၆-၃) ဘုန်းကြီးရဟန်း ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး လှုပ်ရှားမှု

ကလန်မ်နီမှ ခရစ်ယံဘုရားကျောင်း မြင်ကွင်းတစ်ခု

အေဒီ ၆ ရာစုမှ စ၍ နောက်ပိုင်းတွင် အနောက်တိုင်းမှ ခရစ်ယာန် ဘုန်းကြီးကျောင်းအများစုမှာ ဘင်နစ်ဒက်တင် ပုံစံအတိုင်း ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ပိုမိုတင်းကျပ်သော သစ္စာပြုခြင်းများကို ချမှတ်လျက် ပြုပြင်ပြောင်းလဲသော ဘင်းနစ် ဒက်တင် ဥပဒေ တစ်ခုကို မွေးစားခဲ့သည်။ ကလန်မ်နီမှ ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်းမှာ အေဒီ ၁၀ ရာစု၏ နောက်ပိုင်းတွင် အနောက်တိုင်း ကျောင်းတော် ဝါဒ၏ အသိအမှတ်ပြု ဦးစီးဦးဆောင် ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ ကလန်မ်နီကျောင်းမှ ဘုန်းကြီးများ၏ အရည်အသွေးမြင့်မားမှု အကျိုးဆက်မှ သူတို့သည် နိုင်ငံတကာ အဆင့်မှီ နိုင်ငံရေး ကျွမ်းကျင်သူများ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ၎င်းသည် ဥရောပတွင် ခမ်းနားကြီးကျယ်ဆုံး၊ ဂုဏ်သက္ကာ အရှိဆုံး၊ အပြည့်စုံဆုံး ဝိဇ္ဇာ သိပ္ပံ ကျောင်းတော် ဖြစ်လာခဲ့ပေ၍။ ၎င်းက ကြီးမားကျယ်ပြန့်သော ကိုယ်ထည်ကို ဖန်တီး၍၊ ထိုကိုယ်ထည်တွင် ကလန်မ်နီ ဘုန်းတော်ကြီးအား လက်ထောက်အဖြစ် အမှုထမ်းရန် သိလိုသည်များကို ဖြေကြားပေးရန် လွှတ်တော်ခွဲပုံစံ ဌာနခွဲ ကွပ်ကဲသူများ ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ လူသားမန်များနှင့် ဘုန်းကြီးများမှ ဝင် ရောက်စွက်ဖက်ခြင်း မရှိစေရဘဲ၊ ပုပ်ရဟန်းဆိုင်ရာ တစ်ခုတည်း၌သာ တာဝန်ရှိစေသော ကလန်မ်နစ် ဆော်ဩ မှုသည် နော်မန် အသင်းတော်ပေါ်၌ အသက်ဝင်လွှမ်းမိုးမှု တစ်ခု ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ကလန်မ်နစ် အသင်းတော်၏ ဩဇာတက္ကိမ စန်းထသော ကာလမှာ အေဒီ ၁၀ ရာစု၏ ဒုတိယ ထက်ဝက်မှ စ၍ ၁၂ ရာစု အစောပိုင်း ကာလ ထိ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

အခြားသော ဘုန်းကြီးရဟန်း ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဒီလှိုင်းတစ်ခုမှာ စစ်စတာစီယင် လှုပ်ရှားမှု **Cistercian Movement** နှင့်အတူ ပေါ်ပေါက် လာခဲ့ပေသည်။ ပထမ စစ်စတာရီယင်း ဘုန်းကြီးဝါဒကို အေဒီ ၁၀၈၉ တွင် စီတီအေဒွက် ဘုန်းကြီးကျောင်း **Cîteaux Abbey** ၌ မိုလက်စ်မီမှ ရောဘတ်က တည်ထောင်ခဲ့ပေသည်။ ခရစ်ယာန် ဘဝ၏ အဓိက အချက်သည် စိန့် ဘင်နက်ဒက် ဥပဒေ၏ အရှိအတိုင်း စောင့်ထိန်းခြင်း တစ်ခုအဖြစ် အမြတ်ထွက်ခဲ့ပေသည်။ စိန့်ဘင်နက်ဒက် လက်ထက်အတိုင်း တစ်သွေမတိမ်း ဘဝကို ပြန်လည် ဖော်ထုတ် ရန် ကြိုးစားခဲ့သော ဘင်နက်ဒက်တင်များသည် တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးခြင်းများကို ငြင်းဆန် သလိုသာ ကြုံရပေသည်။ အမှန်မှာ များစွာသော အချက်များတွင် သူတို့သည် ၎င်း၏ စည်းကမ်းတင်းကျပ်မှုအား ကျော်လွန်သွားခဲ့ပေ သည်။ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းမှ အထူးခြားဆုံးသော မှုမှာ ကာယလုပ်သားများကို အမြတ်ထွက်စေခဲ့၍၊ အထူး သဖြင့် စစ်စတာစီယင် ဘဝ၏ အထူးဖတ်ကောင်ဖြစ်သည့် လယ်ယာလုပ်ငန်းသို့ သက်ခဲ့ပေသည်။

ကလိုင်ပေါက်မှ စိန့် ဘားနာ့ဒ် **Bernard of Clairvaux** (အလယ်ခေတ် အလင်းတော်ဆောင် စာမူမှ)

ကလိုင်ပေါက်မှ စိန့်ဘားနာ့ဒ်၏ လှုံ့ဆောင်မှုအားဖြင့် စစ်စတာစီယန်များသည် အလယ်ဥရောပတွင် နည်းပညာများ စိမ့်ဝင်စေသည့် ပင်မတပ်မဟာများ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၂ ရာစု အဆုံးပိုင်းတွင် စစ်စတာစီယန် ရုံးခွဲ (လွှတ်တော်) ပေါင်း ၅၀၀ ရှိ၍၊ အေဒီ ၁၃ ရာစုတွင် နောက်ထပ် ရာနှင့်ချီ၍ ပိုမိုလာခဲ့သည်။ ၎င်း၏ အမြင့်ဆုံးကာလမှာ အေဒီ ၁၅ ရာစုဖြစ်ကာ၊ ရုံးခွဲ (လွှတ်တော်) ပေါင်း ၇၅၀ နီးပါးရှိသည်ဟု ထုတ်ပြန်ခဲ့ပေသည်။ အများစုမှာ သဘာဝ အရိုင်းလူမျိုးများ ဒေသများ၌ ဆောက်လုပ်ခဲ့ကာ ဥရောပ၏ ထို ထည်းထည်း ဖြစ်နေသော နေရာများအား စိုက်ပျိုးစီးပွားရေး အဓိက ဇုံများ ဖြစ်လာအောင် ဆောင်ကြဉ်းခဲ့ပေသည်။

(၆-၄) ဖုန်းတောင်းယာစကာ ဝိုဏ်း

တတိယအဆင့် ကျောင်းတော်ဝါဒီ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးမှာ မင်ဒီကင့် (ဖုန်းတောင်း ယာစကာ) အုပ်စုများ တည်ထောင်ခြင်းကို ဆောင်ကြဉ်းပေးခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ဒေသစာရီရဟန်းများ အဖြစ် သိသော ဖုန်းတောင်းယာစကာ ရဟန်းများမှာ ဝိနည်းပညတ်ချက်ရှိသည့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများ၌ နေထိုင်သော ဘာသာရေး အသိုင်းအဝိုင်း အဖွဲ့ဝင်များ ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် သူတို့သည် ဘုန်းကြီးကျောင်းများတွင် တသီး ပုဂ္ဂလကျင့်ဆောင်နေခြင်းထက် လူထုတွင်း ခရစ်ယာန် သာသနာပြုခြင်းကို ပို၍ ဇောင်းပေးကြပြီး၊ တရားဟော ပြောခြင်း၊ သာသနာပြု မက်ရင်းများ လှုပ်ရှားခြင်း၊ အလှူဒါနနှင့် ရိုက်ချိုး ဂါဝရရိုစေခြင်းတို့ ကဲ့သို့ ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှုများကို သွန်သင်ခြင်းကဲ့သို့ပညာရေး ဝန်ဆောင်မှုပြုခြင်းများကို ဆောင်ရွက်ကြပေသည်။ ၁၂ ရာစု၏ အစပိုင်းတွင် ဖရန်စစ်ကင် အုပ်စုအား စိန့်ဖရန်စစ်၏ နောက်လိုက်များက တည်ထောင်ခဲ့ပေသည်၍ ထို့ နောက်ပိုင်းတွင် ဒိုမင်နီကင် အုပ်စုအား စိန့် ဌန်မနစ်မှ စတင်ခဲ့ပေသည်။

(၆-၅) ဘိသိက်ပေးခြင်းဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှု

ကင်နိုင်းဆာ ဝိတ်ဝမှ ဟင်နရီ (၄) (ဩဂိုတ် ဌန် ဟေဒင်)

ဥရောပ အလယ်ခေတ်တွင် ဘိသိက်ပေးခြင်းဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှု **Investiture Controversy** သို့မဟုတ် ရာထူးတင်ပေးမှုဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုသည် ဓမ္မစရိယများနှင့် ဘာသာဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်အား တို့ကြား သိသာ ထင်ရှားသော ပဋိပက္ခ တစ်ရပ်ပင် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ၎င်းသည် အေဒီ ၁၁ ရာစု ၌ ရောမ (ရိုမန်) အသင်းတော်မြတ်မှ ဟင်နရီ (၉) နှင့် ပုပ် ဂရီဂိုရီတို့အကြား မည်သူက ဘွဲ့ရောင်းများကို ခန့်အပ်မည် (ဘိသိက်သွန်းပေးမည်) ဆိုသည်စပ်လျဉ်း၍ အငြင်းပွားမှု တစ်ခုမှ စတင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဘိသိက်သွန်းနေရာချပေး၏ အဆုံးတွင် အင်ပါယာ၏ အာဏာအား စွက်ဖက်လာခြင်းနှင့် ဆွေကြီးမျိုးကြီးများက အသင်းတော်၏ အကျိုးအတွက် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးကို စိတ်သန်လာခဲ့ပေသည်။

ဘွဲ့ရောင်းများက သူတို့ဘွဲ့ရောင်းများနှင့် ဆက်နွယ်ပိုင်ဆိုင်သည့် မြေများမှ အခွန်များကို သိမ်းဆည်းခဲ့ပေသည်။ မျိုးရိုးလိုက် မြေပိုင်ခဲ့သော ဆွေကြီးမျိုးကြီးများက ထိုမြေများကို သူတို့၏ မိသားစုအတွင်း၌ပင် လက်ဆင့်ကမ်း အမွေပေးကြပေသည်။ သို့သော်လည်း ဘွဲ့ရောင်းများတွင် တရားဝင် သားသမီးဟူ၍ မရှိသောကြောင့် ဘွဲ့ရောင်း တစ်ပါး အနိစ္စရောက်လျှင် ဆက်လက် အမွေရပိုင်ခွင့် ရှိသူသည် မည်သူဖြစ်ကြောင်း နေရာချပေးရန်မှာ ဘုရင်၏ အခွင့်အာဏာပင် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ဘုရင်သည် မြေယာပိုင်ဆိုင်မှုများတွင် ဆွေကြီးမျိုးကြီးများ၏ အမွေစားများနှင့် သားမယားများတို့ကို ကျော်၍ ပိုင်ဆိုင်မှုဩဇာအား ကာကွယ်နိုင်ရန်မှာ အခွင့်အရေး အနည်း ငယ်သာ ရှိနေချိန်တွင်၊ ဘွဲ့ရောင်းများ၏ မြေယာပိုင်ဆိုင်မှုများကို ထိန်းသိမ်းပိုင်ခွင့်မှာ အပြည့်အဝ ရရှိခဲ့ပေသည်။ ဘုရင်သည် သူနှင့်ရင်းနှီး စောင့်ရှောက်လိုသော မိသားစုများအတွင်း မိသားစု အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် ဘွဲ့ရောင်းများကို နေရာချပေးခဲ့ပေသည်။ အကယ်၍ ဘွဲ့ရောင်း လစ်လပ်သော နေရာများတွင် ဘွဲ့ရောင်းတစ်ပါး ခန့်အပ်ပြီးချိန် အထိ ဘုရင်က မြေခွန်များကို သိမ်းဆည်း၍ ထိုဝင်ငွေများကို ပြန်ပေးရန် ဥပဒေ ရှိခဲ့သည်။ သို့သော် အခွန် ပြန်ပေးမှုများမှာ ဖြစ်တောင့်ဖြစ်ခဲ ဖြစ်၍ လူသိရှင်ကြား အငြင်းပွားစရာ တစ်ရပ်ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ လစ်လပ် သော (ဘွဲ့ရောင်း) စီရင်စုများအတွက် နေရာ ရရေးများသာမက စီမိုနို **simony** ကဲ့သို့ အခြားသော ကျင့်ကြံမှု များနှင့် ပတ်သက်သည့် ဖြစ်နိုင်ချေ ရှိသော ချစားမှုများ (လာဘ်စားမှုများ)ကြောင့် အသင်းတော်သည် ဤ ဘိသိက်တင်ပေးခြင်း အစဉ်အလာကို အဆုံးသတ်ချင်လာပေသည်။ ဘိသိက်တင်ပေးမှုဆိုင်ရာ ချေဖျက်ခြင်းသည် အသင်းတော်၏ ရဟန်းတော်များဆိုင်ရာ ကိုယ်ထည်အား ပြုပြင်ပြောင်းလဲရန်၊ လူမှု ဝတ်တရားအား ပိုမို ကောင်းမွန်စေရေး ဆောင်ကြဉ်းပေးရန် ရည်သန်ခြင်း၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

ပုပ်ရဟန်းမင်း ဂရီဂိုရီ (၇)က **အက်ခ်တုံးကျူစ် ပစ်ပီးစ်** အား သတ်မှတ်ခဲ့၍ ၎င်းတွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း တစ်ပါးတည်း ကသာ ဘွဲ့ရောင်းများအား ခန့်အပ် ဘိသိက်ပေးနိုင်သည်။ သို့မဟုတ် သိက္ခာချ ထုတ်ပယ်နိုင်သည် သို့မဟုတ် သူတို့အား အခြားသော စီရင်စုများသို့ ရွှေ့ပြောင်းနိုင်သည် ဟု ထုတ်ပြန်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းကို ဟင်နရီ (၆)က လက်မခံ ဖိဆန်ခဲ့၍ အသင်းတော်ဝင်အဖြစ်မှ နုတ်ထွက်ကာ ထိုမှ နယ်စား တော်လှန်ရေး (ဗဟို အမိန့်ကို လက် မခံသော တော်လှန်ရေး) သို့ ဦးဆောင်ခဲ့ပေသည်။ တော်လှန်မှုနှင့် ဘိသိက်ပေးမှုဆိုင်ရာ ပဋိပက္ခမှာ ဆက်လက် တည်ရှိနေသော်လည်း၊ တောင်ပေါ် (အယ်လ်ပိုင်း)ဒေသ နှင်းတောထဲတွင် ဖိနပ်မပါဘဲ၊ သိုးမွေးအပေါ်ရုံကို ဝတ် လျက် ဖတ်လမ်းဆန်သည့် လူသိရှင်ကြား အာပါတ်မြေပြီးနောက် နောက်ဆုံးတွင် ဟင်နရီသည် အကြွင်းမဲ့ အာဏာပိုင်စိုး (ဗဟိုချုပ်ကိုင်) ရေးမှုကို လက်ခံလာခဲ့ပေသည်။ အလားတူပင်၊ အင်္ဂလန်၌၊ ဘိသိက်တင်ပေးမှုနှင့် သင်းအုပ်ဆရာ လစ်လပ်နေသော ကာလအတွင်း အသင်းတော်နှင့် သက်ဆိုင်သည့် အခွန်များကို ဘုရင်က ကောက်ခံမှုပေါ် ဘုရင် ဟင်နရီ (၁)နှင့် စင်တာယူရီ ဂိုဏ်းချုပ် စိန့် အင်ဆဲလ်မ် **St. Anselm** တို့အကြားတွင် ပုံစံတူ အချေအတင်မျိုး ဖြစ်ပွားခဲ့ပေသည်။ အင်္ဂလိပ် အငြင်းပွားမှုအား **လန်ဒန်-သဘောတူညီချက် ၁၁၀၇** အားဖြင့် ဖြေရှင်းလိုက်ပြီး၊ ထို၌ပေါ်ပြသည်တွင် ဘုရင်သည် ဘွဲ့ရောင်းများအား (ဆွေကြီးမျိုးကြီးများတွင်း၌) ခန့် အပ်ပိုင်ခွင့်ကို စွန့်လွှတ်လိုက်သော်လည်း သူတို့၏ ရွေးကောက်မှုများတွင် အာဏာပိုင်တို့ထံကျမ်းသစ္စာ ကျိန်ဆို မှုမှာ လိုအပ်ကြောင်း ဆက်လက် တည်ရှိခဲ့သည်။ ဤသည် ပိုးထိုးလောက်ကိုက် သဘောတူညီချက်၏ **Concordat of Worms** ပုံစံတစ်ခုမျှ ဖြစ်၍၊ ၎င်း၏ ဖြေရှင်းမှုမှာ ဧကရာဇ်နှင့်ဆိုင်သော ဘိသိက်တင်ပေးခြင်း ဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုအား၊ လောကီ အာဏာပိုင်များက ထိမ်းချုပ်နိုင်ခြင်း အချို့ကို ကန့်သတ်ထား သော် လည်း၊ ဘွဲ့ရောင်းများအား ရွေးချယ်ခြင်းနှင့် သူတို့၏ကျောင်းတော်ဆိုင်ရာ ပြဌာန်းချက်များကို (ကျောင်းတွင်း ဥပဒေများကို) လောကီ အာဏာပိုင်များက သတ်မှတ်အတည်ပြု ခွင့်ရှိပေသည်။ သဘောတူညီချက်၏ သင်္ကေတ လက္ခဏာ အဖြစ် သူတို့၏ အရပ်သား အာဏာပိုင်များနှင့်အတူ ခန့်အပ်နေရချထားသော ဘွဲ့ရောင်းများကို

အမှတ် သင်္ကေတ “လှံတံ” ဖြစ်၍၊ အသင်းတော်မှ ခန့်အပ်သော သူတို့၏ နာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်များနှင့် အတူ ဘွဲ့ရောင်များကို အတွက် သင်္ကေတမှာ လက်စွပ်နှင့် တောင်ဝှေး ဖြစ်ပေသည်။

(၆-၆) သူကောင်းပြုခြင်း (သိဒ္ဓိတင်ပေးခြင်း)

အလယ်ခေတ်မှ မြင့်မြတ်သော လူတန်းစားမှာ စစ်ဘက်ဆိုင်ရာမှ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ အလယ်ခေတ် အစောပိုင်း ကာလ ဘုရင်တစ်ပါးသည် သူရဲကောင်းတို့၏ တံဆိပ်ကို ချိတ်ကပ်ထား၍ သူ၏အောင်မြင်ခဲ့သော စစ်ပွဲများ အတွက် ဖော်ဆောင်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ အလယ်ခေတ် တိုးတက်လာသောအခါ၊ ထိုစနစ်မှာ ရေမြေသခင်နှင့် တာဝန်ဝတ္တရားတို့အား ဖော်ဆောင်သော အမှတ်သဏ္ဍာ အဖြစ် ဖွံ့ဖြိုးလာခဲ့ပေသည်။ ခရစ်ယာန် သာသနာအား ဒေသမူလလူမျိုး မြင့်မြတ်သူများက လက်ခံလာသောအခါ၊ ထိုမျိုးရိုးမှ ဆင့်သက်လာသည့် အသင်းတော်ပိုင် မြေများနှင့် ဘုန်းကြီးရဟန်းများအား စစ်ဥပဒေများနှင့် အမှုပိတ်ခြင်း ပဋိပက္ခများမှ ကာကွယ်ရန် အသင်းတော် က နည်းလမ်းရှာဖွေလာခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၁ ရာစု အစောပိုင်းတွင် ပဋိပက္ခများမှ ကင်းရန် ဘုန်းကြီးရဟန်းများနှင့် တောင်သူလယ်သမားများကို ကျေးရွာ အသိုင်းအဝိုင်း (ဘုရားသခင်၏ ငြိမ်းချမ်းရေး) ဟု အပ်နှင်းခဲ့ပေသည်။ မကြာမှီပင် စစ်သူရဲကောင်း လူကျော်အုပ်စုက ၎င်းကိုယ်၎င်း “သန့်စင်မွန်မြတ်သူများ” အဖြစ် ခံယူလာခဲ့သည်။ ဥပမာ အားဖြင့် ဘာသာရေးနေ့များတွင် စစ်တိုက်ခြင်းအား ပိတ်ပင်တားမြစ်ခြင်းများပင် ဖြစ်၏။ ၎င်းကို “ဘုရား သခင်၏ စစ်ရပ်စဲခြင်း” ဟုခေါ်ပေသည်။ စစ်သူရဲကောင်းများ အလယ်၌ ဂုဏ်ပေးလေးစားမှုများ အားသာလာ ခြင်း ဟူသည့် သူရဲကောင်း အယူအဆမှာ ဖွံ့ဖြိုးလာခဲ့ပေသည်။ ကရူးဆိတ်စစ်ပွဲ ဖြစ်ပေါ်လာသောအခါ၊ သူရဲ ကောင်းများ၏ မြင့်မြတ်သော အဖွဲ့များကို ထူထောင်လာကြသည်။ သူတို့က သူတို့ကို သူတို့ ထင်မြင်ကြသည်မှာ စပိန်၊ အီတလီ၊ မြင့်မြတ်သော မြေနှင့် အရှေ့ ဥရောပမှ ရှေ့ဟောင်းလူများ သိပ်သည်းရာနေရာများတွင် ဖွံ့ဖြိုး လာသော မူဆလင်များကို ဆန့်ကျင်၍ ခရစ်ယာန် သာသနာအား ကာကွယ်ရန် ဘုရားသခင်မှ ဆင့်ခေါ်ခံရခြင်း ဖြစ်သည် ဟူ၍ပင်။

(၆-၇) သာသနာပြု စစ်ပွဲများ (ကရူးဆိတ်)

ကရူးဆိတ်စစ်ပွဲများမှာ ခရစ်ယာန် သူရဲကောင်းများက ခရစ်ယာန် သာသနာအား ကာကွယ်ရန်နှင့် ခရစ်ယာန် တို့၏ နယ်မြေများကို ချဲ့ထွင်ရန် အတွက် စစ်ရေးပဋိပက္ခများ အတွဲလိုက်ဆက်တိုက်ဆောင်ရွက်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပေ သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ခရူးဆိတ်ဆိုသည်မှာ ပုပ်ရဟန်းမင်းများမှ ထောက်ပံ့လှုံ့ဆောင်ခြင်းဖြင့် မူဆလင်များ အား မြင့်မြတ် သောမြေ (ဂျေရုဆလင်)မှ မောင်းထုတ်ရန် စစ်ရေးဆင်နွှဲမှုများဟု ကိုယ်စားပြုပေသည်။ အခြားဒေသများ ဖြစ်သော စပိန်တောင်ပိုင်း၊ အီတလီတောင်ပိုင်းနှင့် စစ်စလီကျွန်းမှ အစ္စလာမ် တပ်မတော် များကို ဆန့်ကျင်ရန်လည်း ကရူးဆိတ် ဆင်နွှဲခဲ့ပေသည်။ ကျူတိုနစ် Teutonic သူရဲကောင်းများက ဥရောပ အရှေ့ပိုင်း ရှေ့ဟောင်း လူမျိုးများကို ဆန့်ကျင် တိုက်ခိုက်ခြင်းသည်လည်း ကရူးဆိတ် စာရင်းထဲတွင် ပါဝင်ပေ သည် (Northern Crusades မြောက်ပိုင်း ခရူးဆိတ်များကို ကြည့်ပါ။) စတုတ္ထ ကရူးဆိတ်ကဲ့သို့ ကရူးဆိတ် စစ်ပွဲ အနည်းငယ်မှာ ခရစ်ယာန်များ အချင်းချင်း အတွင်း မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိများ၊ ဝိုင်းကွဲများအဖြစ် စွပ်စွဲခံရသော အုပ်စု များကို တိုက်ခိုက်သော စစ်ပွဲများ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ (Battle of the Ice နှင့် Albigensian Crusade များကို ကြည့်ပါ။)

၆၁

ပိတ်ဆီးနေသော ကရူးဆိတ်ဒါ (သာသနာပြုစစ်သည်) များ၏ တံတိုင်းအနီ ကာဒ်ဒီ ချာဗာလီယားစ် နံရံပေါ်မှ မြင်ကွင်း

အေဒီ ၇ ရာစုနှင့် ၈ ရာစု အစွလာမ်များ မအောင်မြင်အချိန် အထိ မြင့်မြတ်သောမြေ (ဂျေရုဆလင်) သည် ရောမအင်ပါယာနှင့် ဘိုင်ဇန်တိုင် အင်ပါယာတို့၏ အစိတ်အပိုင်းများ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ထို့နောက်ပိုင်းတွင် ခရစ်ယာန်များသည် မြင့်မြတ်ရာမြေမှ နေရာတော်မြတ်သို့ လည်ပတ်ရန် ဆီလီဂျက် တဘက် (လူမျိုး) များက ခရစ်ယာန် ဘုရားဖူးများအား ပိတ်ပင်လိုက်ပြီး ဘိုင်ဇန်တိုင်တို့အား မင်ဇီကတ်စစ်ပွဲတွင် နှိမ်နင်းလျက် ပြင်းပြင်း ထန်ထန် ထိုးနှက် လိုက်သော အေဒီ ၁၀၇၁ အထိ ယေဘုယျအားဖြင့် ခွင့်ပြုချက် ရှိခဲ့ပေသည်။ ဧကရာဇ် အလက်စ်ဇီးယားစ် **Alexius I** သည် အစွလာမ်များ၏ ကျူးကျော်မှုအား ဆန့်ကျင်ရေး အကူအညီအတွက် ပုပ်ရဟန်းမင်း အာဘန် ၂ (အေဒီ ၁၀၈၈-၁၀၉၉) ထံမှ အကူအညီ တောင်းခံခဲ့ပေသည်။ သူ့အနေဖြင့် ကြေးစား စစ်သားများ ငှားရန် ပုပ်ရဟန်းမင်းထံမှ ငွေကြေး အကူအညီကိုသာ မျှော်လင့်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ပုပ် အာဘန် (၂)က ခရစ်ယာန် ဒေသတွင်းမှ သူရဲကောင်းများအား ဆင့်ခေါ်လျက် မြင့်မြတ်သောမြေမှ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိများကို စစ်ဆင်ချေမှုန်းခြင်းတည်း ဟူသည့် ဘုရားဖူးခြင်းကို ပြုကြရန် အေဒီ ၁၀၉၅ နိုဝင်ဘာ ၂၇ ရက်နေ့ ကျင်းပသော ကလာမ်မောင့်တံ လူထု အစည်းအဝေးကြီး **Council of Clermont** ၌ ဟောပြော စည်းရုံးခဲ့ပေသည်။

ပထမ ကရူးဆိတ်က အေဒီ ၁၀၉၉ တွင် အန္တီအုတ်အား သိမ်းရပြီး နောက်ပိုင်းတွင် ဂျေရုဆလင်ကို သိမ်းပိုက်ခဲ့ ပေသည်။ ဒုတိယ ကရူးဆိတ်မှာ အဒက်ဆာ **Edessa** အား အစွလမ်စစ်တပ်က ဖမ်းဆီးခေါ်ဆောင်သွားသော အေဒီ ၁၁၄၅ တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့ပေသည်။ ဂျေရုဆလင်အား အေဒီ ၁၁၈၇ တတိယ ကရူးဆိတ် အထိ လက်ကိုင် တွယ်ထား နိုင်ခဲ့သည်။ တတိယကရူးဆိတ်သည် ရစ်ချက်ဒ် သည် လီယွန်ဟတ် **Richard the Lionheart** နှင့် ဆလာအူန်ဒင် **Saladin** တို့၏ စစ်ပွဲများမှ ထင်ရှားပေသည်။ အေဒီ ၁၂၀၂ ခုနှစ်တွင် မြင့်မြတ်သောမြေအား ပြန်လည် ရယူရန် ရည်သန်လျက် ပုပ်ရဟန်းမင်း အင်နိုးဆင့် (၃)က စတုတ္ထ ကရူးဆိတ်ကို စတင်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် မကြာမှီတွင်ပင် ဗင်းနစ်တင်းများ၏ ဝင်နောက်ခြင်းကို ခံခဲ့ရပေသည်။ ၎င်းတို့က ခရစ်ယာန် မြို့ဖြစ် သော ဇာရာ အား သိမ်းပိုက်ဖျက်ဆီးရန် တပ်များကို သုံးခဲ့ပေသည်။ အင်နိုးဆင့်သည် ဗင်းနစ်တင်းများနှင့် ကရူးဆိတ် ဆင်နွှဲသူများကို အသင်းမှ ထုတ်ပယ်လိုက်ပေသည် (အဆက်အသွယ်ဖြစ်ခဲ့ပေသည်)။ တရုတ်နှင့် ကရူးဆိတ် ဆင်နွှဲသူများမှာ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်သို့ ရောက်လာခဲ့သော်လည်း၊ မြင့်မြတ်သောမြေအား ချီတက် ရမည့်အစား သူတို့ချင်းနှင့် ဘိုင်ဇန်တိုင်များ အကြား တိုက်ခိုက်မှုမှာ မြင့်တက်သွားခဲ့ပေသည်။ ကရူးဆိတ် ဆင်နွှဲသူများသည် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်နှင့် အေဂျားမိုင်းနား ဒေသများသို့ သိမ်းပိုက် ဖျက်ဆီးကြ၍ ဂရိနှင့် အေဂျ မိုင်းနားတွင် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ် လက်တင် အင်ပါယာကို တည်ထောင်ရန် အားစိုက်ခဲ့ပေသည်။ ဤသည် ပုပ်ရဟန်းများက ထောက်ပံ့အားပေးသော နောက်ဆုံးပိတ် ကရူးဆိတ်ပင် ဖြစ်၍။ နောက်ပိုင်း ကရူးဆိတ်များအား တစ်သီးပုဂ္ဂလများက ထောက်ပံ့ပေးခဲ့ပေသည်။ ထို့ကြောင့် ဂျေရုဆလင်အား ရာစု တစ်စုနီးပါး လက်ကိုင် ထား နိုင်ခဲ့၍ အခြားသော အနီးအနားမှ အရှေ့ဘက်မှ ဒေသများအား ခရစ်ယာန်များ၏ ပိုင်ဆိုင်မှုအောက်၌ ကာလ ရှည်ပို၍ ရှည်စွာ ထားနိုင်ခဲ့သော်လည်း ကရူးဆိတ်များအတွင်း မြင့်မြတ်သော မြေ၌ ခိုင်မာသော ခရစ်ယာန် နိုင်ငံတော် အဖြစ် တည်ဆောက်နိုင်မှုမှ လုံးဝ ကျဆုံးခဲ့ပေသည်။ ဥရောပအတွင်းသို့ အစွလာမ်များ၏ ဖြန့် ကျက်မှုမှာ ပြန်လည် သစ်ဆန်းလာလျက် ရာစုနှစ်များများကပင် ခြိမ်းခြောက်မှုတစ်ခု အဖြစ် တည်ရှိနေကာ၊ အေဒီ ၁၆ ရာစုတွင်းမှ ထည်ဝါသော ဆိုလိုင်းမ်၏ ဝါဒပြန်ချိမှု **Suleiman the Magnificent** မှာ အထွဋ် အထိပ်သို့ ရောက်ရှိခဲ့ပေသည်။ အခြားတစ်ဘက်တွင် ကရူးဆိတ်များမှာ စပိန်တောင်ပိုင်း၊ အီတလီ တောင်ပိုင်း နှင့် စစ်စလီကျွန်းများ၌ အစွလာမ်များ၏ ဒေသတွင်း ဩဇာအာဏာများ မှေးမှိန်သွားစေရန် ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ ကျူးတိုးနှစ်ခံ သူရဲကောင်းများသည် အရှေ့ ဥရောပသို့ ခရစ်ယာန်နယ် ပိုင်ဆိုင်မှုများ ချဲ့ထွင်ခဲ့၍ အနည်းနှင့် အများ ဩဝါဒဆိုင်ရာ တစ်သွေးတစ်သံတမိန့် စောင့်ထိန်းထားနိုင်သော ပန်းတိုင်အား ရောက်ရှိရန် **အယ်လ်ဂျင် ရှင်း** ကရူးဆိတ် ကဲ့သို့ သော ခရစ်ယာန်များအတွင်း အချင်းချင်း ကရူးဆိတ်များ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

အလယ်ခေတ် ပုပ်ရဟန်းများဆိုင်ရာ မြင့်မားမှု

- ပုပ် ဘိုနီဖေ့စ် (၈) နှင့် အူနမ် ဆန်စ်တန်မ်

အလယ်ခေတ် ဝိနိစ္စယများ

အလယ်ခေတ် ဝိနိစ္စယမှာ ဆက်တိုက်ဖြစ်ပေါ်သော စောဒနာ (ကြားနာစစ်ဆေးမှု) များဖြစ်၍ ရိုမန်ကာသိုလစ် အသင်းတော်မှ မိစ္ဆာအဖြစ် ဓမ္မသတ်ပေးကာ စစ်ကြောကြားနားမှုများ ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းတို့မှာ (၁၁၈၄-၁၂၃၀ ခုနှစ်များက) အသင်းတော်ဆိုင်ရာ ဝိနိစ္စယနှင့် နောက်ပိုင်း ၁၂၃၀ ခုနှစ်က ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ ဝိနိစ္စယများ အပါအဝင် ၁၁၈၄ ခုနှစ်များ ပတ်ဝန်းကျင်ကာလက ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော ဝိနိစ္စယများ ဖြစ်ပေသည်။ အထူးသဖြင့် ပြင်သစ်တောင်ပိုင်းနှင့် အီတလီ မြောက်ပိုင်းမှ ကံသာများနှင့် ဝဲလ်ဒင်းစီယင်းများ အပါအဝင် အနောက်တိုင်း ကာသိုလစ်များအား ဥရောပအတွင်း သာသနာဖျက်၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ များအဖြစ် ဆုံးဖြတ်မှုများကို တုန့်ပြန်သော လှုပ်ရှားမှု ဖြစ်သည့် ဝိနိစ္စယ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့မှာ နောက်ပိုင်းတွင် ဆက်လက် ပေါ်ပေါက်လာမည့် ဝိနိစ္စယများ အနက်မှ ပထဦးဆုံး ဝိနိစ္စယများပင် ဖြစ်ပေသည်။ အယ်လ်ဘီဂင်စီယင် ကရူးဆိတ်နှင့်အတူ ရော့ပွန်းပေါင်းစပ် ထားသော စောဒနာမှု (ဝိနိစ္စယ)များမှာ အောင်မြင် အသာစီးရခဲ့ပြီး မိစ္ဆာဟူသော ဓမ္မသတ်ပေးအား အဆုံး သတ် ခဲ့ပေသည်။

တက္ကသိုလ်များ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း

အနောက်တိုင်း ခေတ်မှီ တက္ကသိုလ်များမှာ အလယ်ခေတ် အသင်းတော်နှင့် တိုက်ရိုက်ပတ်သက်မှု မူလစစ်မြစ် ရှိခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့မှာ ကက်သဲလ် ကျောင်းများ အဖြစ် စတင်ခဲ့ပြီး ကျောင်းသားအားလုံးကို ဘုန်းကြီးများ အဖြစ် သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ တရားစီရင်မှုများ၌ သူတို့၏ ကျောင်းသားများကို နေရာချပေး သောကြောင့် သူတို့၏ အတွင်းတွင် ကာကွယ် စောင့်ရှောက်နိုင်မှု ရှိနေ၍ ၎င်းသည် အကျိုးအမြတ် ဖြစ်ခဲ့ပေ သည်။ ကက်သဲလ် (ဘုန်းကြီးကျောင်း) ပညာရေး စနစ်သည် တဖြေးဖြေးနှင့် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း တို့ချဲ့လာပြီး သူတို့ ကိုယ်ပိုင် ဝိဇ္ဇာသိပ္ပံ ကျောင်းများအဖြစ် ဖြစ်ပေါ်လာခဲ့ပေသည်။ အစောဦးဆုံး ကျောင်းများမှာ ပဲရစ် တက္ကသိုလ် (အေဒီ ၁၁၅၀)၊ ဘိုလွန်ဂါနာ တက္ကသိုလ် (၁၀၈၈) နှင့် အောက်စဖို့ တက္ကသိုလ် (၁၀၉၆) များ ဖြစ် ခဲ့သည်။

ပိုတီယန် ဂိုဏ်းကွဲမှု

အေဒီ ၉ ရာစုတွင် (နောက်ပိုင်း အော်သိုဒေါ့ ဖြစ်လာသည့်) အရှေ့တိုင်း ဘိုင်ဇန်တိုင်နှင့် အနောက်တိုင်း လက်တင် ရိုမန်ကာသိုလစ် တို့ကြား ဝိဝါဒကွဲမှုမှာ မြင့်မားလာခဲ့၍၊ ဘိုင်ဇန်တိုင် ဧကရာဇ် မိုက်ကယ်လ် (၃) က ပိုတီးယာ့စ် (၁)အား ဘိုင်ဇန်တိုင်၏ ဂိုဏ်းအုပ် ဘုန်းတော်ကြီး ရာထူးအား ခန့်အပ်ပေးမှုက ရောမ ပုပ်ရဟန်းမင်း ရွန်ပေါလ် (၇)၏ ရာထူးတည်ရှိမှုကို ပစ်ချလိုက်ပေသည်။ ပိုတီးယိုစ်အား ယခင်က အရှေ့အနောက် သဘော ထား ကွဲမှုပေါ်၌ ပုပ်ရဟန်းမင်းက တောင်းပန်ရန် ငြင်းဆန်ခဲ့၍ ပိုတီးယိုစ်က အရှေ့တိုင်း ကိစ္စများအပေါ်၌ ပုပ်ရဟန်းမင်းက သြဇာအာဏာပိုင်ဆိုင် ခြင်းကို လက်မခံဘဲ **ဖီလစ် filioque** ဥပဒေကို လက်ခံခဲ့ပေသည်။ ထိုဥပဒေမှာ သူ၏ ဂိုဏ်းအုပ် ဘုန်းတော်ကြီး ခံယူပွဲသို့ တက်ရောက်လာသော လက်တင် ကိုယ်စားလှယ် အဖွဲ့က သူ့အား လက်တင်အသင်းတော်၏ ထောက်ခံမှုရရန် အတွက် လက်ခံသဘောတူရန် ဖိအားပေးခြင်းဖြင့် ချုပ်ဆိုသော စာချုပ်ဥပဒေပင် ဖြစ်ပေသည်။

အရှေ့ အနောက် ဝိဝါဒကွဲပြားမှုတွင် ဘူဂေးရီယန်း အသင်းတော်အတွင်း အသင်းတော်ဆိုင်ရာ စီရင်ထုံး ချမှတ် ပိုင်ခွင့်သည် ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ အလားတူပင် ဖီလစ်စ် (သားတော် ဆီမှ) ဥပဒေနှင့် ဆိုင်သော သြဝါဒဆိုင်ရာ အငြင်း ပွားမှုသည်လည်း ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းဥပဒေကို လက်တင်အသင်းတော်တွင် နိုက်နို အယူဝါဒထဲ၌ ထပ် ပေါင်း ထည့်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် နောက်ပိုင်း ၁၁ ရာစုတွင် အရှေ့ အနောက် ကြီးမားစွာ ဂိုဏ်းကွဲခဲ့ရသည့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အယူအဆ သီအိုရီ အချက်အလက် ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။

ပိုတီးယာ့စ်သည် ဘူဂေးရီးယား၏ စီရင်ထုံး ချမှတ်ပိုင်ခွင့်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ လိုက်လျောသည့် မှုကို ဆောင်ကြဉ်းပေး ခဲ့၍၊ ဘူဂေးရီးယားနှင့် ရောမ ပြန်လည်ဆက်သွယ်သည့် ပုပ်ရဟန်းဆိုင်ရာ သံတမန်ကို ခန့်အပ်ခဲ့ပေသည်။ ဤ

လိုက်လျောမှု ဘူဂေးရီးယားမှ ဘိုင်ဇန်တိုင် ဝတ်ပြုခြင်းသို့ ပြန်ဝင်လာခြင်း (အေဒီ ၈၇၀)သည် အမည်ခံမျှသာ ဖြစ်သော်လည်း ၎င်းသည် ကိုယ်ပိုင် ပြဌာန်းခွင့်ရှိသည့် အသင်းတော် အဖြစ် တည်ရှိမှုမှာ ခိုင်မြဲစေပေသည်။ ဘူဂေးရီးယားမှ ဘောရစ် (၁)၏ လိုက်လျောမှုမရှိဘဲ ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်ချက် ပြဌာန်းချက်များမှာ ဥပဒေတစ်ရပ် ဖြစ်တည်လာနိုင်ခြင်း မရှိချေ။

အရှေ့-အနောက် ဂိုဏ်းကွဲမှု

အေဒီ ၁၁ ရာစုတွင် ရောမနှင့် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်တို့၏ အကြားတွင် ကြီးမားသော ဂိုဏ်းကွဲမှု ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းမှ အနောက်တိုင်း ရိုမန်ကာသိုလစ်နှင့် အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်များ အဖြစ် ကွဲပြားခြင်းသို့ ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ ဖီလစ်စ် ဥပဒေ ကဲ့သို့ ဩဝါဒဆိုင်ရာ ကိစ္စနှင့် ပုပ်ရဟန်းမင်း၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ ကိစ္စ များမှာ ကွဲခြင်း၏ အကြောင်းများ အတွင်းတွင် ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် လက်တင်နှင့် ဂရိတို့အကြား ဘာသာစကား ဆိုင်ရာ ခြားနားမှုများက ပိုမိုဆိုးဝါးခဲ့ပေသည်။ အဓိကအားဖြင့် အရှေ့တိုင်း အနောက်တိုင်း တစ်ဝက်စီသက်ဆိုင်သော အသင်းတော်များမှာ ပဋိပက္ခတွင်း၌ ဝဲလည်နေခဲ့ရပေသည်။ အထူး သဖြင့် အများကြိုက်လိုက်လျော ဆင်ခြေမှားအား ပြစ်တင်ဝေဖန်သော ကာလနှင့် ပိုတီယန် ဂိုဏ်းကွဲသော ကာလတွင် ပိုမို ဖြစ်ပွားခဲ့ပေသည်။

အရှေ့-အနောက် ဂိုဏ်းကွဲမှု သို့မဟုတ် ဂိုဏ်းကြီးကွဲခြင်းသည် အနောက်တိုင်း အသင်းတော် (လက်တင်) နှင့် အရှေ့တိုင်း အသင်းတော် (ဂရိ) တို့ အကိုင်များအဖြစ် ပြန့်ကွဲသွားခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အနောက်တိုင်း ကာသိုလစ်နှင့် အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ တို့ပင် ဖြစ်သည်။ ၎င်းသည် ချာလက်စ်ဒန် သံဃာယနာ **Council of Chalcedon** မှ ကြေငြာချက်များကို အရှေ့တိုင်းမှ လက်မခံ ပယ်ချပြီးကတည်းက ပထမဦးဆုံး အဓိက ကွဲပြားမှု ဖြစ်ကာ၊ (အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ဝါဒ **Oriental Orthodoxy** ကိုကြည့်ပါ။) ပိုမို၍ သိသာ ထင်ရှားခဲ့ပေသည်။ အရှေ့-အနောက် ဂိုဏ်းကွဲမှုမှာ အမည်နာမအားဖြင့် ၁၀၅၄ တွင် ဖြစ်ခဲ့သော်လည်း၊ ပုပ် ရဟန်းဆိုင်ရာ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်ဆိုင်မှု၊ ဖီလစ်စ် ဥပဒေကဲ့သို့ ဩဝါဒဆိုင်ရာ အကြောင်းခံများ၌ လက် တင်နှင့် ဂရိအကြား တစ်စိမ်းဆန်နေခဲ့သည်မှာ ကာလများစွာပင် ဖြစ်နေခဲ့ပေပြီ။ သို့သော် အထူးသဖြင့် ရိုး ရာ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဘာသာစကားပေါ်၌ ပြင်းထန်စွာပင် ကွဲလွဲခဲ့ပေသည်။

တရားဝင် ဂိုဏ်းကွဲမှုမှာ ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်မှာ သင်းအုပ်ဆရာ မိုက်ကယ်လ် စီရူးလားရီးယာ့စ် **Michael Cerularius** ၏ လက်မခံ ဖီဆန်မှုနှင့် သူ၏ ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ သံတမန်အား လက်မခံခြင်း၏ နောက်ဆက်တွဲ ဖြစ်သည့် အေဒီ ၁၀၅၄ တွင် ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၂၇၄ လီယွန် ဒုတိယ သံဃာယနာအားဖြင့် လည်းကောင်း၊ ၁၄၃၉ ဘက်စယ် သံဃာယနာအားဖြင့်လည်းကောင်း ပြန်လည်ညီညွတ်ရေးကို ကြိုးစားခဲ့ပေသည်။ သို့သော်၊ အနောက်တိုင်းနှင့် ယခု “အရှေ့တိုင်း ဝတ်ပြုသော ကာသိုလစ် အသင်းတော် **Eastern Rite Catholic Churches**” ဟု ခေါ်သော အသင်းတို့သည် ပြန်လည်သင့်မြတ်ရေးကို ရရှိသွားသော်လည်း လိုက်လျောမှု ရှိသော သာသနာပိုင်များသည် အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် တစ်ခုလုံးအား ကိုယ်စားပြုခြင်း မရှိချေ။ များမကြာ မှီ ၁၉၆၅ ခုနှစ်က ပုပ်ရဟန်းမင်း နှင့် ကွန်းစတန်တီနိုဘဲလ်မှ ဂိုဏ်းချုပ်ဘုန်းကြီးတို့က “အပြန်အလှန် ကြဉ်ဖယ်မှု များကို ရုတ်သိမ်းခဲ့ပေသည်” သို့သော် ဂိုဏ်းကွဲများမှာ ဆက်လက်တည်တံ့ဆဲပင်။

အုပ်စု နှစ်ခုလုံးမှာ ရှေးဦးအသင်းတော်မှ ဆင်းသက်လာခြင်းဖြစ်၍၊ ဘွဲ့ရပ်များမှာ တပည့်တော်များ ဆက်ခံ ခြင်းဖြင့် ဆက်ခံခြင်းဖြစ်ကြောင်း အပြန်အလှန် အသိအမှတ်ပြုကာ၊ သိဒ္ဓိတင်ပေးခြင်းသည်လည်း တရားဝင် ဖြစ် ကြောင်း အပြန်အလှန် အသိအမှတ်ပြုခဲ့ကြပေသည်။ နှစ်ဘက်လုံးမှ ရောမ၏ ဘွဲ့ရပ်သည် အထွဋ်အထိပ် ဖြစ်ကြောင်း အသိအမှတ်ပြုသော်လည်း အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့များက ဂုဏ်ပေးမှုဆိုင်ရာ အထွဋ်အထိပ်သာ ဖြစ်၍၊ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့် အာဏာမှ အကန့်အသတ်ရှိ၍ အခြားသော သင်းအုပ်ဆရာများ၏ နယ်မြေများအား လွှမ်းမိုးနိုင်မှု မရှိဟူ၍ နားလည်ထားပေသည်။

အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့က ပုပ်ရဟန်းဆိုင်ရာ စနစ်သည် အသင်းတော် အစဉ်အလာတွင် မရှိသည့် သက်ဦးဆံပိုင် ဘုရင် စတိုင်ဖြစ်သည်ဟု ဆင်ခြင်ပေသည်။

ဤနောက်ဆုံး ဆင်ခြင်ချက်မှာ အေဒီ ၁၂၀၄ ခုနှစ် စတုတ္ထ ကရူးဆိတ်တွင် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်အား သိမ်းပိုက် ဖြုတ်ထုတ်ခဲ့ပြီးနောက် ဆုံးဖြတ်ချက် မြင့်မားလာခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ရိုမန်ကာသိုလစ်များ၏ အရှေ့တိုင်း ခရစ်ယာန် ဆန့်ကျင်မှု ကရူးဆိတ်စစ်သည် မြေထဲပင်လယ်ဒေသမှ ကရူးဆိတ်များနှင့် သီးသန့်မဟုတ်ချေ။ ကွန်စတန်တီ နိုဘဲလ် နှင့် မြင့်မြတ်သော ဉာဏ်စဉ်တော်၏ အသင်းတော် **Church of Holy Wisdom** အား ဖြုတ်ထုတ်၍၊ လက်တင် အင်ပါယာအား တည်ထောင်ခြင်းသည် ဘိုင်ဇန်တိုင် အော်သိုဒေါ့ အင်ပါယာအား ကျော်ခြင်းဖြစ်သည် ဟူသော နာကျည်းချက် အမြင်များသည် ယခုခေတ်ထိတိုင် အချို့ရှိနေသေးပေသည်။ များစွာသော အရှေ့တိုင်း ခရစ်ယာန်များက အနောက်၏ ပြုလုပ်မှုသည် ဘိုင်ဇန်တိုင်အား အားနည်းချိန့်သွားစေရန် အဓိက အကြောင်းရင်း တစ်ရပ်ဖြစ်သည်ဟု အမြင်ရှိကြပေသည်။ ဤသည် အင်ပါယာ၏ အောင်နိုင်ခြင်းနှင့် အစွာလမ်းတို့ထံ ရှုံးနိမ့်စေရန် ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ဂျွန်ပေါလ်က ၁၂၀၄ ခုနှစ်က ကွန်စတန်တီ နိုဘဲလ်အား ဖြုတ်ထုတ်ခဲ့ခြင်းကို တရားဝင်တောင်းပန်ခဲ့၍ ထိုတောင်းပန်မှုအား ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်မှ ဝိုင်းရံချုပ် ဘုန်းကြီး လာသိုလိုမျူးက တရားဝင် လက်ခံခဲ့ပေသည်။ ထိုအချိန်က အခိုးခံခဲ့ရသော ပစ္စည်းပေါင်းများစွာ (မြင့်မြတ်သော ဌာပနာတော်၊ ဥစ္စာဓနများ နှင့် အခြား များစွာသော ပစ္စည်းအမယ်များ) မှာ ဥရောပ တိုင်းပြည်များရှိ မြို့များတွင် လက်ရှိထိ ဆက်လက်ရှိနေ၍ အထူးသဖြင့် ဗင်းနစ်စ် **Venice** တွင် ရှိနေပေသည်။

ဟေးစီချက်စ် ပဋိပက္ခ

ဂရိဂိုရီ ပလာမ်မာ့စ်

အေဒီ ၁၃၃၇ ခန့်တွင် ဟေးစီချက်စ် ဝါဒသည် ထိုအချိန်က ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၏ စိန့် ဆဗိုက်ဘာ ဘုန်းကြီးကျောင်းမှ ဘုန်းတော်ကြီးများ ရုံးကို လက်ကိုင်ထား၍ အက်သို တောင်သို့ အလည်သွားခဲ့သော အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်၏ စာပေလေ့လာသူ အဖွဲ့ဝင် ဖြစ်သည့် ကာလာဘီးယားမှ ဘာလာမ် ကို ဆွဲဆောင် နိုင်ခဲ့ပေသည်။

အက်သိုတောင်သည် အင်ဒရိုနီးယာ့စ် (၃) ပလေယိုလိုဂျစ်၏ နန်းသက်အတွင်းနှင့် ပရိုတိုဂျစ်၏ ပထမ-မျိုးဆက် ဆီးမွန်၏ လက်အောက်တွင် ကျော်ကြားလျက် ဩဇာသက်ခဲ့ပေသည်။ အက်သို တော်ပေါ်တွင် ဘာလမ်သည် ဟေစီချက်ဝါဒနှင့် ပက်ပင်းတိုး၍ သူတို့၏ ကျင့်ဆောင်မှု ပုံပန်းသဏ္ဍာန်နှင့် အက်သိုနိုက် ဘုန်းကြီးတစ်ပါး ဖြစ်သော စိန့်ဂရီဂိုရီ ပလာမ်မာ့စ်၏ ဟေစီချက်ဝါဒကို လက်ခံသော ဆရာများ၏ ရေးသား ရွတ်ဖတ်မှုများကို ကြားခဲ့သည်။ အနောက်တိုင်း ခရစ်ယာန် သီအိုရီ သင်တန်းဆင်း ဘာလမ်သည် ဟေစီချက်ဝါဒများ၏ သွားပုပ် လေလွင့် ပြောဆိုခြင်းကို ခံရ၍၊ နှုတ်အားဖြင့်ရော စာအရေးအသားဖြင့်ပါ စတင်၍ တိုက်ခိုက်လေတော့သည်။ အနောက်တိုင်း ကျောင်းတော်ဝါဒဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်ကျောင်းဆရာ၏ ခံစားမှု သဘောထားအတိုင်း ဟေစီချက်တို့၏ သင်ကြားမှုထက် ဘုရားသခင်အား သိနိုင်သော အသိပညာအား ဘာလမ်က ပို၍ ဉာဏ်ပိုင်း ရုပ်ပိုင်းအားဖြင့် တင် ပြခဲ့ပေသည်။ ဟေစီချက်ဝါဒသည် ဖူးစိုက် ရည်သန် ဝတ်ပြုခြင်း သို့မဟုတ် အတွေ့အကြုံတွင် တည်မှီလျက် ဝတ်ပြုမှု ပုံစံဖြစ်၍ ချင့်ချိန်စဉ်းစားခြင်း အဖြစ် ပြည့်စုံစွာ တင်ပြမှုကို ကိုယ်စားပြုပေသည်။ ဟေစီချက်၏ ပုံဆောင် မှုကို ဖီလိုကာလီးယား **Philokalia**၊ ဘုရားဖူးည့် နည်းလမ်း **The Way of a Pilgrim** နှင့် စိန့်ဂျွန် ကမဲလ် ဆက်၏ ဘုရားသခင်နှင့် ဆိုင်ခြင်းသို့ တက်ရာလှေကား **St. John Climacus' The Ladder of Divine Ascent** တို့တွင် တွေ့နိုင်ပေသည်။

ဘာလမ်သည် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ ဘာသာတရားအား စော်ကားသူများ ဟူသည့် စကားလုံးကို ချွင်းချန်လျက်၊ ဟေစီချက်တို့၏ ဩဝါဒဆိုင်ရာ တင်ဆက်မှုများသည်၊ မဖန်ဆင်းသော အလင်းရောင်၏ သဘာဝ ကဲ့သို့ဖြစ်၏။ ပြောနေသော အတွေ့အကြုံ ဆိုသည်မှာ ဟေစီချက်တို့၏ အကျင့်အကြံ ပန်းတိုင်ပင်ဖြစ်၏ ဟု ဆို၏။ ဘုရားသခင်၏ မြင့်မြတ်ခြင်းနှင့် ဆိုင်သော ဖစ်မြစ်တော် ဖြစ်ခြင်းနှင့် ယေရူ၏ နောက်လိုက်များကို တာဘာတောင်ပေါ်တွင် ကိုယ်တော် အသွင်ပြောင်းစဉ် မျက်ဝါးထင်ထင်မြင်ရသော အလင်းတော်ကို ပုံဖော်ချက်များကို ဟေစီချက်တို့က မြဲမြံစွာ စွဲကိုင် ထား၏။ မြင်နိုင်သော ဘုရားနှင့် မမြင်နိုင်သောဘုရား အတွင်းသဏ္ဍာန် နှစ်မျိုးရှိသည့် ဆိုသော လက်ကိုင်စွဲ ထင်မြင်ချက် ကဲ့သို့ ရောပြန်းကိုးကွယ်မှုမျိုးကို ဘာလမ်က လက်ကိုင်ထားခဲ့ပေသည်။

ဟေစီချက်တို့ဘက်မှ နောက်ပိုင်းတွင် သက်သာလောနိတ်တွင် သင်းအုပ်ဆရာဖြစ်လာသည့် စိန့်ဂရီဂိုရီ ပလာမ်မာ့စ်က အချေအတင်ကို ကိုင်တွယ်ခဲ့ပေသည်။ ဘာလမ်၏တိုက်ခိုက်မှုကို ပြန်လည် ခုခံရန် သူ့အား အက်သိုတောင်ပေါ်မှ သူ့နောက်လိုက် ဘုန်းကြီးများက တောင်းဆိုခဲ့ပေသည်။ စိန့် ဂရီဂိုရီသည် သူကိုယ်တိုင် ဂရိ ဒေသနဋ္ဌိ တနစ်တကျ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသူဖြစ်၍၊ အေဒီ ၁၃၄၀ ခုနှစ်တွင် ကွန်စတင်တီနိုဘဲလ်၌ သံဃာယနာ သုံးကြိမ်ခေါ်၍ ဟေစီချက်ဝါဒကို ခုခံခဲ့ပေသည်။ ခုခံကာကွယ်သည့် စာအုပ်ပေါင်းများစွာကိုလည်း ရေးသားခဲ့ပေသည်။

ဤအရေးအသားများတွင် စိန့် ဂရီဂိုရီသည် အေဒီ ၄ ရာစုမှ ကက်ပက်ဒိုကင် ဖာသာ **Cappadocian Fathers** များ ရေးသားခဲ့သည့် ဘုရားသခင်၏ စွမ်းအင်နှင့် ဘုရားသခင်၏ အနှစ်သာရ (ဘုရားရှင်၏ ဇာတိတော်နှင့် ဖြန့်ကျက်မှု) စပ်ကြား ကြားစခန်း (ပန်းတိုင်)များ (အယူအဆ) **Essence-Energies distinction** ကို အသုံးပြုခဲ့ပေသည်။ စိန့် ဂရီဂိုရီက ဘုရားသခင်၏ စွမ်းအင်တော် (ဖြန့်ကျက်မှု)သည် ဖန်ဆင်းခံ မဟုတ်ဟု သင်ကြားပေသည်။ သူက ဘုရားသခင်၏ ဖစ်မြစ်တော်ကို ဖန်ဆင်းခံများက နောင်ဘဝ ထိတိုင် သိနိုင်ခြင်း မရှိ၊ သို့သော် ဖန်ဆင်းခံထားရခြင်း မဟုတ်သော စွမ်းအင် သို့မဟုတ် ဖြန့်ကျက်မှုများကို ဤဘဝ နောင်ဘဝ နှစ်ဌာနလုံးမှပင် သိနိုင်၏ ဟု သင်ပြ၍၊ ဟေစီချက်တို့အား ဤဘဝနှင့် နောက်ဘဝအတွက် ဖြောင့်မတ်သောလမ်းကို ဆောင်ကြဉ်းပေးပေသည်။ ၎င်းသည် ဘုရားသခင်၏ မှန်ကန်သော ဉာဏ်စဉ်းရေးရာ ဖြစ်သည်ဟု ဆို၏။ ပလာမ်မိုက် သီအိုရီတွင် ၎င်းသည် ဖန်ဆင်းခံ မဟုတ်သော အလင်းတော်၏ အတွေ့အကြုံအား ဟေစီချက်အား ချီးမြှင့်ခြင်း ခံထားရသော ပညာအလင်း ဖြစ်သည့် ဘုရားသခင်၏ ဖန်ဆင်းခံ မဟုတ်သော စွမ်း အင်တော် ဖြစ်၏။ ဟု ဆို၏။ ပလာမ်မာ့စ် ဆိုလိုသည်မှာ သူ၏ အတွေ့အကြုံမှာ ဘုရားသခင်က တရားဝင်ပြုထားသော ကျောင်းတော်ဝါဒ ဆင်ခြင် ယုံကြည်မှု သို့မဟုတ် အနုလုံ ပဋိလုံသုံးသပ်ချက် ဆိုသည်ထက် ဘုရားသခင်က တရားဝင်ပြုထားသော အပိုဒက်စ်တက်စ် **apodictic** ကဲ့သို့ ဖြစ်ပေသည်။

အေဒီ ၁၃၄၀ တွင် အငြင်းပွားမှုမှာ ကွန်းစတန်တီနိုဘဲလ် တွင် ကျင်းပသော သံဃာယနာ၏ ရှေ့မှောက်သို့ ရောက်လာ ခဲ့တော့၏။ ထိုသင်္ဂါယနာအား ကေရာဇ် အင်ဒရိုနီကဘွစ်က သဘာပတိ အဖြစ် ဆောင်ရွက်၍၊ ဆုဒို

ဒိုင်အို နီယာ့စ်၏ ရေးသားခြင်းများကို အသိအမှတ်ပြု သင်္ဂြိုဟ်တင်ခဲ့ပေသည်။ ထိုသံဃာယနာတွင် ဘာလမ်အား အပြစ်တင်ခဲ့ပေသည်။ သူသည် မကြေမနပ်ဖြင့် ကာလာဘရီးယားသို့ ပြန်သွားခဲ့၍ နောက်ပိုင်းတွင် ရိုမန် ကာသိုလစ် အသင်းတော်၏ ဘွဲ့ရောင် ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။

စိန့် ဂရီဂိုရီ ပလာမ်မာ့စ်၏ မိတ်ဆွေလည်းဖြစ်သော ဘာလမ်၏ မိတ်ဆွေ တစ်ဦးဖြစ်သည့် ဂရီဂိုရီ အကင် ဒိုင်နော့စ် သည် ထို အချေအတင်အား ဆက်လက်ကိုင်တွယ်ခဲ့ပြီး သံဃာယနာ သုံးကြိမ် ပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းမှ ဒုတိယ အကြိမ်တွင် ဘာလမ်၏ နောက်လိုက်များ အကျဉ်းချုပ် အောင်မြင်ခဲ့သော်လည်း အေဒီ ၁၃၅၀ ဧကရာဇ် ဂျွန် (၆) ကင်တားဂ်ဇင်နပ်စ် ကြီးမှူးသော သင်္ဂြိုဟ်တင် ဟေစီချက် သြဝါဒအား အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်၏ သြဝါဒ အဖြစ် တည်ထောင်ခဲ့ပေသည်။

ယနေ့အထိ ရိုမန်ကာသိုလစ် အသင်းတော်သည် ဟေစီချက်ဝါဒအား ပြည့်ပြည့်ဝဝ လက်ခံခြင်း မရှိချေ။ အထူးသဖြင့် ဘုရားသခင်၏ ဖြန့်ကျက်မှု သို့မဟုတ် စွမ်းအင်တော်နှင့် ဘုရားသခင်၏ ဖြစ်မြစ်တော်တို့၏ ကွာဟသည်ဆိုသည့် အချက်နှင့် ဘုရားသခင်၏ ဖြန့်ကျက်မှု သို့မဟုတ် စွမ်းအင်တော်သည် ဖန်ဆင်းခံ မဟုတ် ဆိုသည်အယူအဆ တို့အား လက်ခံခြင်း မရှိချေ။ ရိုမန် ကာသိုလစ်၏ ဘာသာရေး သီအိုရီမှာ အေဒီ ၁၁၀၀ -၁၅၀၀ ကျောင်းတော်ဝါဒ ကာလ ကတည်းက ဖွံ့ဖြိုးနေပြီး၊ သူတို့က ဘုရားသခင်၏ ဖြစ်မြစ်တော်အား သိနိုင်၏ သို့သော် ၎င်းသည် နောင်ဘဝ၌ ဖြစ်၏။ ဘုရားသခင်၏ ကျေးဇူးတော်မှာ အမြဲ ဖန်ဆင်းနေ၏။ ဘုရားသခင်၏ ဖြစ်မြစ်တော်သည် အစဉ် စင်ကြယ်သော လှုပ်ရှားမှု ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ဘုရားသခင်၏ စွမ်းအင်တော် သို့မဟုတ် ဖြန့်ကျက်မှုနှင့် ဘုရားသခင်၏ ဖြစ်မြစ်တော်သည် ကွာလွှမ်းခြင်းမရှိ ဟု လက်ခံထားပေသည်။ (the *Summa Theologiae* of St Thomas Aquinas တွင်ကြည့်ပါ။) ၎င်းတို့မှ အချို့သည် အရစ်တိုတယ် ဥပမာများ အပေါ်၌ တည်မှီနေပေ၏။

ခေတ်ပြိုင် သမိုင်းပညာရှင်များ ဖြစ်သော ကင်တက်စ်ကူဇီးယာ့စ် နှင့် နိုက်စီဖောရုစ် ဂရီဂေါရုစ် ဤအကြောင်းချက်ပေါ်၌ မိတ္တူကူးထား သကဲ့သို့ ဟေစီချက်နှင့် ဘာလမ်မိုက် နှစ်ဘက်စလုံးအား တလေးတစား ထားခဲ့ပေသည်။ အသင်းတော်၏ ကြည်ညိုလေးစားလောက်သော ဖာသာများက ဤသံဃာယနာများကို ကျင်းပခဲ့လျက် ကိုယ်တွေ့ ဝတ်ပြုမှုများကို အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် အတွက် ဖြစ်ကြောင်း သဘောတူညီခဲ့ကြသည် ဟု အသင်းတော်များ ဆိုင်ရာ သံဃာယနာ (၈) နှင့် (၉)။ ဇာသာ ဂျွန် အက်စ် ရိုမန်နိုက်တ်၊ နက်ဖဲပိုက်တိုစ်၏ ဟီယီယို သီးအော့စ် (ဗလက်ခိုစ်) နှင့် အသင်းတော်ဆောင် ပါမောက္ခ ဒေါက်တာ ဂျော့စ် မက်တဲလ်လင်နို (အေသင်ဂရီမှ သီအိုလိုဂျီပရော်ဖက်ဆာ) တို့အား ရည်ညွှန်း၍ ဆိုကြပေသည်။

အကျဉ်းခံ ခေတ်

အေဒီ ၁၄၅၃ တွင် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်သည် အော်တိုမင် အင်ပါယာ လက်အောက်သို့ ကျရောက်ခဲ့ပေသည်။ ထိုအချိန်တွင် အီဂျစ်သည် မူဆလင်များ၏ ထိန်းချုပ်မှုအောက်တွင် ရာစု ၇ စု ခန့်ရှိနေပြီ ဖြစ်သည်။ သို့သော် ထိုအချိန်တွင် အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်မှာ ရုရှ၌ အားကောင်းနေပြီ ဖြစ်ပြီး မကြာမှီကပင် ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ်ခွင့် ရှိသည့် အသင်းတော်အဖြစ် ရရှိထားပြီး ဖြစ်သည်။ မော်စကိုသည် ၎င်းကိုယ် ၎င်း တတိယ ရောမ ဟု ခေါ်ပြီး ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်မှ ယဉ်ကျေးမှုများကို အမွေယူခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။

အော်တိုမင် အုပ်ချုပ်မှု အောက်တွင် ဂရိ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်သည် ကိုယ်ပိုင် အသီးအပွင့် millet အဖြစ် မယ်မယ် ရရ အာဏာ ရလာခဲ့ပေသည်။ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ သင်းအုပ်ဆရာသည် (အော်တိုမင် အုပ်ချုပ်ရေး ယူနစ်) ဂရိအော်သိုဒေါ့ တိုင်း ဒေသ တစ်ခုလုံး၏ ဘာသာရေးနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်သူ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် အင်ပါယာ၏ အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ အားလုံး ကို လွှမ်းမိုးထားပေသည်။

စတိမ်တွန် နီကီတာ ဘုန်းကြီးကျောင်း အရှေ့တောင်တောင့် မြင်ကွင်း

အနောက်ဘက်မှ သီးသန့်ဖြစ်ခြင်း

အေဒီ ၁၄၅၃ တွင် အော်တိုမင်အင်ပါယာ၏ ဘိုင်ဇန်တိုင် အင်ပါယာအား အောင်နိုင်သည့် အကျိုးဆက်နှင့် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၏ ကျဆုံးခဲ့ခြင်းသည် ဘောလ်ကန်ဒေသ တစ်ခုလုံးနှင့် အနီးအနား အရှေ့ဘက်ဒေသမှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်များသည် ရုတ်တရက်ပင် အနောက်ဘက်နှင့် သီးသန့်ဖြစ်သွားခဲ့ပေသည်။ ၎င်းမှ နောက် နှစ်ပေါင်း လေးရာ တွင် ထိုအသင်းတော်သည် အသွင်မတူသော အစ္စလာမ် ကမ္ဘာထဲ၌ ခြေချုပ်မိနေ လိမ့်မည် ဖြစ်သည်။ ၎င်းတွင် ဘာသာရေးနှင့် ယာဉ်ကျေးမှုတွင် ဘုံတူညီမှု အနည်းငယ်သာရှိပေသည်။ အော်တို မင် အင်ပါယာ၏ ထိန်းချုပ်မှုအောက်၌ မရှိသော ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် တစ်ခုတည်းသာလျှင် အော် သိုဒေါ့ ဘာသာရေး စံနမူကို ဆက်ထိမ်းနေသည့် အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဤဒေသသည် ပထဝီ အနေ အထားနှင့် ပညာရပ်နယ်နိမိတ်တို့ ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်အောက်၌ ရှိနေ၍၊ အေဒီ ၁၆ ရာစု ဥရောပမှ ပြုပြင်ပြောင်း လဲခြင်း ကာလအတွင်း အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ များ၏ အသံကို မကြားခဲ့ရချေ။ ထိုအကြောင်းဆက်ကြောင့် အရေးကြီးသော ဘာသာရေး သီအိုရီ အချေအတင်ပြောမှု (ဆွေးနွေးမှု) များမှာ အော်သိုဒေါ့များ အတွက် စိမ်းကား တွန့်ဆုတ်နေဟန် ရှိပေသည်။ သူတို့သည် ထိုအချေအတင် (စကားရည်လှမှု) များတွင် ပါဝင်ခြင်း မရှိ ချေ။ ထိုထက်ပို၍ သူတို့သည် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း သို့မဟုတ် တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းတို့သည် သူတို့၏ ဘာသာရေးသီအိုရီ ကိုယ်ထည်၌ ပါဝင်ခြင်း မရှိချေ။

အော်တိုမင်အင်ပါယာ လက်အောက် ဘာသာတရား အခွင့်အရေး

ဘိုင်ဇန်တိုင် မြို့ပြယဉ်ကျေးမှု၏ ပြာမှုန့်များမှ ထွန်းပေါ်လာသော အော်တိုမင် အစိုးရသည် ရှေးဦးလူမျိုး သော် လည်းကောင်း မူလတိုင်းရင်းလူမျိုး သော်လည်းကောင်း မဟုတ်ခဲ့ချေ။ ၎င်းသည် အစ္စလာမ်များ ဖြစ်၍ ယေရှုအား သီးခြားမြင့်မြတ်သော တမန်တော် အဖြစ် လက်ခံခြင်း မရှိပေ။ သို့သော် ခရစ်ယာန်များအား အခြားသော ကျမ်းဂန်များအား အဖြစ် သဘောထားကြီးစွာ သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်း (အသင်းတော်) များကို ကွယ်ပျောက် စေခြင်း မရှိသည့်အပြင် ကျမ်းတော်များနှင့် ဝါစဉ်လိုက် ဖွဲ့စည်းထားသော အသင်းအဖွဲ့များ ကြားလည်း သိသာထင်ရှားသော အငြင်းပွားမှုများ မရှိစေခဲ့ပေ။ ၎င်း (ခရစ်ယာန် သင်းအုပ်ဆရာများ အဖွဲ့)၏ အုပ်ချုပ်ရေး ဌာနကို ဌာနခွဲ တစ်ခုအဖြစ် ဆက်လက် တည်ရှိစေခဲ့ပေသည်။ (သီးခြား ကိုယ်ပိုင် ဆုံးဖြတ်ခွင့်ဖြင့် အုပ်ချုပ်စေခဲ့ပေသည်။) ၎င်းတို့အနက် တစ်ခုမှာ ဧကရာဇ်ပြည့်ရှင် မာမက်က အသင်းတော်အား သင်းအုပ်

ဆရာ အသစ် ဂင်နစ်ဒ်ဒီယာ့စ် စကော်လာဒီးယာ့စ် **Gennadius Scholarius** ကို ရွေးချယ် တင်မြှောက်ရန် ခွင့်ပြုခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များအဖြစ် နှစ်ပေါင်း ထောင်နှင့်ချီ၍ ရပ်တည်ခဲ့သော ဟာဂီးယာ ဆိုဖီယာ **Hagia Sophia** နှင့် ပတ်သင်အုန် **Parthenon** တို့သည် မူဆလင် အသင်းတော်များ အဖြစ် ကူးပြောင်းကြောင်း ကြေငြာကြသော်လည်း ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်နှင့် နေရာအနှံ့မှ မရေမတွက်နိုင်သော ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များသည် ခရစ်ယာန်များ၏ လက်၌ပင် ဆက်လက် တည်ရှိနေခဲ့ပေသည်။ ထိုထက်ပို၍ သင်းအုပ်ဆရာတော်များနှင့် ဝါစဉ် ဌာနန္တရ ရာထူးများမှာ ပိုမိုအားကောင်းလာပြီး ဩဇာအာဏာမှာလည်း တိုးပွားလာကြောင်း သတ်မှတ်နိုင်ခဲ့သည်။ အော်တိုမင် အင်ပါယာ အတွင်းရှိ ခရစ်ယာန်များ အားလုံး၏ အသင်း တော်ဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ခွင့် အာဏာနှင့် တရားမ ရေးရာများကို သူတို့ (ခရစ်ယာန် သင်းအုပ်ဆရာများ) ကို အပ်နှင်းခဲ့ပေသည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် အစ္စလာမ် ဥပဒေတွင် လူမျိုးနှင့် ဘာသာကို ခွဲခြားသတ်မှတ်ခြင်း မရှိသောကြောင့်၊ ခရစ်ယာန် ဖြစ်လျှင် သူတို့၏ ဘာသာစကားနှင့် မည်သည့်မျိုးနွယ် ဖြစ်သည်ကို ခွဲခြားမှုမရှိဘဲ အနံ့ (အသီးအပွင့်) တစ်မျိုးတည်းဟု သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ ဂိုဏ်းအုပ် ဆရာတော်သည် ဝါစဉ်အဖွဲ့၏ အမြင့်ဆုံး ရာထူးဖြစ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် သူ့အား တရားမမှု နှင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အာဏာများကို အပ်နှင်းလျက် အော်သိုဒေါ့ ခရစ်ယာန် လူဦးရေ အားလုံး၏ ခေါင်းဆောင် အက်သ်နာချ် **ethnarch** အဖြစ် ခန့်အပ်ထားပေ သည်။ အထူးသဖြင့် ၎င်းက ဆိုလိုသည်မှာ အော်တိုမင် အင်ပါယာ ပိုင်နက်အတွင်းမှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် များ အားလုံးသည် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၏ ထိန်းချုပ်မှု အောက်၌သာ ရှိနေရပေသည်။ ထို့ကြောင့် သင်းအုပ် ဆရာတော်၏ ရှေ့တန်း မျက်နှာစာ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် တရားစီရင်ရေး အဖွဲ့များမှာ အတိုင်းအဆမဲ့ ကျယ်ပြော ခဲ့ပေသည်။

လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ်ခွင့် နှင့် ဘာသာရေး အသင်းအဖွဲ့များ၏ လွတ်လပ်ခွင့် အပါအဝင် အခွင့်ထူးရသော အခွင့် အရေးများ ဥပဒေထဲတွင် ရှိသော်လည်း အမှန်တကယ် ဖြစ်တည်မှုတွင် ဥပဒေ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုမှာ လျော့ရဲခဲ့ပေသည်။ သင်းအုပ်ဆရာတော်နှင့် အသင်းတော်များ၏ တရားဝင် အခွင့်ထူးများမှာ အမှန်တကယ် အားဖြင့် ဆုလ်တန် (ဘုရင်) နှင့် နယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်သူများ **Sublime Porte** ၏ စိတ်ကူးနှင့် မေတ္တာပေါ်၌ တည်ရှိ နေ၍ ခရစ်ယာန် အားလုံးမှာ ဒုတိယတန်းစား နိုင်ငံသားအဆင့်ထက် အနည်းငယ်ခန့်သာ ပိုသည်ဟု အမြင် ရှိခဲ့ပေသည်။ ထိုထက်ပို၍ တာကာက်ချ် တို့၏ ချစားမှုနှင့် ရက်စက်မှုသည်လည်း ဒဏ္ဍာရီ တစ်ခု မဟုတ်ခဲ့ချေ။ မည်သည့် နေရာ၌ မဆို ခရစ်ယာန် များကို မိစ္ဆာတိတ္ထိများ ဟု သမုတ်ခံခဲ့ရမည်မှာ သံသယ ဖြစ်စရာ မရှိပေ။ သို့မဟုတ် ဤရာစုများ အတွင်း ခရစ်ယာန် များအား လူမသိ ရှင်မကြား စနစ်တကျ လူမျိုးခွဲခြား နှိပ်ကွပ်ခဲ့မည် မှာလည်း သံသယ ဖြစ်ဘွယ် မရှိချေ။ (**Greco-Turkish relations** တွင်ကြည့်ပါ။) စိတ်ပျက်ဘွယ် ကောင်း သည်မှာ အသင်းတော်များသည် ခရစ်တော်၌ သက်သေခံနိုင်ခြင်း မရှိခဲ့ချေ။ မူဆလင်များ အကြား ခရစ်ယာန် သာသနာ ပြုမှုမှာ အလွန် အန္တရာယ်များ၍ ဖြစ်လည်း မဖြစ်နိုင်ချေ။ အစ္စလာမ် ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းခြင်းသည် လုံးဝ တရားဝင် ဖြစ်၍ ခွင့်ပြုချက်လည်း ရှိပေသည်။ အစ္စလာမ်ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းပြီးသူသည် အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်သို့ ပြန်ပြောင်းခဲ့လျှင် တိတ္ထိအဖြစ် သေဒဏ်ပေးခံရပေသည်။ ဘုရားကျောင်း အသစ်များ ဆောက် လုပ်ခွင့် မပြုသည့်အပြင် ဘုရားကျောင်းမှ ခေါင်းလောင်းတီးခွင့်ကိုလည်း ပိတ်ပင် ထားပေသည်။ ဘုန်းကြီးရဟန်း ပညာရေး စနစ်နှင့် ခရစ်ယာန် လူဦးရေကို စည်းတားခဲ့သည် သို့မဟုတ် အနိမ့်ဆုံးအဆင့်သို့ လျော့ချ ခဲ့ပေသည်။

ချစားခြင်း

အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်ကိုယ်တိုင်အား တာကာက်ချ် လာဘ်စားမှု စနစ်ထဲတွင် တွေ့ရ၍ သင်းအုပ်ဆရာ ဆိုင် ရာ အကြီးတန်း ရာထူးသည် ရောင်းဝယ်မှုထဲ၌ ရှိနေခဲ့ပေသည်။ အသစ် တည်ဆောက်သော သင်းအုပ်ဆရာများ ကိုယ်ထည်သည် အစိုးရအား အကြီးအကျယ် လာဘ်ပေးမှုထဲ၌ ရှိနေပေသည်။ သင်းအုပ်ဆရာများနှင့် ဘုံစံ ရှောင် များကလည်း သူတို့၏ လက်ခံသော နေရာများကို ပြန်လည် သိမ်းဆည်းနိုင်ရန် ဒေသတွင်း အသင်းတော် မှ တာဝန်ရှိသူများနှင့် ကျောင်းထိုင်ဘုန်းကြီးများကို အခွန်အခများစွာ ပေးဆောင်စေပေသည်။ သို့မဟုတ်က သူတို့၏ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ ရာဇပလ္လင်အား အစဉ် ထိမ်းထားနိုင်မည် မဟုတ်ချေ။ အေဒီ ၁၅ ရာစုနှင့် ၁၉ ရာစု အတွင်းတွင် ရုံး၌ တာဝန် ထမ်းဆောင်စဉ် သဘာဝ အလျောက် သေဆုံးရသော သင်းအုပ်ဆရာတော် အနည်းငယ်မျှ ရှိ၍၊ အဓမ္မ ဖယ်ရှားခြင်း၊ ပြည်နှင့်ဒဏ်ပေးခြင်း၊ ကြီးပေးသတ်ခြင်း၊ ထောင်ချခြင်းခံရသော သင်း

အုပ် ဆရာတော်များစွာ ရှိကြောင်း အထောက်အထား ခိုင်လုံလှပေသည်။ သို့သော် သင်းအုပ်ဆရာတော် ရာထူးမှာ အဖိုးမဖြတ်နိုင်ဘဲ၊ အလားတူပင် ဝါစဉ်လိုက် ရာထူးမှသာလည်း တန်ဖိုးကြီးလှပေသည်။ ၁၈၂၁ ခု အိစတာ ဆန်းဒေး နေ့တွင် သင်းအုပ်ဆရာ၏ ဂိတ်ဝဋ္ဌ စီရင်စုနယ်ပိုင် ဘုန်းကြီးနှစ်ပါးနှင့် ဘွဲ့ရောင် ၁၂ ပါး အား ကွပ်မျက်မှုနှင့်အတူ သင်းအုပ်ဆရာတော် ဂရီဂိုရီ (၅) အား ကြိုးပေးသတ်ခဲ့ပေသည်။

ဒေဝရှီမားဟ် Devshirmeh (စုဆောင်းရေး)

ဒေဝရှီမားဟ် ဆိုသည်မှာ အော်တိုမင် ဆူလ်တန်များက သူတို့ သိမ်းပိုက်ရသော ခရစ်ယာန် ဒေသများမှ လူငယ် များကို စစ်တပ်ထူထောင်ရန် ယောက်ျားလေးများကို ပုံမှန် အခွန်ပုံစံကဲ့သို့ စုဆောင်းခြင်းပင် ဖြစ်ပေသည်။ (အစော ပိုင်းကာလမှ အများစုမှာ စစ်သုံ့ပန်းများမှ ဖြစ်ပေသည်။) (စစ်)အုပ်ချုပ်သူ လူတန်းစားများက “ဂျန်နီ ဆာရီးစ်” သို့မဟုတ် ဟမ်မန်များမှ တဲလက်စ် ကဲ့သို့ အခြားသော အမှုထမ်းများဟု ခေါ်ပေသည်။ ဒေဝရှီမားဟ် ဆိုသော စကားလုံး၏ အနက်မှာ အော်တိုမင် တာကက်ချီ တို့တွင် စုဆောင်းခြင်း ဟု ဖြစ်ပေသည်။ အော်တိုမင် တို့အား ယောက်ျားလေးများ ပေးအပ်ခြင်းကို ဂေးလ်မန်း **ghilmán** သို့မဟုတ် အက်ကီမီ အော်လန်လာ **acemi oglanlar** (လူသစ် ယောက်ျား လေးများ) ဟု ခေါ်ပေသည်။

အနောက်တိုင်း ဂိုဏ်းကွဲမှု

အနောက်တိုင်း ဂိုဏ်းကွဲမှု သို့မဟုတ် ပုပ်ရဟန်းများ ဂိုဏ်းကွဲမှုသည် လက်တင် ခရစ်ယာန် ဘာသာဝင်များ အကြား အေဒီ ၁၃၇၈ မှ ၁၄၁၆ အထိ ကာလရှည်လျားစွာ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် ရောမ အကြည့်ဒေသ (စီရင်စု)အား နှစ်ခု သို့မဟုတ် ထိုထက်ပို၍ ရှင်းလင်းချက်နှင့် ပုပ်ရဟန်းရာထူးအား ကိုင်စွဲမှုနှင့် စပ်လျဉ်းသော ပဋိပက္ခတို့ကြောင့် ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် ဩဝါဒဆိုင်ရာ ပဋိပက္ခထက် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အာဏာလုမှု ကြောင့် ဖြစ်သည် ဆိုခြင်းမှာ ပို၍ သဘာဝကျပေသည်။

အေဒီ ၁၃၀၉ ခုနှစ်တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ကလီးမင့် (၅) သည် နိုင်ငံရေး ဆုံးဖြတ်ချက်ဖြင့် ပြင်သစ်ပြည် တောင်ပိုင်း အပက်ဂ်နွန်သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့၍၊ ထို၌ ဆရာကြီးတစ်ဆူ လုပ်နေခဲ့ပေသည်။ ရောမထက်ပို၍ ပုပ်ရဟန်းမင်းများ သည် အပက်ဂ်နွန်တွင် ၆၉ နှစ်ကြာ သီတင်းသုံးခဲ့ပေသည်။ ဤသည် ရှုပ်ထွေးပွလီမှု ဝရန်းသုဉ်းကား ဖြစ်စေ သော ရှင်းလင်းသေချာသည့် အကြောင်းခံ မရှိချေ။ သို့သော် ရောမအား လက်ထောက် ဘုန်းကြီး မရှိစေခြင်းဖြင့် ဂုဏ်သိက္ခာနှင့် ဩဇာအာဏာ သေးသိမ်သွားရန် အတွက် နိုင်ငံရေးဩဇာ မလိုမုန်းတီးမှုသာလျှင် ရှိပေသည်။ ပြင်သစ်လူမျိုး ပုပ်ရဟန်းမင်း ဂရီဂိုရီ (၁၁) သည် အေဒီ ၁၃၇၈ တွင် ရောမသို့ ပြန်သွားခဲ့သော်လည်း၊ အိတလီ နှင့် ပြင်သစ်တို့၏ အုပ်စုဖွဲ့မှုများမှာ ပြင်းပြင်းထန်ထန် တိုက်ခိုက်နေခဲ့ပေသည်။ အထူးသဖြင့် သူ၏ သေဆုံးခြင်း နောက်ဆက်တွဲ ပြဿနာမှာ ပို၍ ကြီးခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၃၇၈ တွင် နှစ်ပါယ်လ်မှ အိတလီ ပုပ်ရဟန်း အာဘန် (၆) အား လက်တွင်းကြိတ် ရွေးချယ် ခဲ့ပေသည်။ ရုံးတွင် သူ၏ ခေါင်းမာမှုများက ပြင်သစ်လူမျိုး ရွေးချယ်ခွင့် ရှိသည့် ဘုန်းကြီးများကို ကြည့်ဖယ်စေခဲ့၍ သူတို့သည် သူတို့၏ လျှို့ဝှက်ဆွေးနွေးမှုများကို ပြုလုပ်ခဲ့ကာ၊ ယခင်က ရွေးကောက်မှုမှာ တရားမဝင်တော့ကြောင်း အဓိကရုန်းပြုလျက် အကြပ်ကိုင် ဆုံးဖြတ်ခဲ့ပေသည်။ သူတို့သည် သူတို့ကိုယ်ပိုင် ရှိနီဗာမှ ရောဘတ်အား ရွေးချယ်ခဲ့၍၊ ၎င်းက ပုပ်ရဟန်းမင်း ကလီးမင့် (၇) ဟု အမည် ကို ယူခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၃၇၉ တွင် သူသည် အပက်ဂ်နွန် နန်းတော်သို့ ပြန်ခဲ့ချိန်တွင် ရောမ၌ ပုပ်ရဟန်းမင်း အာဘန် (၆) မှ ကျန်ရှိနေပေသည်။

နှစ်ပေါင်းလေးဆယ်နီးပါး ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ ပလ္လင်နှစ်ခုနှင့် ပုပ်ရဟန်းရွေးချယ်နိုင်သော ဘုန်းကြီး အုပ်စု နှစ်ခု ရှိခဲ့ပေသည်။ အုပ်စုတစ်ခုစီမှ ရောမနှင့် အပက်ဂ်နွန် တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ကွယ်လွန်သော အခါ လစ်လပ်နေသော နေရာအတွက် ကိုယ်ပိုင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ကိုယ်စီအား ရွေးချယ် တင်မြှောက်ခဲ့ပေသည်။ ပုပ်ရဟန်းမင်း ကိုယ်စီက ပုပ်ရဟန်းမင်းများအား ဖြုတ်နိုင် ထုတ်နိုင် နိုင်ငံရေး ကစားနိုင်သည့် ဘုရင်နှင့် အိမ်ရှေ့မင်းသားများအား (မိမိ ထောက်ခံသည့် သူ ဘုရင်ဖြစ်ရန်) ထောက်ခံရန် လော်ဘီလုပ် (ဝါဒ ဖြန့်ချိ ဆော်ဩ) ခဲ့ပေသည်။ ဤအကြောင်း ကိစ္စအား ဖြေရှင်းရန် အေဒီ ၁၄၀၉ တွင် ပစ်ဇာ ၌ သံဃာယနာ တစ်ခု ကျင်းပခဲ့ပေသည်။ ဤသင်္ဂါယနာမှ

နှစ်ဘက်စလုံး တည်ရှိနေသော ပုပ်ရဟန်းများကို ဂိုဏ်းကွဲသူများ (ရောမမှ ဂရိဂိုရီ ၁၂ နှင့် အဗက်ဂနွန်မှ ဘင်နဒက် ၁၃ တို့ကို) အဖြစ် ကြေငြာပြီး အလက်ဇန်းဒြား (၅) ကို ပုပ်ရဟန်းမင်း အသစ် ခန့်အပ် ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် တည်ရှိနေသော ပုပ်ရဟန်းများက နှုတ်ထွက်ရန် ငြင်းဆန်ခဲ့ရာ ပုပ်ရဟန်းမင်း နေရာမှာ (၃) ခု ဖြစ်သွား ခဲ့ပေသည်။ အခြားသော သံဃာယနာ ဖြစ်သည့် ကွန်စတင်ဇ် သံဃာယနာကို ၁၄၁၅ တွင် ကျင်းပခဲ့ပေသည်။ ၁၄၁၅ ခု မတ်ချီလတွင် ပစ်ဇန် ပုပ်ရဟန်းမင်း ဝျန် (၂၃) ကွန်စတင်ဇ်မှ ထွက်ပြေး ပျောက်ကွယ်သွားပြီး သူ့အား ထောက်ကျသား အဖြစ် ပြန်ခေါ်လာကာ မေလတွင် ရာထူးမှ ချခဲ့ပေသည်။ ရောမ ပုပ်ရဟန်း ဂရိဂိုရီ ၁၂ သည် ဂျူလိုင် လတွင် သူ့ကိုယ်သူ နှုတ်ထွက်ခဲ့ပေသည်။ အဗက်ဂနွန် ပုပ်ရဟန်း ဘင်နဒက် ၁၃ သည် ကွန်စတင်ဇ်သို့ လာရန် ငြင်းဆိုခဲ့၍ ရာထူးမှ နှုတ်ထွက်ခြင်းကိုလည်း လက်မခံခဲ့ချေ။ နောက်ဆုံးတွင် သံဃာယနာမှ သူ့အား ၁၄၁၇ ဂျူလိုင်လတွင် ရာထူးမှ ထုတ်ပယ်ခဲ့ပေသည်။ ကွန်စတင်ဇ် သံဃာယနာသည် နောက်ဆုံးတွင် ပုပ်ရဟန်း မင်းအား ထောက်ခံသော အုပ်စု ဆန့်ကျင်သော အုပ်စုများကို ရှင်းလင်းပစ်ပြီး ပုပ်ရဟန်းမင်း မာတင် (၅) အား ပုပ်ရဟန်းမင်းကြီးအဖြစ် နှိုင်းဘာလတွင် ရွေးကောက်ခဲ့ပေသည်။

တစ်ကျော့ပြန် အသင်းတော်နှင့် အီတလီယန် (၁၃၉၉-၁၅၉၉)

ဘာတီကန် စိတိ စိန့်ပီတာ၏ ဘက်စိလ်လီကာမှ မိုက်ကယ်လ်အင်ဂျလို၏ ပွိုတာ Michelangelo's *Pwietà*

တစ်ကျော့ပြန် ကာလသည် ကြီးမားစွာ ယဉ်ကျေးမှု ကူးလူးဆက်ဆံ ထိစပ်မှုရှိသော ကာလဖြစ်၍ အီတလီအား တော်ဝင်အဖြစ် အသားကျပြီသားနှင့် ကုန်ကူးသန်းရောင်းဝယ်ခြင်းဖြင့် ဥစ္စာဓနတိုးပွားနေသော နိုင်ငံအဖြစ် အမှတ်သညာ ပြုထားသော ကာလ ဖြစ်ပေသည်။ ရောမမြို့တော်၊ ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ များနှင့် ပုပ်ရဟန်းမင်း ရာဇပလ္လင်တော် အားလုံးသည် တစ်ကျော့ပြန် စနစ်ထဲခြင်း၌ တိုက်ရိုက် သက်ရောက်မှု ရှိပေသည်။ တစ်ဘက် တွင် ၎င်းသည် အနုပညာလက်ရာများ ကြီးစိုးလျက် ဗိသုကာလက်ရာများ ထင်ရှားကျော်ဇောသော ခေတ်ကြီး ဖြစ်ပေသည်။ ထိုလက်ရာများတွင် အသင်းတော်မှ ခွင့်လွှတ်ချမ်းသာပေးသော မိုက်ကယ်လ် အင်ဂျလို **Michelangelo**၊ ဘရနနဲ လက်စ်ချီ **Brunelleschi**၊ ဘရန်မင်တီ **Bramante**၊ ရုပ်ဟီးလ် **Raphael**၊ ဖရာ အင်ဂျလစ်ကို **Fra Angelico**၊ ဒိုနိတ်တယ်လို **Donatello** နှင့် ဒါ ဗင်စီ **da Vinci** တို့၏ပုံများ ပါဝင်ပေသည်။ အခြား တစ်ဘက်တွင် အီတလီ လူဂုဏ်တန် မိသားစုများက ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ အပါအဝင် ပုပ်ရဟန်း ရုံး တော်အား မကြာခဏာ ကာကွယ်ပေးလေ့ရှိပေသည်။ ၎င်းတို့ အဖွဲ့ဝင်များမှာ အလက်ဇန်းဒြား (၆) **Alexander VI** နှင့် စစ်တီတုစ်ပ် (၄) **Sixtus IV** ကဲ့သို့ ကိုယ်ကျင့်တရား ပျက်ပြားသည်ဟု ကျော်ကြားသူများလည်း ပါဝင် ပေသည်။

ထပ်လောင်း၍ အသင်းတော်၏ ဦးစီးခေါင်းဆောင်ဖြစ်သော ပုပ်ရဟန်းမင်းသည် အီတလီ၏ အရေးအပါဆုံးသော လောကီခေါင်းဆောင်များ အနက်မှ တစ်ဦးလည်း ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ ထို့အပြင် ဂျူလီယာစ် (၂) **Julius II** ကဲ့သို့ ပုပ်ရဟန်းမင်းများက သူတို့၏ လောကီနယ်ပယ် ပိုင်ဆိုင်မှုများအား ကာကွယ်ရန်နှင့် ဆန့်ထုတ်ရန် အတွက် မကြာခဏ တောင်းဆို ဝါဒဖြန့်ချိမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုထက်ပို၍ ပုပ်ရဟန်းများသည် ဝိဉာဏရေး

ရာ သန့်စင်မှုများအတွက် အခြားသော အလဟဿ စီးဖိမိယစ်မူးနေသော အီတလီ နယ်ပိုင်များနှင့် ပြိုင်ဆိုင်ရုံမျှ မက လူထု လုပ်ငန်းဆောင်တာများ ဖြစ်သည့် ကျောင်းကန်ဘုရားများ၊ တံတာများ ဆောက်လုပ် မွမ်းမံခြင်း၊ ရောမတွင် ယနေ့ထိ အသုံးဝင်နေသေးသော အံ့ချီးလောက်သည့် ရေသွယ်တံတား စနစ်အား တည်ဆောက်ခြင်းများ ပြုလုပ်ကြပေသည်။ ထိုကာလအတောအတွင်းတွင် ရှေးဟောင်း ကွန်စတန်တီနိုပိုလီယန်း ဘက်ဆယ်လီကာ ဆိုက်ဗွီ အသိအမှတ်အပြုခံရ ဘုရားကျောင်းဖြစ်သည့် စိန့် ပီတာ ၏ ဘက်ဆယ်လီကာ အား တည်ဆောက်သော အချိန်လည်း ဖြစ်ပေသည်။ အလားတူပင် အသင်းတော်အား ဩဇာသက်လာမည့် ဂရိယဉ်ကျေးမှု ပညာရပ်များဖြစ်သည့် နိုင်ငံရေးသိပ္ပံ၊ ဒဿနပညာ၊ ကဗျာသီကုံးမှုပညာ၊ နာမ်ပိုင်ဆိုင်ရာကို အားပေးသော လူသားဝါဒ ပညာရပ်များကို လေ့လာရန် လမ်းဖွင့်ပေးသော ကာလလည်း ဖြစ်ပေသည်။

ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး (အေဒီ ၁၅၂၁-၁၅၇၉)

အေဒီ ၁၆ ရာစု အစောပိုင်းတွင် ဘာသာရေး အတွေးအခေါ်ပညာရှင် နှစ်ဦးဖြစ်သော မာတင်လူသာ **Martin Luther** နှင့် ဟူးဒရစ်ချ် ဇွင်ဂလီ **Huldrych Zwingli** တို့၏ လှုပ်ရှားမှုများ စတင်ခဲ့ပြီး ၎င်းသည် အသင်းတော်အား ပြုပြင် ပြောင်းလဲရန် ရည်သန်ခဲ့ပေသည်။ ထိုပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး သမားများမှာ ယခင်က လူများနှင့် ကွဲပြား ခြားနားခဲ့ပေသည်။ သူတို့က ဩဝါဆိုင်ရာ ချစားခြင်း၏ အခြေခံရင်းမြစ်ကို ဆင်ခြင်သုံးသပ်လျက် သူတို့ ဆင်ခြင်သုံးသပ်မိသော “သမ္မကျမ်း အစစ်အမှန်” အတိုင်း စင်ပိုင် ဩဝါဒ အားဖြင့် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရန် ရည်သန် ခဲ့ပေသည်။ ပရိုတက်စတင့် ဆိုသော စကားမှာ လက်တင်ဘာသာစကား ပရိုတက်စတတ် တီယို မှ ဆင့်ပွားခြင်း ဖြစ်၍၊ ကြေငြာစာတမ်းဟု အနက်ပေးပေသည်။ ၎င်းသည် အေဒီ ၁၅၂၉ တွင် ဆုံးဖြတ်ချက် ချမှတ်သော ခိုင်ယက်အော့ စပီယာ **Diet of Speyer** အား ဆန့်ကျင်သော မင်းသား လူသားရင်၏ ပရိုတက်စတေးရှင်း စာလွှာ **letter of protestation** ကို ကိုယ်စားပြုထားခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးကို ဆန့်ကျင်သော အားဖြင့် ထိုဆုံးဖြတ်ချက်အား ခိုင်ယက်အော့ ဝမ်းနံ ဟု ပြန်လည်တည်းဖြတ် အတည်ပြုခဲ့ပေသည်။ ထိုအချိန်မှ စ၍ ထိုစကားလုံး ဝေါဟာရအား များစွာသော အနက်အမျိုးမျိုးဖြင့် သုံးနှုန်းခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ယေဘုယျအားဖြင့် အနောက်တိုင်း ခရစ်ယာန် ဟူ၍ ကိုယ်စားပြုပေသည်။ ၎င်းသည် ပုပ်ရဟန်းဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်မှု အာဏာအား သတ်မှတ်ခြင်း မရှိချေ။ ဤစကားလုံး ပရိုတက်စတင့် ဆိုသည်ကို ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး သမားများက စတင်သုံးနှုန်းခြင်း မဟုတ်ချေ။ ၎င်းတို့သည် သူတို့ကိုယ် သူတို့ သမ္မကျမ်းစာ အစစ်အမှန် ဆီသို့ ပြန်သွားသူများဟူ၍ အီဗင်ဂျလီကယ် ဟူ၍ ခေါ်ဆိုလေ့ရှိပေသည်။

ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး၏ အစကို ယေဘုယျအားဖြင့် မာတင်လူသာနှင့် ဂျာမဏီနိုင်ငံ ဝက်တင်ဘတ်ရှိ ရဲတိုက် ဘုရားကျောင်းတွင် တင်ပြသော သီးဇစ် (စတမ်း) ၉၅ ခုနှင့်အတူ အသိအမှတ် ပြုခဲ့ပေသည်။ ရှေးဦးစွာ ဆီမိုနီ **simony** ကဲ့သို့ ချစားခြင်းများ၊ ပုပ်ရဟန်းဆိုင်ရာ လစ်လပ်မှုနှင့် စိတ်အလိုလိုက်လျှော့ရောင်းချမှုများ **the sale of indulgences** ကို ဆန့်ကျင် ထားပေသည်။ ပရိုတက်စတင့်၏ ရပ်တည်မှုမှာ ဩဝါဒဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲခြင်း ပြုသော ဆိုလာ စရက်ကျူရာ **sola scriptura** နှင့် ဆိုလာ ဖီဒါ **sola fide** တို့နှင့် ပူးပေါင်းခြင်း မရှိချေ။ ပရိုတက်စတင့်မှ အရေးအပါဆုံး ဝင်ရောက်လာခြင်း သုံးခုမှာ လူသားရင်၊ ရီဗွမ်းဒါ နှင့် အင်ဂလီကင် ရိုးရာများ ဖြစ်ပေသည်။ နောက်ဆုံးဖြစ်သော အင်ဂလီကင်အား ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဟု အသိအမှတ်ပြုသော်လည်း၊ ကာသိုလစ်နှင့်အခြားသော အုပ်စုခွဲများက ၎င်းအား ပရိုတက်စတင့်ဟု စရင်းမသွင်းချေ။

ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးကို အုပ်စုနှစ်စု ခွဲခြားကောင်း ခွဲခြားနိုင်သော်လည်း အခြေခံအားဖြင့် ပြိုင်တူ လှုပ်ရှားမှုများ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့မှာ ဩဇာရှိသော အသိုင်းအဝိုင်းမှ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းနှင့် အခြေခံမူပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းတို့ ဖြစ်ပေသည်။ ဩဇာရှိသော အသိုင်းအဝိုင်းမှ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် လူသား၊ ဇွင်ဂလီ၊ ကယ်လစ်ဗင်၊ ခရင်မာ စာသော သေချာသည့် ဘာသာရေး ဒဿနပညာရှင် ညွန့်ပေါင်းများ ပါဝင်၍၊ ခရစ်ယာန် ဒေသတွင်းမှ အရပ်သား ဩဇာရှိသူများက ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် ပူးပေါင်း ပါဝင်ပေသည်။ အခြေခံ ပြုပြင်ပြောင်းလဲသူများသည် နိုင်ငံတော် ပိတ်ဆို့မှု၏ ပြင်ပ၌ အသိုင်းအဝိုင်းကို ဖွဲ့စည်း တည်ထောင်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့က နက်စ်ဆာ နှင့် ချာလက်စ်ဒန် သင်္ဂါယနာများ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပါယ်ချခြင်းကဲ့သို့ ဩဝါဒဆိုင်ရာ အစွမ်းကုန် ပြောင်းလဲရေးကို ပိုမိုလုပ်ဆောင်ခဲ့ပေသည်။ အခြေခံဝါဒီများနှင့် ဩဇာရှိ ပြုပြင် ပြောင်းလဲသူတို့

အကြား ကွဲပြားမှုမှာ အထွေထွေ ကာသိုလစ်နှင့် ပရိုတက်စတင့် မသင့်မြတ်မှုတို့အကြား ပိုမို ပြင်းထန်စွာ ပေါက်ကွဲမှုပင် ဖြစ်ပေသည်။

ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးသည် ဥရောပ မြောက်ပိုင်း တစ်ခုလုံးနီးပါးသို့ ပြန့်နှံ့သွားခဲ့ပေသည်။ သို့သော် အိုင်ယာလန်နှင့် ဂျာမဏီမှ အစိတ်အပိုင်းများကဲ့သို့ မြောက်ပိုင်းအားလုံးအား ကိုင်တွယ်နိုင်ခြင်း မရှိခဲ့ချေ။
ဩဇာရှိသော ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး သမားများသည် အခြေခံပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး သမားများထက် ပိုမိုကျယ်ပြန့် ခရီးဆန်အောင် အောင်မြင်ခဲ့ပေသည်။ ကာသိုလစ်များက ကာသိုလစ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး သို့မဟုတ် တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးဟု ထင်ရှားသော ပရိုတက်စတင့်အား ဆန့်ကျင်သော တုံ့ပြန်ခြင်းကို ပြုခဲ့ပေသည်။ ၎င်း၏ အကျိုးဆက်မှာ ရိုးရာ ဩဝါဒအား ထပ်မံ အတည်ပြု၍၊ နာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းနှင့်၊ သာသနာပြု လှုပ်ရှားမှု အစီအစဉ် အသစ်များ ရောနှောဝင်ရောက်လာသည့် အစီအမံသစ်ကို ရည်သန်ချမှတ် ခဲ့ပေသည်။ တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းကြောင့် ဥရောပ၏ ၃၃ ရာခိုင်နှုန်းသည် ကာသိုလစ်ဘက်သို့ ပြန်လည် ကူးပြောင်း လာပြီး၊ ထိုသာသနာပြု အဖွဲ့များသည်၊ အမေရိက၏ တောင်ပိုင်းနှင့် အလယ်ပိုင်း၊ အာဖရိက၊ အာရှ နှင့် တရုတ် ဂျပန်တို့အထိ ထိရောက်ခဲ့ပေသည်။ ပရိုတက်စတင့်မှာ ဥရောပ၏ အပြင်ဘက်သို့ သက်ရောက်မှုမှာ အနည်းငယ်သာ ဖြစ်၍၊ မြောက်အမေရိကနှင့် အာဖရိကမှ ဒေသများသာ ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။

မာတင် လူသာ

မာတင်လူသာ (လူကက်စ် ခရစ်နှာချ် သည် အဲလ်ဒါ၏ ပန်းချီ)

မာတင်လူသာသည် ဩဂတ်စတင်းနီယန်း ဒေသစာရီ ရဟန်းတစ်ပါးဖြစ်၍၊ ဝက်တင်ဘတ် တက္ကသိုလ်မှပါမေက္ခ တစ်ဦးလည်း ဖြစ်ပေသည်။ ၁၅၁၇ ခုနှစ်တွင် သူသည် ၉၅ ချက်ပါ စာတမ်းကို ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေပြီး၊ ဥပဒေမဲ့ ဇိမ်ခံမှုများအား ရောင်းချခြင်းနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အချေအတင် (ဝိနိစ္စယ) ပြုရန် ထောက်ပြထားပေသည်။ လူသာ သည် အထူသဖြင့် အရက်စိုက်တဲလ် အတွေးအခေါ်အား အထင်သေးမှုရှိ၍၊ သူ၏ကိုယ်ပိုင် ဒေသနှင့် ဖွံ့ဖြိုးခြင်း ရှိသူ ဖြစ်ပေသည်။ တစ်ဖြေးဖြေးနှင့် ကာဒီနယ် ကယ်ဂျစ်တန် ဟု အသိများသော သွမ်မစ်စ်တစ်စ် ပညာတော် သင်များနှင့် ပဋိပက္ခသို့ ချည်းကပ်လာခဲ့ပေသည်။ မကြာမှီ လူသာသည် သူ၏ ထိန်းညှိခြင်း သို့မဟုတ် ဘုရား သခင်၏ မျက်လုံးရှေ့မှောက်၌ တစ်စုံတစ်ဦးအား “မှန်ကန်အောင် ပြုလုပ်ခြင်း” ဆိုသည့် ဥပဒေသကို တွင်ကျယ် စေခဲ့သည်။ ကာသိုလစ် ဥပဒေသတွင် ယုံကြည်မှု အယူသီလအား လက်ခံလျက်၊ ကောင်းမှုဆောင်တာ ကျင့် ဆောင်ခြင်းဖြင့် မေတ္တာတော်အား တိုးပွားဖြည့်ဆီးခြင်း ဖြင့်သာ တစ်စုံတစ်ယောက်သော သူအား ဖြောင့်မတ် မှန်ကန်အောင် ပြုလုပ်နိုင်သည်ဟု ဖြစ်၍၊ လူသာ၏ ထိန်းညှိခြင်း ဩဝါဒမှာ ကာသိုလစ်များနှင့် ကွဲပြား ခြားနား ပေသည်။ ၎င်း၏ ဆိုလိုချက်မှာ “တစ်စုံတစ်ယောက်အား ဖြောင့်မတ်မှန်ကန်သူဟု ကြေငြာခြင်း” သာ ဖြစ်သည် ဟုလို၊ ဘုရားသခင်က ခရစ်တော်၏ မြင့်မြတ်မှုကို ပင်ကိုယ် မြင့်မြတ်ခြင်း မရှိသူ တစ်စုံတစ်ယောက်အား ဖြည့် စွက်ပေးခြင်းမျိုးကို ဆိုလိုပေသည်။ ဤဖြစ်စဉ်၌၊ ကောင်းမှုကျင့်ဆောင်ခြင်းသည် တစ်စုံတစ်ယောက် အား ဖြောင့် မတ်မှန်ကန်သူ ဖြစ်လာစေရန် အတွက် မရှိမဖြစ် လိုအပ်သော အပိုထုတ်ကုန် မဟုတ်ချေ ဟု ဖြစ်၏။ လူသာနှင့် အယူအဆရေးရာ ခေါင်းဆောင်များအကြား ပဋိပက္ခသည် လူသာအား အသင်းတော်၏ ဝါစဉ် အဖွဲ့မှ ထုတ်ပယ်

သည်အထိ ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၅၂၀ တွင် သူအား ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ ပြန်တမ်းဖြင့် မိစ္ဆာ ဒိဋ္ဌိဟု ပြစ်တင်ကျိန်းမောင်းခဲ့သည်။ ၎င်းကို သူသည် ဝက်တင်ဘတ်၌ ကင်နွန်ဥပဒေ စာအုပ်များနှင့် အတူ မီးရှို့ ပစ်ခွဲပေသည်။

ဩရစ် ဇွင်ဂလီ

ဘွဲ့ဦးထုပ်ကို ဆောင်းထားသည့် ဩရစ် ဇွင်ဂလီ.

ဩရစ် ဇွင်ဂလီသည် ဆွစ်လူမျိုး ပညာရှင် တစ်ဦးဖြစ်၍၊ ဒေသပိုင် သင်းအုပ်ဆရာတော် တစ်ပါးလည်း ဖြစ်ပေသည်။ ပရိုတက်စ်တင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး အစပိုင်းတွင် ဩဇာတက္ကိမ ကြီးထွားခဲ့သူလည်း ဖြစ်ပေသည်။ ဇွင်ဂလီက သူ၏ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အယူအဆသည် လူသာထံမှ ချေးငှားထားခြင်း မဟုတ်ဟု ကြေငြာခဲ့၍၊ လူသာ၏ ကျော်ကြားသော ဆန္ဒထုတ်ဖော်ပြသမှု မတိုင်မှီ အေဒီ ၁၅၁၆ တွင် သီအိုရီကို ကြေငြာခဲ့ပေသည်။ သို့သော်လည်း သူ၏ ထိန်းညှိခြင်း ဩဝါဒသည် ဂျာမန် ဒေသစာရီ ရဟန်း၏ ဆင့်ပြန်ချက်နှင့် ဆင်တူယိုမှား ရှိနေပေသည်။ ၁၅၁၈ ခုနှစ်တွင် ဇွင်ဂလီအား ဇူးရစ်မှ ဂရော့စ်မူးန်းစတား အသင်းတော် ကောလိပ်ကျောင်း၌ ရာထူးပေးခြင်း ခံရပေသည်။ ငယ်စဉ်ကပင် ဆက်စပ်ခဲ့သော ထိုနေရာ၌ပင် နောက်ဆုံး ကွယ်လွန်ချိန်အထိ နေသွားခဲ့ပေသည်။ မကြာမှီ သူသည် မြို့၏ နာယက အဖြစ် ရာထူးတက်လာခဲ့၍၊ ဆွစ်ဇာလန်နှင့် ကာသိုလစ် ဟစ်ဘာ့တ် အင်ပါယာ ချားလ် (၅) တို့အကြား နိုင်ငံရေး တင်းမာမှုမှာ အရှိန်မြင့်လာခဲ့ပေသည်။ ဤအနေအထားတွင် ဇွင်ဂလီသည် သူ၏ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း ဆိုင်ရာ အမြင်များကို စတင် ဟောပြောခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတွင် ထိန်းညှိခြင်းဆိုင်ရာ ဩဝါဒ ကို ပိုမိုသေချာသော ထောက်ပြချက်များ ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ရုပ်ပွားများအား အမွန်အမြတ် ထားခြင်းသည် ရုပ်ပွားဆင်းတု ကိုးကွယ်ခြင်းသာ ဖြစ်၍၊ ဤသည် ပထမဦးဆုံး ပညတ်တော်ကို ချိုးဖောက်ခြင်းသာ ဖြစ်သည်ဟူသော အချက်၊ ယူချာရစ်တွင် ပကတိဖြစ်တည်ခြင်း ကို ငြင်းပယ်ခြင်း စသော အချက်များကဲ့သို့ လူသာနှင့် အရှိန်အဟုန်ပြင်းစွာ သဘောထားကွဲမှုများ ရှိနေပေသည်။ မကြာမှီတွင် မြို့တော် ကောင်စီမှ ဇွင်ဂလီ၏ ဩဝါဒကို လက်ခံခဲ့၍၊ သူသည် ပိုမို အခြေခံကျသော ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး၏ အဓိက ပြယုဂ် ဖြစ်လာပေသည်။ သူ့အား ကြည်ညိုလေးစားသူများနှင့် နောက်လိုက်အကားများက သူ၏ ဩဝါဒများကို သူရည်ရွယ်ထားသည်ထက်ပို၍ တိုးချဲ့ဆောင်ကြဉ်းခဲ့ပေသည်။ ၎င်းအထဲတွင် အရွယ်မရောက်သော သူငယ်အား နှစ်ခြင်းခံပေးခြင်းအား လက်မခံခြင်းများလည်း ပါဝင်ပေသည်။ ဤ လူသာနှင့် ဇွင်ဂလီအကြား ကွဲလွဲမှုသည် လူသာရင်နှင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း ဒဿနအကြား ပရိုတက်စ်တင့် ကွဲပြားမှု၏ ဖြစ်မြစ် ဖြစ်လာခဲ့ ပေသည်။ ထိုအချိန်တွင် နိုင်ငံရေး တင်းမာမှု ရေချိန်မှာ မြင့်မားလာခဲ့၍၊ ဇွင်ဂလီနှင့် ဇူးရစ် ခေါင်းဆောင်များသည် အတွင်းပိုင်း ဆွစ်ဇာလန် ကာသိုလစ် ပြည်နယ်များအား စီးပွားရေး ပိတ်ဆို့မှုကို ပြုလုပ်ခဲ့ရာမှ စစ်ပွဲဖြစ် သည့် အချေသို့ ဦးတည်ခဲ့ပေတော့သည်။ ထိုစစ်ပွဲတွင် သံချပ်ကာ အပြည့်ဝတ်ဆင်ထားသော ဇွင်ဂလီသည် သူ့တပ်များနှင့် အတူ သတ်ဖြတ် လုပ်ကြံခံလိုက်ရပေသည်။

ဖွန် ကဲလ်ဗင်

ဂျွန် ကဲလ်ဗင်သည် ပြင်သစ် ဘုန်းတော်ကြီး တစ်ပါး ဖြစ်၍၊ ဥပဒေပညာဖြင့် ဒေါက်တာဘွဲ့ရ တစ်ဦးလည်း ဖြစ်ပြီး၊ ပရိတ်ကပ်တစ်တင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲသူ အဖြစ် ဘက်ပြောင်းခဲ့ကာ ပရိတ်ကပ်တစ်တင့် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး၏ ဒုတိယ မျိုးဆက်ဖြစ်၍၊ သူ၏ အယူအဆဆိုင်ရာ ကျမ်းကြီးဖြစ်သည့် ခရစ်ယာန် သာသနာ၏ အခြေခံ အုပ်မြစ် **Institutes of the Christian Religion** စာအုပ်ကို ရေးသား ထုတ်ဝေခဲ့ပေသည်။ ၁၅၃၆ ခုနှစ်တွင် သူ့ကိုယ်သူ ဂျီနီဗာ၏ ပြုပြင်ပြောင်းလဲသော အသင်းတော်၏ ခေါင်းဆောင်တစ်ဦး အဖြစ် ထူထောင်၍၊ ဂျီနီဗာ သည် ၁၆ ရာစု၏ ဒုတိယ ထက်ဝက်တွင် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဝါဒီ ခရစ်ယာန်များ၏ တရားဝင် မပြုသော ခရစ်ယာန် နေပြည်တော် ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ ထိုနေပြည်တော်၌ မှတ်သားလောက်သော ပမာဏ ရှိသည့် အာဏာပိုင်များကို ခန့်အပ်၍ မြို့တော်ကောင်စီကို စီရင်ခဲ့ကာ၊ ပရိတ်ကပ်တစ်တင့် ပုပ်ရဟန်း အဖြစ် ခေါ်တွင်စေခဲ့ ပေသည်။ သူသည် အကြီးအကဲနေရာကို တည်ထောင်၍၊ ထိုနေရာတွင် ပါစတာများ အကြီးအကဲများနှင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ စည်းကမ်းနည်းလမ်းများကို ဂျီနီဗာ လူထုအတွက် ဖွဲ့စည်း ပညတ်ခဲ့ပေသည်။ ကဲလ်ဗင်၏ ဘာသာရေး သီအိုရီမှ သူ၏ အကြံပေးတိုင် ဩဝါဒ ဆိုသည်က လူသိအများဆုံး ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းက အတွင်းပိုင်း ဆိုင်ရာအားလုံးမှ ဘုရားသခင်တွင်ရှိသည်၊ ကယ်တင်ခြင်းခံရမည့်သူ အတွက် ကြိုတင်ထောက်ပံ့ ထားမှုမှာ ရှိပြီး ဖြစ်သည် ဟူ၏။ အကြံ ပေးတိုင် အယူအဆသည် ကယ်လ်ဗင်၏ ကိုယ်ပိုင် ဒဿန မဟုတ်ချေ။ ၎င်းသည် သူဆက်ခံခဲ့သည့် များစွာသော ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဝါဒီများ၏ အယူအဆသာ ဖြစ်ဟန်ရှိပေသည်။

အင်္ဂလိပ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး

ရစ်ချက် ဟွတ္တာ၏ ရုပ်ပုံ၊

အခြားသော ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးများ ကဲ့သို့ မဟုတ်ဘဲ၊ အင်္ဂလိပ်ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လှုပ်ရှားမှုသည် နန်းတွင်း မိသားစုမှ ဩဇာသက်ရောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဟင်နရီ (၈)သည် သူ့ကိုယ်သူ ကာသိုလစ် ဘုရင်ခံ အဖြစ် သတ်မှတ်ပြီး၊ ၁၅၂၁ ခုနှစ်တွင် မာတင်လူသာ အားဆန့်ကျင်၍ ပုပ်ရဟန်းမင်းဝါဒကို ခုခံကာကွယ်သော စာအုပ်ကို ထုတ်ဝေကာ၊ ၎င်းစာအုပ်အား “တရားတော် ၇ ချက် ခုခံကာကွယ်ခြင်း” **The Defense of the Seven Sacraments** ဟု အမည် တပ်ခဲ့ပေသည်။ ထို့အတွက် ပုပ် လီယို (၁၀)က သူ့အား “သာသနာစောင့် မင်း” **Fidei Defensor** ဟူသည့်ဘွဲ့ကို ချီးမြှင့်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော်လည်း ဘုရင်ခံသည် သူ၏ ဇနီး အရာဂွန်မှ ကက်သရင်းနှင့် လပ်ထပ်ထားမှုကို ပယ်ဖျက်ချင်သော အမှုတွင် ပုပ်ရဟန်းမင်းနှင့် မကြေမလည် စတင် ဖြစ်လာခဲ့ ပေသည်။ ထိုကိစ္စအတွက် ပုပ်ရဟန်းမင်းထံမှ ခွင့်ပြုချက်ကို လိုအပ်ပေသည်။ ကက်သရင်းသည် အခြား များစွာသော တော်ဝင် ဆွေမျိုးများကြား၌ အင်ပါယာပြည့်ရှင် ချားလ် (၅)၏ အဒေါ်တော်စပ်သူ ဖြစ်ပြီး၊ သူသည် ပုပ်ရဟန်းမင်းအား အထင်ရှားဆုံး ထောက်ပံ့ကူညီသူ ဖြစ်နေပေသည်။ ထိုသို့ အကွဲအပြဲများသည် တဖြေးဖြေး နှင့် ရောမမှ ခွဲထွက်ရန် ဦးတည်လာခဲ့ပြီး နောက်ဆုံးတွင် အင်္ဂလန် ဘုရင်ခံသည်၊ အင်္ဂလန် အသင်းတော်၏ အချုပ်အခြာ ဖြစ်သည်ဟု ကြေငြာချက် ထွက်ပေါ်လာခဲ့ပေသည်။ အင်္ဂလန် အသင်းတော်သည် သွေးရူးသွေး တန်း ဖြင့် ဆောက်တည်ရာ မရသော ကာလ အတွေ့အကြုံများ၊ ရှေ့နောက် မညီညွတ်သော ပြုပြင်ပြောင်းလဲ မှုများ၊ ခိုင်မာသော ရှေးရိုးစွဲများ၏ ဦးဆောင်မှုကာလများ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။ အက်ဒ်ဝါဒ် (၆)၊ မေရီ (၁)၊ အဲလီဇဘက် (၁) စသော ဘုရင်ခံများနှင့် ကင်တာဘူရီမှ သင်းအုပ်ဆရာတော်များ ဖြစ်သည့် သောမတ် ခရင်းမာ နှင့် ဝိလျံ လူဒ် တို့ကဲ့သို့ သူများက အသင်းတော်အား မျိုးဆက်အနည်းငယ် အတွင်း များစွာသော

ဦးတည်ချက်ဘက်သို့ တွန်းခဲ့ပေသည်။ ထိုမှ နိုင်ငံအသင်းတော်သည် သူ့ကိုယ်သူ ပြုပြင်ပြောင်းလဲထားသော ကာသိုလစ် ဟု သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် “ရောမ” နှင့် အခြားသော တရားမဝင်သော အခြေခံဝါဒီများ လှုပ်ရှားမှု ဖြစ်သည့် ပူရီတန်များ **Puritans** ကဲ့သို့ မဟုတ်ချေ။

တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး

တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး သို့မဟုတ် ကာသိုလစ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးသည် ပရိုတက်စတင့်တို့၏ ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးကို ကာသိုလစ်အသင်းတော်မှ တုံ့ပြန်သော ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးပင် ဖြစ်ပေသည်။ တန်ပြန် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေး၏ အနှက်သာရမှာ ပြန်လည် ဆန်းသစ်သော ရိုးရာ အလေ့အကျင့်များကို ချမှတ်ရန်၊ အတည် ပြုထားသော ကာသိုလစ် ဩဝါဒအား ဓမ္မဆရာများနှင့် ဆိုင်သော ကိုယ်ကျင့်တရား ရင်းမြစ်အား ပြုပြင် သတ်မှတ်ရန်၊ ပရိုတက်စတင့်များ၏ ပြန့်ကျယ်လာမှုကို ရပ်တန့်ပစ်နိုင်ရေးကို အဖြေထုတ်ရန်တို့ ဖြစ်ပေသည်။ သို့ဖြင့် ၎င်းသည် ယေဇူးတံ **Jesuits** ရဟန်းသံဃာများအား မွမ်းမံသင်တန်းပေးသည့် ဆင်မီနာရီး **seminaries** များ ထူထောင်ခြင်း၊ ကမ္ဘာနှင့်အဝှမ်း သာသနာပြုလုပ်ငန်းများ ပြန်လည် ဆန်းသစ်စေခြင်း၊ အော်သိုဒေါ့ပုံစံ ဝိညာဉ်ရေးရာများကို ဖွံ့ဖြိုးထွန်းကားစေခြင်း (ဖော်ထုတ်ခြင်း) (၎င်းတို့မှာ စပိန်တို့၏ စိတ်တန်ခိုးပညာနှင့်၊ ပြင်သစ်တို့၏ ဝိညာဉ်ရေးရာ အယူကဲ့သို့ ဖြစ်သည်) များကို ဘာသာရေး အစီအစဉ်သစ်များ အဖြစ် ထူထောင် လှုပ်ရှားခဲ့ပေသည်။ ထိုဆက်စပ်မှု အားလုံးမှာ ဩဝါဒများကို ပြန်လည် အတည်ပြုပေးသည့် သတ်မှတ်သော ဖွင့်ဆိုချက်များဖြင့် ကျမ်းစာကို ဖွင့်ဆိုပေး၍ “ရောမ အနုပတ်လောမ” **Roman Catechism** အဖြစ် ထုတ်လုပ် ပေးသော ထရင့် သံဃာယနာမှ ဆုံးဖြတ်သတ်မှတ်ချက်များပင် ဖြစ်ပေသည်။

အိုင်ယာလန်၊ စပိန်၊ ပြင်သစ်နှင့် အခြားနေရာများသည် တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် တစ်ကျောင်း တစ်ဂါထာ တစ်ရွာ တစ်ပုဒ်ဆန်းကြသော်လည်း ၎င်းတို့၏ ပင်မချက်တိုင်မှာ အီတလီပင် ဖြစ်ပေသည်။ ပုပ်ရဟန်း မင်း အမျိုးမျိုးကလည်း သူ့ခေတ်နှင့်သူ ဝိနိစ္စယများ တားမြစ်ပိတ်ပင်သော စာအုပ်များစာရင်း **Index Librorum Prohibitorum** ကို ပြုစုကြပေသည်။ ဝိနိစ္စယ ဆိုသည်မှာ အယူလွဲမှုနှင့် အယူလွဲခြင်းကို ခုခံပေးမှု တို့အား စစ်ကြော၍ (စောဒနာ)၍ တရားစွဲဆိုခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ပုပ်ရဟန်းမင်း စိန့် ပိုင်းယာ့စ် (၅) (၁၅၆၆- ၁၅၇၂) သည် မိစ္ဆာ အယူများနှင့် အသင်းတော်အတွင်း လောကီဆိုင်ရာ ချိုးဖောက်မှုများကို ရပ်တန့်စေခြင်း ကြောင့်သာမက၊ သူ၏ ဘာသာတရားကိုင်းရှိုင်းမှု ဘက်ဆီသို့ ဆည်းကပ်မှုနှင့် ပရိုတက်စတင့်တို့၏ လျှောက် လွှဲချက်များ၏ ပင်မကို စီစစ်ဆုံးဖြတ်ခြင်းများကြောင့် လူသိများပေသည်။ ပိုင်းယာ့စ်သည် သူ၏ ပုပ်ရဟန်းမင်း ရာထူးကို ဆင်းရဲသားတို့အား များစွာသော အလှူပေးခြင်း၊ ထောက်ပံ့ပေးခြင်း၊ ဆေးကုပေးခြင်း များဖြင့်စတင် ခဲ့ပေသည်။ သူသည် ဆင်းရဲသားနှင့် လူမမာတို့အား ကြည့်ရှုစောင့်ရှောက်ခြင်း၊ သာသနာပြုအဖွဲ့များအား ထောက်ပံ့ပေးခြင်းများဖြင့် လူသိများပေသည်။ သူ၏ တစ်ပြိုင်နက်တည်း ဆောင်ရွက်မှုများအနက် ရောမ၏ ရှေ့ဟောင်း ခရစ်ယာန် မြေအောက်သင်္ချိုင်းဂူအား ပြန်လည်ရှာဖွေတွေ့ရှိခြင်းလည်း ပါဝင်ပေသည်။ ဒိုင်အာမက်ဒ် မက်ကူလော့ချ် **Diarmid MacCulloch** က “ဤ ရှေးဟောင်း အာဇာနည်များအား တစ်ကြိမ်ထပ်လောင်း၍ ဖော်ပြခြင်းမှာ ကာသိုလစ်များသည် လတ်ဆတ်လျက်ရှိသော အာဇာနည်များဖြင့် စတင်ခဲ့ပြီး၊ ပြည်တွင်းပြည်ပ သာသနာပြုခြင်းများ၌ ဥရောပမြောက်ပိုင်းမှ ပရိုတက်စတင့်တို့အား ပြန်လည် အောင်နိုင်စေရန် လှုပ်ရှားမှုပင် ဖြစ်ပေသည်။ မြေအောက်သင်္ချိုင်းဂူသည် များစွာသော ဆောင်ရွက်မှုများနှင့် သူရဲကောင်းတို့အား အားသွင်း ပေးခြင်းကို သက်သေပြလျက် ရှိ၏” ဟု ဖော်ပြထားပေသည်။

ထရင့် သံဃာယနာ

စန်တ မရီယ မဂ္ဂီယိုရီ [Santa Maria Maggiore](#) ဘုရားကျောင်းမှ သင်္ဂါယနာ

ပုပ်ရဟန်းမင်း ပေါလ် (၃) (၁၅၃၄-၁၅၄၉) ဦးစီးသော ထရင့် သံဃာယနာ [Council of Trent](#) (၁၅၄၅-၁၅၆၃) မှ ဆီမိုနီ [simony](#) အဝေးရောက် မြေရှင်ဝါဒ၊ ဆွေမျိုးသားချင်း ကောင်းစားရေးဝါဒ အခြားသော ချိုးဖောက်မှုများ ကဲ့သို့ သေချာသော ဘုန်းတော်ကြီးများဆိုင်ရာ ချစားမှုများကို ဖော်ထုတ် မိန့်ဆိုခဲ့ပေသည်။ အလားတူပင် အခြားသော ရိုးရာ ဓလေ့များနှင့် အသင်းတော်၏ တယူသန် စိတ်ကူးများ ဖြစ်သည့် ရိုးရာ သြဝါဒတို့အား ပြန်လည် အတည်ပြုခြင်းများ လုပ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုရိုးရာများမှာ သင်းအုပ်ဆရာများ ကိုယ်ထည် (အဖွဲ့အစည်း)၊ ဘုန်းတော်ကြီးများ အခမ်းအနား၊ တရားတော် ၇ ချက်၊ အသွေးတော် ပြောင်းလဲခြင်း (လူထုက ပေါင်မုံနှင့် စပျစ်ပိုင် တို့အား လှူဒါန်းကြသော အခမ်းအနားတွင် ၎င်းတို့သည် ခရစ်တော်၏ အသွေးတော် အသားတော်များ အဖြစ် စင်စစ်ပြောင်းလည်းသွားသည်ဟု ယုံကြည်ချက်)၊ ဓါတ်တော်၊ စံပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် သူတော်စင်များ (အထူးသဖြင့် မယ်တော် မာရီ) တို့အား အထွဋ်အမြတ်ထားခြင်း၊ ကယ်တင်ခြင်းခံရရန် အလိုငှာ ယုံကြည်ချက်နှင့် ကောင်းမွန်စွာ ကျင့်ဆောင်မှု နှစ်ခုလုံး မရှိမဖြစ် လိုအပ်ခြင်း၊ ကောင်းကင်ဘုံ၌ ကြားခံ စခန်း တည်ရှိခြင်း၊ ပုပ်ရဟန်းပိုင်များ၏ အာမခံချက် (ရောင်းရန် မဟုတ်) စသည်ဖြင့် ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းတို့အားလည်း ထိုသံဃာယနာမှ ထပ်မံ အတည်ပြုခဲ့ပေသည်။ တနည်းအားဖြင့် ပရိတ်တက်စတင့်များ၏ သြဝါဒဆိုင်ရာ ပြုလဲခြင်းများကို လုံးဝ အသိအမှတ် မပြု ငြင်းပယ်လိုက်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဤသံဃာယနာသည် ဝေးလံသီခေါင်သော ဒေသများမှ ဘုန်းတော်ကြီးများ၏ ပညာရည် တိုးတက်မှုကိုလည်း အားပေးခဲ့ပေသည်။ မီလင်၏ သင်းအုပ်ဆရာ စိန့် ချားလ် ဘော်ရိုမီယို (၁၅၁၈-၁၅၈၄) သည် ဝေးလံသီခေါင်ဆုံးသော ဒေသမှဖြစ်၍ အဆင့်မြင့် ဂုဏ်ရည်ရှိလာခဲ့ခြင်းမှာ ဥပမာ တစ်ရပ်ပင် ဖြစ်ပေသည်။

ရှာဖွေတွေ့ရှိသော ခေတ် (၁၄၉၂-၁၇၆၉)

ရှာဖွေတွေ့ရှိသော ခေတ်သည် ခရစ်တိုဗာ ကိုလန်ဘတ်စ် (၁၄၉၂) ၏ ရေကြောင်းခရီးမှ စတင်ခဲ့၍၊ ၎င်းသည် ဥရောပ ကိုလိုနီ မက်ရှင်းလှုပ်ရှားမှု၏ အမှတ်သညာလည်း ဖြစ်ပေသည်။

ခရစ်ယာန်သာသနာပြု အဖွဲ့များ

ကာသိုလစ် မက်ရှင်းများ

ရှာဖွေတွေ့ရှိသော ခေတ်အတွင်းတွင်၊ ရောမ ကာသိုလစ် အသင်းတော်သည် ကမ္ဘာ့သစ်ဆီသို့ ခရစ်ယာန် သာသနာအား ဖြန့်ချိရန်နှင့် တိုင်းရင်းမူလ လူမျိုးများအား ခရစ်ယာန် သာသနာအတွင်းသို့ ကူးပြောင်းစေရန် အတွက် သာသနာပြု မက်ရှင်းများစွာကို ထူထောင်ခဲ့ပေသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင်၊ ဖရန်စစ် ဇာဗီးယား ကဲ့သို့ သာသနာပြု မက်ရှင်းများ၊ အလားတူ အခြားသော ယေဇူးတီ၊ သြဂတ်စတင်နီယန်း၊ ဖရန်စစ်ကင်နှင့် ဒိုမီနီကန် များမှာ အာရှဘက်နှင့် အရှေ့ဖျားဆီသို့ ရွေ့လျား လာခဲ့ပေသည်။ ပေါ်တူဂီများက အာဖရိကသို့ သာသနာပြု မက်ရှင်းများ စေပို့ခဲ့ပေသည်။ ထိုသာသနာပြု မက်ရှင်းများမှ တစ်ချို့မှာ အင်ပါယာပြည့်ရှင်များနှင့် ပူးပေါင်း လျှက် အခြားသူများအား နှိပ်ကွပ်မှုများ ရှိခဲ့ပေသည်။ အခြားသော မက်ရှင်းများ (တရုတ်ပြည်သို့ သာသနာပြု

သော မက်တီယို ရက်စီ၏ ယေဇူးတော်) များမှာ အင်ပါယာပြည့်ရှင်များ၏ ယဉ်ကျေးမှု သိမ်းသွင်းခြင်း (သာသနာ ပြု မှိုင်းတိုက်ခြင်းထက်) ငြိမ်းချမ်းစွာ ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်ခြင်းမျိုးဖြင့် ချည်းကပ်ခဲ့ပေသည်။

ပရိုတက်စတင့် ကိုလိုနီချွင်း

ကမ္ဘာသစ်၌ ပရိုတက်စတင့်များ၏ အထင်ရှားဆုံး ကိုလိုနီချွင်းမှာ အင်္ဂလန် ပရိုတန်များ Puritans ၏ မြောက် အမေရိကသို့ ခြေဆန့်ခြင်းပင် ဖြစ်ပေသည်။ စပိန်၊ ပြင်သစ်တို့နှင့် မတူဘဲ၊ အင်္ဂလိပ် ကိုလိုနီများသည် ဒေသခံ လူမျိုးများအပေါ်သို့ အိပင်ဂျလိုက် (သာသနာပြု) လုပ်ဆောင်ခြင်းမှာ အံ့ဩလောက်အောင် စိုက်အား ရှိခဲ့ပေ သည်။ ပရိုတန် သို့မဟုတ် ဘုရားဖူးများသည် ပရိုတန်ဝါဒအား လက်ခံသူများ ကိုယ်တိုင် ထူထောင်ပြီး အချုပ် အခြာပိုင် နယ်မြေတွင် နေထိုင်ရန် အင်္ဂလန်ကို စွန့်ခွာခဲ့ပေသည်။ ပရိုတန်များသည် အင်္ဂလန်မှ ထွက်ခွာခဲ့သည် မှာ သူတို့၏ ဘာသာရေး အယူအဆကြောင့် ဖိနှိပ်ချုပ်ချယ်ခံရမှုများကြောင့် ဖြစ်ပေသည်။ ပရိုတန်အများစုမှာ တိုင်းပြည်၏ မြေနိမ့်ပိုင်းတွင် အခြေချခဲ့ပြီး၊ ထိုနေရာတွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ ကိုယ်ကျင့်တရား ပျက်ပျားမှုများကို တွေ့ရလျက် အစိုးရအနေဖြင့် ဘာသာရေးအရ ကိုင်တွယ်ရန်ကို တုံ့နှေးနှေးခြင်းများကို လက်မခံနိုင်ခြင်းတို့ ကြောင့် သူတို့သည် သူတို့၏ အိမ်မက်အတိုင်း ပရိုတန်တို့၏ ကိုယ်ပိုင် ကမ္ဘာသစ်အား ထူထောင်ရန် ထွက်ခွာ လာ ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။

အသင်းတော်နှင့် ဉာဏ်စဉ်တော် (၁၅၈၀-၁၈၀၀)

ဂလီလီယို၏ အမှုရင်ဆိုင်ခန်း

ရုံးတော်မြတ်ရှေ့မှောက်မှ ဂလီလီယို (၁၉ ရာစု ဂျိုးဇက် နီနိုးလိ၊ ရောဘတ် ဖလီယူရီ ၏ ပန်းချီမှု)

ဂလီလီယို၏ အမှုကိစ္စသည် သူ၏ ကိုပါးနစ်ကင် အာကာသရေးရာအား ထောက်ပံ့အားပေးမှုကြောင့် ရောမ ကာသိုလစ် အသင်းတော်နှင့် ပဋိပက္ခ ဖြစ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းအား သမိုင်းတွင် ဘာသာရေးနှင့် သိပ္ပံ ရေးရ တို့ ဆက်စပ်လာသော ကာလဟု သတ်မှတ်လေ့ရှိပေသည်။

အေဒီ ၁၆၁၀ တွင် ဂလီလီယိုသည် သူ၏ ကြယ်တာရာ တမန်တော် Sidereus Nuncius စာအုပ်ကို ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတွင် အံ့ဩလောက်သော စူးစမ်းမှုဖြစ်သည့် သူပြုလုပ်သော အနုကြည့်မှန်ပြောင်း အသစ်ကို ဖော်ပြခဲ့ပေသည်။ ၎င်းနှင့်အခြားသော ရှာဖွေတွေ့ရှိချက်များက အာကာသရေးရာ ဆိုင်ရာ နားလည် နိုင်မှု ခက်ခဲနေခြင်းများကို ဖြေရှင်းရန် အထောက်အပံ့ ဖြစ်ခဲ့၍၊ ကော်ပင်နီးကပ်စ်၏ ဟီလီယိုစင်ထရစ် heliocentric သီအိုရီ ကဲ့သို့ အခြေခံ သင်ရိုးများပေါ်၌ စိတ်ဝင်စားမှု ပြန်လည် သစ်ဆန်းစေခဲ့သည်။

တန်ပြန် အရေးယူခြင်းအားဖြင့် များစွာသော ပညာရှင်များက ကမ္ဘာသည် လှုပ်ရှားသည်ဟု ဆိုခြင်း၊ နေသည် ဝင်ထွက်သွားလာခြင်း မရှိဘဲ ဗဟိုပြုရပ်နေသည်ဟု ဆိုခြင်းများသည် မိစ္ဆာ အယူဖြစ်သည်ဟု ဆက်လက် ကိုင်စွဲ ထားပေသည်။ ထိုခေတ်ကာလက သူတို့၏ အယူအဆတစ်ချို့သည် သမ္မာကျမ်းစာပါ ပေးထားချက်နှင့် ဝိရောဓိ ဖြစ်နေခြင်းများမှာ မိစ္ဆာအယူဟု နားလည်ထားကြပေသည်။ ဂလီလီယို၏ ဘက်တွင်မူ သီအိုရီဆိုင်ရာ၊ အာကာ သ ဆိုင်ရာ၊ အတွေးအခေါ်ဆိုင်ရာ အငြင်းပွားဘွယ်ဖြစ်မှုများမှာ အထွဋ်အထိပ်သို့ ရောက်လာ၍ နောက်ဆုံးတွင် သူ့အား အမှတ်တစ်ဆေးလျက် အေဒီ ၁၆၃၃ ခုနှစ်တွင် အယူပျက်မှုအတွက် ပြစ်ဒဏ်ဖြစ်သော ထောင်ဒဏ်ကို ပေးခဲ့ပေသည်။ သို့သော် အမှတ်တကယ်တွင် သူခံရသော ထောင်ဒဏ်မှာ သူ့စာအုပ်တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်းအား စော်ကားမှုကြောင့် ဖြစ်၍၊ ကော်ပါးနစ်ကင်သည် အာကာသနှင့် ပတ်သက်သော သိပ္ပံဆိုင်ရာ အထောက်အထား မှာ ပြည့်စုံလုံလောက်မှု မရှိခဲ့ချေ။ (သူ့သီအိုရီတွင် အာကာသရေးရာ အချက်အလက်များပါသော်လည်း၊ ထို အချက် အလက်များမှာ ကမ္ဘာ၏ ရွေ့လျားနေမှုသည် အခြားသော ထောက်ပံ့မှုများ မရှိချေဟု ဖြစ်၍၊ စကြဝဠာ ဆိုင်ရာ ဆွဲအား သီအိုရီ အား ရှာဖွေမတွေ့မှီသည် အထိသာ ပြည့်စုံခဲ့ပေသည်။)

ပြင်သစ်တော်လှန်ရေး

ပြင်သစ် ရိဘာပလက်ကင် ပြက္ခဒိန် နှင့် ဘုန်းတော်ကြီးများ ဆန့်ကျင်ရေး အချိန်အဆာ

ပြန်လည်နိုးကြားသည့် ဝါဒ (၁၇၂၀-၁၉၀၆)

ပြန်လည်နိုးကြားသော ဝါဒ သို့မဟုတ် ပြန်လည်နိုးကြားသူများဆိုသည်မှာ ကဲလ်ဗင်နစ်များနှင့် ဝင်စလေယန်း တို့၏ ပြန်လည်နိုးကြားမှုကို ကိုယ်စားပြု၍၊ နိုးထမှုကြီးဟု ခေါ်ဆိုပေသည်။ မြောက်အမေရိကတွင် အီဗင်ဂျလီကယ်များ၊ ပရက်ဘိုင်တာ ဝါဒီများ၊ ဘတ္တိဇံဝါဒီများနှင့် မက်သိုဒေ့စ်ဝါဒီ အသင်းတော်များ၏ ပေါ်ထွန်းတိုးတက်လာမှုကို တွေ့ ရပေသည်။ ထိုလှုပ်ရှားမှုသည် တဖြေးဖြေးနှင့် အားပျော့သွားသောအခါတွင် ၎င်းသည် ပြန်လည် အစားထိုးသူ များ လှုပ်ရှားမှုအား မြင့်တက်လာစေရန် ပေးအပ်ခဲ့ပေသည်။

နိုးထမှုကြီး

ပထမဦးဆုံး နိုးထမှုကြီးမှာ အေဒီ ၁၇၃၀- ၁၇၄၀ တွင်၊ အမေရိကန် ကိုလိုနီနယ်များ ပရိုတက်စတင့် ဘာသာရေး စိတ်ပြင်းထန်သူများ၏ လှိုင်းကယက် ပင်ဖြစ်ပေသည်။ ဘုရားတရားနှင့်ဆိုင်သော သူတော်စင်တရားများကို ဟောပြောခြင်း၊ ဝတ်ပြုနည်း ရိုးရိုးများနှင့် နှက်ရှိုင်းသော ပုဂ္ဂလိက အပြစ်များနှင့် ယေဂျူခရစ်၏ ကိုယ်စား အပြစ် ခံယူပေးမှုများ အလေးပေး ဟောပြောသည့် ရိုးရာ ပြုပြင် ပြောင်းလဲခြင်းများကို ပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ သမိုင်း ပညာရှင် ဆစ်ဒနီ အီး အာလ်စထွမ်း Sydney E. Ahlstrom က ၎င်းသည် “နိုင်ငံတကာဆိုင်ရာ ပရိုတက်စတင့် တင့်များ ကသောင်းကနင်း ဖြစ်ခြင်း၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းမျှသာ ဖြစ်၏” ဟု ရှုမြင်ထားပေသည်။ ၎င်းသည် ဂျာမဏီတွင် ပိုင်းယစ်တက်ဇင်၊ အင်္ဂလန်တွင် အီဗင်ဂျလီကယ် ပြန်လည်နိုးထခြင်းနှင့် မက်သိုဒေ့စ်များ ကိုလည်း ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် ဝတ်ပြုအသင်း ထူထောင်ခြင်း၏ အသက်ဝိညာဉ် ပြန်လည် ရှင်သန်ရေးကို ဗဟိုပြုခဲ့၍။ ဝတ်ပြုလူထုဆိုင်ရာ စုဝေးမှုများ၊ ပရက်ဘိုင်တာ ဝါဒီများနှင့် ဒါရ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး၊ ဂျာမန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး၊ ဘတ်ပတက်စ်များနှင့် မက်သိုဒေ့စ် အသင်းတော်များသို့ များစွာ ထိရောက် ခဲ့ပေသည်။ ထို့အပြင် ကျေးကျွန် လူဦးရေးများထံသို့လည်း ပြန့်နှံ့ခဲ့ပေသည်။ ဒုတိယအကြိမ် နိုးထမှုကြီး (၁၈၀၀- ၁၈၃၀) သည် ပထမအကြိမ်နှင့် မတူညီတော့ဘဲ၊ ၎င်းသည် အသင်းတော်မဲ့များသို့ ဦးတည်လျက် တက်ကြွသော တွေ့ဆုံမှုများအားဖြင့် ပုဂ္ဂလိက ကယ်တင်ခြင်းခံရမှုအား ရိုက်သွင်းခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် မန်ဟွန်နှင့် မြင့်မြတ်သော လှုပ်ရှားမှုအဖွဲ့ ကဲ့သို့သော ပြန်လည် အစားထိုးမှုဝါဒ၏ အစပိုင်းအုပ်စုများသို့လည်း ရိုက်ခတ်သွားပေသည်။ တတိယ နိုးထမှုကြီးသည် ၁၈၅၇ တွင် စတင်ခဲ့ပြီး ကမ္ဘာနှင့်အဝှမ်း အထူးသဖြင့် အင်္ဂလိပ် စကားပြောနိုင်ငံများသို့ ပြန့်နှံ့လှုပ်ရှားခဲ့ပေသည်။ မြောက် အမေရိကမှ နိုးထမှုကြီးထံသို့ နောက်ဆုံး ဝင်လာ သော အုပ်စုမှာ ပင်တက်စ်ကိုတဲလ်ဝါဒီများ ဖြစ်၍၊ သူတို့၏ ရေသောက်မြစ်မှာ မက်သိုဒေ့စ်၊ ဝက်စလေယန် တို့ ဖြစ်ပေသည်။ မြင့်မြတ်သော လှုပ်ရှားမှုအဖွဲ့သည် ၁၉၀၆ ခုနှစ်တွင် လော့အင်ဂျယ်လစ်မြို့ အဇူစာ လမ်းမ ပေါ်မှ

စတင်ခဲ့ပေသည်။ ပင်တဂန်ကိုတဲလ်ဝါဒီများသည် နောက်ပိုင်းတွင် နှက်ခြောက်ဘွယ် လှုပ်ရှားမှု **Charismatic movement** အား ဦးဆောင်ခဲ့ပေသည်။

ပြန်လည် အစားထိုး ဝါဒီများ

ပြန်လည်အစားထိုး ဝါဒီများဆိုသည်မှာ အသင်းအဖွဲ့ကြီး စုစည်းထားခြင်း မရှိသည့် အမျိုးမျိုးသော လှုပ်ရှားမှု အဖွဲ့များကို ကိုယ်စားပြု၍၊ ခေတ်ပြိုင် ခရစ်ယာန် သာသနာများ၊ မူလပင်မ မှန်ကန်သော ခရစ်ယာန်မှ လမ်းလွဲသော အဖွဲ့များဟု အသိအမှတ် ပြုခံရသူများ ဖြစ်ပေသည်။ ထိုအုပ်စုများသည် ပြန်လည် တည်ဆောက်ရန် ကြံစည်လျက် “တမန်တော် ဝတ္ထုအား” လမ်းပြကျမ်း အဖြစ် သုံးလေ့ရှိပေသည်။ ပြန်လည် အစားထိုး ဝါဒီများသည် ဒုတိယ နိဒါန်းခေတ်ကြီးတွင် တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးလာခဲ့၍၊ ပရိုတက်စတင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးနှင့် သမိုင်းဝင် ဆက်သွယ်မှု ရှိခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ကွဲပြားခြားနားသည်မှာ ၎င်းတို့သည် သူတို့ကိုယ်သူတို့ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း ပြုလုပ်သည်ဟု မည်သည့်အခါတွင်မှ မဖော်ဆောင်ပေ။ ယေရှုခေတ်ကာလ အတိုင်း အသင်းတော်အား ဆက်လက် တည်ရှိစေသည်ဟု ကြွေးကြော်ပြီး၊ အသင်းတော်တွင်းတွင် ပျောက်ဆုံးနေသည်ဟု သူတို့ ထောက်ပြသော အချက်များအား ပြန်လည် အစားထိုးခြင်းသာ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုအသင်းအဖွဲ့များမှာ “နောက်ပိုင်း နေ့ရက် သူတော်စင်များ အသင်းတော်” (မန်မန်) နှင့် “ယေဟောဝါ သက်သေခံ လှုပ်ရှားမှု” များ ဖြစ်ပေသည်။

ခေတ်ပြိုင်တည်ရှိမှု သမိုင်း (၁၈၄၈ မှ ယနေ့ခေတ်)

ခေတ်ပြိုင် ခေတ်ကာလများတွင် ခရစ်ယာန် အသင်းတော်၏ သမိုင်းကို ၁၈၄၈ ခု တော်လှန်ရေးမှ ယနေ့ခေတ်ထိ ကာလကို သတ်မှတ်ပေသည်။

ရုရှအင်ပါယာအတွင်းမှ ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်

မော်စကို ကရင်မလင်မှ အသင်းတော်၏ ပုံရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်သည် ရုရှအင်ပါယာအတွင်းတွင် အထူးအခွင့်ရ နေရာ၌ ရှိခဲ့ပေသည်။ အော်သိုဒေါ့ဝါဒ၊ သက်ဦးဆံပိုင်ဝါဒနှင့် လူသားအကျိုးပြုဝါဒ **Orthodoxy, Autocracy, and Populism** ဟု နောက်ပိုင်း ရုရှအင်ပါယာတွင် ဆောင်ပုဒ်အဖြစ်ပင် ဖော်ပြလျက်ရှိပေသည်။ ၁၈ ရာစု ပီတာ၏ အသင်းတော် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းအားဖြင့် အသင်းတော်သည် ဇာဘုရာ၏ ထိန်းချုပ်မှုအောက်၌ ရှိနေခဲ့ပေသည်။ ၎င်း၏ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ ကိုယ်ထည်မှာ အမြင့်မြတ်ဆုံးသော သံဃာစု ဖြစ်၍၊ ဇာဘုရင်က သူကိုယ်တိုင် ဘိသိက်သွန်း တရားဝင် ခန့်အပ်ပေသည်။

အသင်းတော်သည် အမျိုးမျိုးသော ရပ်စီစီကေးရှင်း **russification** ဝါဒဖြန့်ချိရေးများ၌ ပါဝင်ခဲ့၍၊ ဂျူးဆန့်ကျင်ရေး အစီအစဉ်၌ ပါဝင် ပတ်သက်ခဲ့သည်ဟု စွပ်စွဲခံရပေသည်။ ဆီးမိုက် ဆန့်ကျင်ရေးနှင့် ဂျူးဆန့်ကျင်ရေး

အစီအစဉ်များတွင် အသင်းတော် အနေဖြင့် တိုက်ရိုက်ပါဝင် ပတ်သက်ခဲ့ကြောင်း အထောက်အထားများ မတွေ့ရချေ။ များစွာသော ရုရှ အော်သိုဒေါ့ ဘုန်းတော်ကြီးများနှင့် သဘာရင့် ဝါစဉ်ကြီးသူများက ဂျူးတို့အား နှိပ်စက်ညှဉ်းပန်းမှုကို ပွင့်ပွင့်လင်းလင်း ခုခံခဲ့၍၊ ထိုကိစ္စအား အနည်းဆုံးအနေဖြင့် ၁၉ ရာစု၏ ဒုတိယ ထက်ဝက်ပိုင်းတွင် တွေ့ရပေသည်။ အသင်းတော်အနေဖြင့် ဂျူးဘာသာဝင်တို့အား ထိုသို့ ပြုမူမှု တရားဝင်အားဖြင့်လည်း မရှိခဲ့ချေ။

အသင်းတော်သည် ကျေးလက်တောသားများ အပေါ်၌ အခွန်ကောက်ခံရန် ခွင့်ပြုခဲ့ပေသည်။

အသင်းတော်အား ဇာဘုရင်၏လူများကဲ့သို့ပင် ဘော်ချီဗစ်နှင့် အခြားသော ရုရှတော်လှန်ရေး သမားများက ရန်သူအဖြစ် ရှုမြင်သတ်မှတ်ခြင်းကို ခံရပေသည်။

ဆိုဗီယက် ယူနီယံအတွင်းမှ ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်

ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်သည် အောက်တိုဘာတော်လှန်ရေးပြီးနောက်၊ ပြည်တွင်းစစ်တွင် တပ်ဖြူတော်နှင့် ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်ခဲ့ပေသည်။ ဤအချင်းအရာကြောင့် နောက်ပိုင်းတွင် ဘော်ချီဗစ်များ၏ မလိုမုန်းထားမှုကို ခံခဲ့ရပေသည်။ လီနင်၏ ကွန်မြူနစ် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့သည် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စများတွင် ကြားနေဝါဒ မတည်ရှိ နိုင်သောကြောင့် ၎င်းအနေဖြင့် အသင်းတော်အား ကရုဏာမဲ့ကြောင်း ပြသရမည် ဖြစ်သည်။ လီနင်၏ ပစ္စည်းမဲ့ လူတန်းစား အသိုင်းအဝိုင်းတွင် အသင်းတော်အတွက် နေရာဟူ၍ မရှိချေ။

အောက်တိုဘာတော်လှန်ရေး မတိုင်မှီနှင့် ပြီးနောက် ၁၉၁၇ နိုဝင်ဘာ ၇ ရက် (ပြက္ခဒိန်ဟောင်း အရ အောက်တိုဘာ ၁၂ ရက်) တွင် ဆိုဗီယက် ယူနီယံအတွင်း ကွန်မြူနစ် အုပ်ချုပ်မှုအောက် ကမ္ဘာတစ်ခုလုံး ညီညွတ်ကြရန် လှုပ်ရှားမှု တစ်ခု ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုလှုပ်ရှားမှုတွင် ဥရောပ အရှေ့ပိုင်း ဘော်လကန်ဒေသ တိုင်းပြည်များ ပါဝင်ခဲ့ပေသည်။ အချို့သော ဆလစ် တိုင်းပြည်များသည် သူတို့၏ တိုင်းရင်းသား အသင်းတော်များနှင့် တိုင်းရင်းသား ရိုးရာအမွေများမှာ ခိုင်မာစွာ ချည်နှောင်ပြီးသား ဖြစ်၍၊ သူတို့လူထုရော အသင်းတော်များပါ အားလုံးသည် ဆိုဗီယက်၏ ပစ်မှတ်များ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ဘာသာရေးနှင့်ပတ်သက်၍ ဆိုဗီယက်၏ တရားဝင် ရပ်တည်မှုမှာ “ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် သီးခံနားလည်ပေးခြင်း” ဟု ဖြစ်သော်လည်း၊ နိုင်ငံတော်သည် သိပ္ပံနည်းကျ အမှန်တရားကိုသာ လက်ခံစေသည့် ဘုရားမဲ့ဝါဒကို ထူထောင်ခဲ့ပေသည်။ ဘုရားမဲ့ဝါဒအား ဝေဖန်ခြင်းအား ပြင်းပြင်းထန်ထန် တားမြစ်ထားပြီး တခါတရံ ထောင်ဒဏ်ခံရခြင်းပင် ရှိပေသည်။

ဆိုဗီယက် ယူနီယံသည် မျှတသော အယူအဆ အတွေးအခေါ်နှင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အထွဋ်အထိပ်ရှိသော ရှေးဦး နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုအရာများ အဆုံးသတ်စေရန်၊ ကွန်မြူနစ်အစိုးရသည် အသင်းတော်၏ ပိုင်ဆိုင်မှုများကို ပြည်သူပိုင် သိမ်းခြင်း၊ ဘာသာတရားအား သရော်လှောင်ပြောင်ခြင်း၊ ယုံကြည်သူများအား အနှောင့်အယှက်ပေးခြင်း၊ စာသင်ကျောင်းများတွင် ဘုရားမဲ့ဝါဒအား ဟောပြောဖြန့်ချိခြင်းများ ပြုလုပ်ခဲ့ပေသည်။ ဘာသာတရားအပေါ်၌ အရေးယူမှုများရှိသော်လည်း၊ နိုင်ငံတော်၏ အကျိုးအတွက် စည်းလုံးညီညွတ်မှု အကောင်းဆုံးသော ဘာသာတရားများကို တရားမဝင် ကြေငြာခြင်း မရှိခဲ့ချေ။ အော်သိုဒေါ့ ဘုန်းကြီးများနှင့် ယုံကြည်သူများအား အရေးယူနည်း အချို့မှာ ကွပ်မျက်ခြင်း၊ နှိပ်စက်ခြင်း၊ ထောင်သွင်း အကျဉ်းချခြင်း၊ ရဲဘက်သို့ ပို့ခြင်း၊ စိတ္တဇဆေးရုံသို့ ပို့ခြင်းများပင် ဖြစ်၏။ အကျိုးဆက်ကြောင့် အသင်းတော်အား ညှဉ်းပန်းခံရသော၊ အာဇာနည် အသင်းတော်ဟု ပြောင်းလဲ ဖြစ်တည်လာခဲ့၏။ ဘော်ချီဗစ်တော်လှန်ရေးပြီး ပထမ ၅ နှစ်တွင် သင်းအုပ်ဆရာတော် ၂၈ ပါးနှင့် ဘုန်းတော်ကြီး ၁၂၀၀ ကွပ်မျက်ခံခဲ့ရ၏။

ကယ်တင်ရှင် ခရစ်တော် (ကက်သဒယ် မော်စကို) ပြန်လည် တည်ဆောက်ပြီးပုံ

၁၉၂၀နှင့် ၁၉၃၀ ဘာသာရေး ဆန့်ကျင်မှု လှုံ့ဆော်ခြင်း၏ အဓိက ပစ်မှတ်မှာ ယုံကြည်သည့် လူဦးရေ အများဆုံး ဖြစ်သော ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်ပင် ဖြစ်၏။ ၎င်း၏ အားလုံးနီးပါးသော ဘုန်းတော်ကြီးများနှင့် ယုံကြည် သူများမှာ ပစ်သတ်ခံရခြင်း သို့မဟုတ် ရဲဘက်စခန်းသို့ အပို့ခံရခြင်းများ ဖြစ်ခဲ့၏။ ဘာသာရေး အယူအဆ ဆိုင်ရာ ကျောင်းများအား အပိတ်ခံရ၏။ အသင်းတော်၏ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေမှုများကို တားမြစ်ခံရ၏။ ၁၉၂၇ မှ ၁၉၄၀ ခုနှစ်အတွင်း ရုရှအသင်းတော် ဘုရားကျောင်းပေါင်း ၂၉၅၈၄ မှ ၅၀၀ အောက်သို့ လျော့ကျခဲ့ရ၏။ ထို ၁၉၂၇ မှ ၁၉၄၀ ခုနှစ်အတွင်း အော်သိုဒေါ့ ဘုန်းကြီး ၁၃၀၀၀၀ အဖမ်းခံရ၏။ ၎င်းမှ ၉၅၀၀၀ မှာ သေဒဏ်ပေးခံရ၏။ ဇာသာ ဖလိုရင်စကိုမှာ ဤ အာဇာနည် အသစ်များ စာရင်းတွင် တစ်ပါး အပါအဝင်ဖြစ်၏။

၁၉၄၀ ခုနှစ် နာဇီဂျာမဏီမှ ဆိုဗီယက်ယူနီယံအား တိုက်ခိုက်ပြီးနောက်၊ ဂျူးဇင် စတာလင်သည် စစ်ပွဲအတွက် မျိုးချစ်များ စုဆောင်းပေးရန် ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်အား ပြန်လည် ရှင်သန်ခွင့်ပေးခဲ့၏။ ၁၉၅၇ ခုနှစ်တွင် ရုရှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် ဘုရားကျောင်းပေါင်း ၂၂၀၀၀ သည် ပြန်လည် ရှင်သန်လာခဲ့၏။ သို့သော် ၁၉၅၉ ခုနှစ်တွင် နီကီတာ ကရုချက်သည် သူ၏ ပွဲဦးထွက် ဝါဒဖြန့်ချိမှု အနေဖြင့် အသင်းတော်အား ဆန့်ကျင်၍၊ ဘုရားကျောင်းပေါင်း ၁၂၀၀၀ ကို အဓမ္မပိတ်ပင် ပစ်ခဲ့၏။ ၁၉၈၅ ခုနှစ်တွင် ဘုရားကျောင်းပေါင်း ၇၀၀၀ အောက် တွင်သာ ရှိခဲ့၍၊ အသင်းတော်၏ ဝါစဉ်ကိုယ်ထည် ဘုန်းကြီးများမှာ ထောင်ချခံရခြင်း၊ သို့မဟုတ် အဓမ္မ ထုတ် ပါယ်ခံရခြင်းတို့ ဖြစ်ခဲ့၏။ သူတို့၏နေရာများတွင် လက်ပါး ဘုန်းတော်ကြီးများကို အစားထိုးခဲ့၍ သူတို့မှ အများစု သည် ကေဂျီဘီနှင့် ချည်နှောင်လျက် ရှိပေ၏။

ဆိုဗီယက် ယူနီယံအတွင်းတွင်၊ အသင်းတော်များအား ဖျက်သိမ်းခြင်းနှင့် အဆင့်ဆင့် စနစ်တကျ ပိတ်ပစ်မှုများ မှာ ယခင်က အသင်းတော်မှ လုပ်ဆောင်သည့် အလှူဒါနအား ဖြန့်ဖြူးခြင်း၊ လူမှုဖူလုံရေးလုပ်ငန်းများကို နိုင်ငံ တော်မှ လက်လွှဲယူလိုက်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပေသည်။ ပုဂ္ဂလိကပိုင် ပစ္စည်းအားလုံးနှင့် အသင်းတော်ပိုင်များကို ပြည်သူ လူထု သုံးရန် ပြည်သူပိုင် သိမ်းလိုက်ပေသည်။ အစိုးရသည် ဘုရားကျောင်းများအား သုံးခွင့်ပြုထားသည်ဟု ပြယုဂ်အဖြစ် နေရာအနည်းငယ်အား ဝတ်ပြုဆုတောင်းနိုင်ရန် ခွင့်ပြုပေးထားသော်လည်း နိုင်ငံတော်ပိုင်ဟု သတ်မှတ် ထားပေသည်။ နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် အထွေထွေ ပညာရေးအတွက် ရံပုံငွေတောင့်တင်းလာသော အခါ၊ အသင်းတော်၏ ပညာရေးဝန်ဆောင်ခွင့်၊ ကလေးများအတွက် လက်မှုပညာများ သင်ကြားခွင့် ကျောင်း များကို ခွင့်မပြုတော့ချေ။ အရွယ်ရောက်သူများ အတွက်သာ ဘုရားကျောင်းနှင့် ဆက်စပ်သော အလုပ်များကို လုပ်ကိုင်နိုင်သည့် လေ့ကျင့်သင်တန်းများကိုသာ ခွင့်ပြုထားပေသည်။ ဘုန်းကြီးရဟန်း လူတန်းစား၊ ဘာသာရေး ကျောင်း၊ လေ့လာရေး အုပ်စု၊ တနင်္ဂနွေ ကျောင်း၊ ဘာသာရေး ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခြင်း အားလုံးသည် တရားမဝင် သို့မဟုတ် တားမြစ်ထားခြင်းကို ခံရပေသည်။ ဤနှိပ်ကွပ်မှုများမှာ စတာလင် ကွယ်လွန်ပြီး ၁၉၉၁ ခု ဆိုဗီယက် ယူနီယံ ပြိုကွဲချိန်အထိ ဆက်လက်ရှိနေခဲ့ပေသည်။ ဆိုဗီယက် ယူနီယံ ပြိုကွဲပြီးနောက်တွင် ဘုရားမဲ့ဝါဒ

တံပိုးအောက်မှ သူတော်စင် (ခရစ်ဘုန်းကြီးရေးမှ ဘွဲ့) များအဖြစ် များစွာသော အာဇာနည် အသစ်များကို ထည့်သွင်းလျက် ရှိပေသည်။

ဖက်ဆစ်ဝါဒ

ဖက်ဆစ်ဝါဒသည် ၂၀ ရာစု ဥရောပတွင် နိုင်ငံရေး အုပ်ချုပ်သူ အစိုးရများနှင့် တိုက်ရိုက်ဆက်စပ်ခဲ့၍၊ အထူး သဖြင့် ဟစ်တာလာ၏ နာဇီဂျာမဏီ၊ မူဆိုလ်ဂိုနီ၏ အီတလီနှင့် ဖရန်ကို၏ စပိန်နိုင်ငံတို့ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။

နာဇီဝါဒ

နာဇီဝါဒအတွင်း ခရစ်ယာန်ဘာသာ၏ အခြေအနေမှာ အလွန်တရာ ရှုပ်ထွေးပွေလီလှပေသည်။

မှတ်လောက်သော မှတ်တမ်းများမှာ သမိုင်းဆရာ ဒီရိန် ဟုမ်း က “အမျိုးသား ဆိုရှယ်လစ်ဝါဒ (နာဇီဝါဒ)၏ လှည့်စားမှုကို ကာသိုလစ်များမှာ ပရိုတက်စတင့်များထက် ပိုမို၍ ခုခံခဲ့ရသည်မှာ သံသယ ဖြစ်ဘွယ်မရှိချေ” ဟု ရေးသားခဲ့ပေသည်။ ပုပ်ရဟန်း ပိုင်းယာ့စ် (၁၁) က မက် ဘရင်နန်ဒါ ဆော့ဂျီ တွင် ကြေငြာထုတ်ထားသည်မှာ ဤ ဖက်ဆစ် အစိုးရသည် ပုန်းကွယ်ထားသော ရှေးဟောင်းလူရိုင်း ရိုးရာ စိတ်ဆန္ဒရှိ၍၊ ကာသိုလစ်တို့အား နုတ်မထူနိုင်ရန်နှင့် တစ်ပါတီ အာဏာရှင် ဖက်ဆစ် တိုင်းပြည်၏ ဘုရားဝတ်ပြုမှုမှာ တိုင်းပြည်သည် ဘုရားသခင် နှင့် အခြေခံ လူအခွင့်အရေး လူ့ဂုဏ်တို့၏ အထက်၌ ရှိနေသည်” ဟု ဖြစ်၏။ သို့သော် ကြေငြာချက်တွင် “နာဇီပိုင်း ဆိုင်ရာ အားဖြင့် (ခရစ်ယာန်များ) အားလုံးသည် ဆီမိုက်များ ဖြစ်ကြ၏။” နာဇီအား ခရစ်ယာန် ကမ္ဘာကြီး၏ ပိုက်ဆံချုပ်ကြီး အဖြစ် ဘွဲ့ပေးထားပေ၏။ (ယေရှုအား သတ်ခဲ့သော ဂျူးတို့၏ ဘုန်းကြီးဘွဲ့ ရပ်ဘိုင် ချုပ်ကြီး အဖြစ် ဘွဲ့ပေးထားခြင်း ပင်)။

ကာသိုလစ် ပရောဟိတ်များမှာ ထိန်းသိမ်းရေး စခန်းများ၌ ဂျူးများနှင့် အတူ ကွပ်မျက်ခံရ၏။ ဥပမာ အားဖြင့် ကာသိုလစ် ပရောဟိတ် ၂၆၀၀ အား ဒိုက်ချာ Dachau တွင် ထောင်ဒဏ်ပေးခံရပြီး ထိုအနက် ၂၀၀၀ မှာ ကွပ်မျက်ခံရ၏။ ထို့ပြင် ပိုလန်လူမျိုး ပရောဟိတ် ၂၇၀၀ မှာ ကွပ်မျက်ခံရ၏။ (၎င်းသည် ပိုလန် လူမျိုး ခရစ်ယာန်ဘုန်းကြီး အားလုံး၏ လေးပုံတစ်ပုံ ဖြစ်သည်)။ ပိုလန် လူမျိုး ခရစ်ယာန် သီလရှင် ၅၃၅၀ မှာ နေရာ ပြောင်းခြင်း၊ ထောင်ချခြင်း၊ ကွပ်မျက်ခြင်းများကို ခံရ၏။ ဟိုလိုကွတ်စ် ကာလအတွင်းတွင် များစွာသော ကာသိုလစ် လူဝတ်ကြောင့်များ၊ ဘုန်းကြီးများ၊ ပုပ်ရဟန်း ပိုင်းယာ့စ် (၁၂) အပါအဝင် များစွာသော ခရစ်ယာန် များက ဂျူးများ စွာကို ခိုလှုံခွင့်ပေး ကယ်တင်ခဲ့ပေ၏။ ထို့ကြောင့် ရောမမှ ဂျူး ပိုက်ဆံချုပ် ဘုန်းတော်ကြီးသည် ဂျူးများကို ကယ်ခဲ့သော ကျေးဇူးကြောင့် ၁၉၄၅ ခုနှစ်တွင် ကာသိုလစ် ခရစ်ယာန် ထံသို့ ဘာသာပြောင်းလဲခဲ့၏။ သူသည် ဘာသာပြောင်း၍ (ပုပ်ရဟန်းမင်း၏ ပထမ အမည်ဖြစ်သော) ယူဂျင်နီယို ဟူသော အမည်ကို ခံယူခဲ့ ပေ၏။ အီတလီဆိုင်ရာ အစွဲရေးလ် ကောင်စစ်ဝန်တစ်ဦးက “စစ်ကြိုအတွင်းတွင် ဂျူးတို့၏ အသက်ကို ကယ်တင် ခဲ့သည်မှာ ခရစ်ယာန် အသင်းများအားလုံး၊ ဘာသာရေး အသင်းအဖွဲ့များအားလုံး၊ အဖွဲ့အစည်းပေါင်းစုံများ စုပေါင်းထား ခြင်းထက် ကာသိုလစ် အသင်းတော်၏ ကယ်တင်မှုက ပိုမို များပြားသည်” ဟု ဝန်ခံ ထွက်ဆိုခဲ့ ပေသည်။

နာဇီများနှင့် ပရိုတက်စတင့် အထူးသဖြင့် ဂျာမဏီမှ လူသားရင် အသင်းတော်၏ ဆက်ဆံရေးမှာ ရှုပ်ထွေးလျက် ရှိပေသည်။ သို့သော် ဂျာမဏီမှ ပရိုတက်စတင့် အများစုမှာ ဂျူးဆန့်ကျင်ရေး လှုပ်ရှားမှုအတွက် နာဇီဝါဒကို အကြီးအကျယ် အားပေးထောက်ခံခဲ့ပေသည်။ သို့သော် (လူသား၏ ပါစ်တာ) ဒိုင်ယက်စ်ထရက်ချ် ဘွန်ဟိုဖ်ဗာ ကဲ့သို့ အချို့သော အသင်းတော်များက နာဇီဝါဒအား အပြင်းအထန် ကန့်ကွက်သည်များလည်း ရှိ၏။ နောက်ပိုင်းတွင် ဘွန်ဟိုဖ်ဗာမှာ ဟစ်တာလာအား လုပ်ကြံရန် ကြံရာပါအဖြစ် အပြစ်သင့်၍ ကွပ်မျက်ခံလိုက် ရပေသည်။

ဖက်ဆစ် အီတလီ

အီတလီနိုင်ငံ၌ ဖက်ဆစ်စနစ်ထွန်းကားစဉ် ကာလတွင် ပိုင်းယာဉ် ၁၁ သည် ပုဂံရဟန်းမင်း ရာထူးကို ဆက်ခံထား အဖြစ်ရှိခဲ့သည်။

စပိန်ပြည်တွင်းစစ်

အဇာနာ၏ ဘုန်းကြီးရဟန်း ဆန့်ကျင်ရေး အထိကရုန်းကာလနှင့် ထိုပဋိပက္ခမဖြစ်မှီကာလကြောင့် ကာသိုလစ် များသည် ဘက်မလိုက်ခြင်း သို့မဟုတ် ဖရန်ကိုဘက်မှ ရပ်တည်ရန် လိုလိုလားလား ရှိခဲ့ပေသည်။

ဩစတီးယားမှ ဒိုးလ် ဖတ်စ်

၎င်းသည် ပုဂံရဟန်းမင်း ပိုင်းယာဉ် (၁၁)အား ကွာဒရာဂစ်ဆီမို အနိန့် **Quadragesimo Anno** ကို အသိ အမှတ်ပြုစေသော စံပြု နိုင်ငံရေး သမား ဖြစ်ပေသည်။

အနောက်ဘက်ဆီသို့ စွန့်ခွာ ပြောင်းရွှေ့လာသူများ

ခေတ်သစ် အော်သိုဒေါ့ ရာဇဝင်တွင် တစ်ဟုန်ထိုး ဖွံ့ဖြိုးလာခြင်းများအနက် အကြောင်းအရာ တစ်ခုမှာ အော်သို ဒေါ့ ခရစ်ယာန်များသည် အနောက်ဘက်သို့ ပြိုကျလာခြင်းပင် ဖြစ်ပေသည်။ လွန်ခဲ့သော နှစ်ရာစုများအတွင်း ဂရိနှင့် အရှေ့ဘက် အနီးဝန်းကျင်မှ ပြောင်းရွှေ့လာသူများသည် ဥရောပ အနောက်ပိုင်း၊ တောင်နှင့်မြောက် အမေရိကနှင့် ဩစတေးလျတို့တွင် စွန့်ခွာလာသော အော်သိုဒေါ့ ထုတည်အဖြစ် ဖြစ်တည်လာခဲ့ပေသည်။ တဖန် ဘော်ဂိုဗစ် တော်လှန်ရေးကြောင့်လည်း ရုရှ ထောင်ပေါင်းများစွာမှာ အနောက်ဘက်ဆီသို့ ထွက်ပြေး လာခဲ့ရပေသည်။ ထိုအကျိုးဆက်ကြောင့် အော်သိုဒေါ့ ရိုးရာ အချေချနေသူများသည် အကြီးအကျယ် ဝိသေ သကြီး ခဲ့ပေသည်။ သန်းပေါင်းများစွာသော အော်သိုဒေါ့များသည် အနောက်နိုင်ငံများရှိ သူတို့၏ မွေးစားမိခင် နိုင်ငံများတွင် တရားဝင် အချေချ နေထိုင်ခွင့် ရကတည်းက ပထဝီအရ အရှေ့ဘက်ကို မပိုင်ဆိုင်တော့ပေ။ သို့သော်လည်း သူတို့သည် အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ ရိုးရာ ယုံကြည်မှုအတိုင်း ဆက်လက် စွဲကိုင်ထားပေသည်။ ဂရိဒဏ္ဍာရပ်၊ ရုရှ၊ ဆာဗီးယား၊ ယူကရိန်း၊ ရိုမေးနီးယား၊ ဘူးဂေးရီးယား စသည်ဖြင့် အော်သိုဒေါ့ အားလုံးနီးပါးကို အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတွင် ကိုယ်စားပြု၍ တွေ့ရပေသည်။

ခရစ်ယာန် အယူအဆမှ ခေတ်သစ် ဦးတည်ချက်

ခေတ်ဆန်းဝါဒ နှင့် သဟဇာတ ခရစ်ယာန်

တခါတရံတွင် သဟဇာတဖြစ်သော အယူအဆ ဟု ခေါ်တွင်သည့် သဟဇာတ ခရစ်ယာန်ဝါဒသည် အမျိုးမျိုး သော အယူအဆများကို ခြုံငုံထားသည့် ထီးရိပ် တစ်ခု ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းသည် ၁၈၊ ၁၉၊ ၂၀ ရာစုများအတွင်း အတွေးအခေါ် ဒဿနများကို သရုပ်ဖော်သော ဘာသာရေး ဆောင်ရွက်မှုများနှင့် ခံစားမှုများ ပင်ဖြစ်ပေသည်။ ခရစ်ယာန် ဘာသာရေး ဝေါဟာရ “သဟဇာတ” ဆိုသည်မှာ နိုင်ငံရေးလောက သုံး “လက်ဝဲယိမ်း” သို့မဟုတ် ဘာသာ ရေး ဝိုဏ်းတစ်ခု မဟုတ်ပေ။ ၎င်းသည် ဘာသာတရားအတွင်းနှင့် အပြင် အတွေးအခေါ် ဒဿနများနှင့် ဆက်စပ်၍ လွတ်လပ်စွာ ပြောဆိုဆွေးနွေးခြင်း ဘက်ကိုယိမ်းလျက်၊ ဉာဏ်စဉ်အလင်းရောင်ခေတ် **Age of Enlightenment** အတွင်း ဘာသာရေး ဥဒါဟရဏ်များ ဖြစ်ပေသည်။

အခြေခံဝါဒ

ခရစ်ယာန် အခြေခံဝါဒီ ဆိုသည်မှာ ခရစ်ယာန်ဟု မိမိကိုယ်မိမိ ခေါ်ဆိုနေသော်လည်း ခရစ်ယာန်၏ အခြေခံ အုပ်မြစ်များဟု အများက ဆုံးဖြတ်ထားသည်များကို လက်မခံသော ခေတ်ဆန်းဝါဒနှင့် လုံးဝ သဟဇာတ ဝါဒီ ပရိုတက်စတင့်များအား တုံ့ပြန်သည့်အနေဖြင့် အထူးသဖြင့် ဗြိတိန်နှင့် အမေရိကန် ပရိုတက်စတင့်များ အတွင်း

၁၉ ရာစု နှောင်းပိုင်းနှင့် ၂၀ ရာစု ဆန်းစတင် ပေါ်ပေါက်လာသော လှုပ်ရှားသူများကို ခေါ်ပေသည်။ အခြေခံ ဝါဒီများသည် ခရစ်ယာန်၏ ဝိသေသဂုဏ်ပုဒ်အား ထိခိုက်လျှော့ပါးစေနိုင်ခြင်း မရှိသော မည်သူမှ မငြင်းနိုင်သည့် ဘာသာရေး ရေသောက်မြစ် အခြေခံသီလအား ပြန်လည်ထူထောင်ရန် အားထုတ်ကြပေသည်။ ထိုအခြေခံ ရေသောက်မြစ်များမှာ **inerrancy of the Bible, Sola Scriptura** အပျိုစင်မှမွေးသော ယေရှု၊ ကိုယ်စားပြု ကယ်တင်ခြင်း ဩဝါဒ၊ ကိုယ်ခန္ဓာအားဖြင့် ပြန်လည်ရှင်ပြန် သော ယေရှု၊ ပြန်လာအံ့ဆဲ ယေရှုခရစ် စသည်တို့ဖြစ်ပေသည်။

ဘာတီကန် ဒုတိယ သံဃာယနာ

၁၉၆၂ ခု အောက်တိုဘာ ၁၁ ရက်နေ့တွင် ကာသိုလစ် အသင်းတော်၏ ၂၁ ကြိမ်မြောက် အသင်းတော်လုံး ဆိုင်ရာ စုဆုံပွဲ ဖြစ်သည့် ဘာတီကန် ဒုတိယ သံဃာယနာအား ပုပ်ရဟန်းမင်း ရွန် (၂၃) က ဖွင့်လှစ်ခဲ့သည်။ သံဃာယနာမှာ သဘာဝအတိုင်းပင် သရုပ်ဖော်ထား၍၊ တရားသေ လက်ခံပြီးသားအတိုင်း ဖွင့်ဆိုထားပြီး ဩဝါဒ များကို အလေးပေးခြင်း၊ ဘုရားဝတ်ပြုခြင်း အလေ့အထကို ပြန်လည်တည်းဖြတ်ခြင်း၊ ခေတ်ပြိုင်ကာလများ အတွင်း အသင်းတော်၏ သင်ရိုးများအား ပီသစွာ ရွတ်ဆိုနိုင်ရန် လမ်းညွှန် ဆောင်ကြဉ်းပေးခြင်းများ ပြုလုပ်ခဲ့ပေ သည်။ ဤသံဃာယနာ၏ အထင်ပေါ်ဆုံး ဆောင်ရွက်ချက်မှာ လူစုဝေး ဝတ်ပြုမှုများတွင် လက်တင် အသင်း တော်များ ကဲ့သို့ ဒေသန္တရ ဘာသာစကားအားဖြင့် တည်ဆောက်ခွင့်ရှိကြောင်း ဆုံးဖြတ်ချက်ပင် ဖြစ်ပေသည်။

အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ ဝါဒ

အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ ဝါဒသည် ခရစ်ယာန် အုပ်စုများအတွင်း အပြန်အလှန် ပြောဆိုဆွေးနွေးခြင်း နည်းဖြင့် တစ်စစ စီးလုံးညီညွတ်မှုရှိလာရန် လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်သော လမ်းစဉ်ကို ကိုယ်စားပြုပေသည်။ ထိုစကားလုံး ယူ မစ်နစ်ဇင် (အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ ဝါဒ) ဆိုသည်မှာ ဂရိဝေါဟာရ ယူကိုမီနီ မှဆင်းသက်လာပြီး (အချေချာနေ ထိုင်သော လောက) ဟု ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် များသောအားဖြင့် ထိုထက် ပိုမိုပြောင်မြောက်သော အနက်ကို ဆောင်သည့် “တစ်လုံးတည်း တစ်ဝတည်း စကြာဝဠာ” ဟုလည်း ဖြစ်နိုင်ပေသည်။ အသင်းတော်ဗေဒ သီးခြား အမည် သတ်မှတ်မှု ပြန်လည်ဖွင့်ဆိုခြင်း အားဖြင့် နောက်ပိုင်းပုံဆောင်သည်မှာ ထိုလှုပ်ရှားမှုအား ကာသိုလစ် နှင့် ပရိုတက်စတင့် အဖြစ် ခွဲခြားထားပေသည်။ (ထိုသတ်မှတ်မှုမှာ ကာသိုလစ် အသင်းတော်မှသာ ဖြစ်၍၊ အခြားသော အသင်းတော်များက လက်မခံချေ။)

ကာသိုလစ် အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ ဝါဒ

လွန်ခဲ့သော ရာစုအတွင်း ကာသိုလစ် အသင်းတော်နှင့် အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ ဝိုဏ်းကြီးများ အကြား ပြန် လည် ပူးပေါင်းရန် များစွာသော လှုပ်ရှားမှုများကို ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြပေသည်။ တိုးတက်မှုများ ရှိသော်လည်း နောက်ဆုံး ဝိုဏ်းကွဲဆိုင်ရာ ဖြေရှင်းချက်တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်းဆိုင်ရာ အထွဋ်အထိပ်ရာထူးနှင့် လွတ်လပ်သော အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်ငယ်များက အတားအဆီး ဖြစ်နေခဲ့ပေသည်။

၁၈၉၄ ခု နိုဝင်ဘာလ ၃၀ ရက်နေ့တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း လီယို (၁၃) က တမန်တော်ဆိုင်ရာ ပေးစာကို ရိုက်နှိပ် ထုတ်ဝေခဲ့ပေသည်။ ထိုစာတွင် (အရှေ့ပိုင်း အသင်းတော်များအား) ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ခြင်းသည် အရေးကြီး၍၊ အသင်းတော် တစ်ခုလုံးအတွက် အရှေ့တိုင်း ရိုးရာများကို ဆက်လက်တည်ရှိရန်လိုကြောင်း ဖော်ပြထားပေသည်။ ၁၉၆၅ ခု ဒီဇင်ဘာ ၇ ရက်နေ့တွင် ပုပ်ရဟန်းမင်း ပေါလ် (၆)နှင့် အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ သင်းအုပ်ဆရာတော် အက်သန်နာဂိုးရဒစ် (၁) တို့၏ ပူးတွဲကြေငြာချက်တွင် ၁၀၅၄ ခုနှစ်မှ အပြန်အလှန် အဆက်အသွယ် ဖြတ်ခဲ့ကြခြင်းအား ရုပ်သိမ်းကြောင်း ဖော်ပြထားပေသည်။

ရှေးဟောင်း အရှေ့တိုင်း အသင်းတော်၏ ဩဝါဒတစ်ချို့နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ကူးလူးဆက်ဆံရေး၌ ဖြေရခက်သော ပြဿနာများမှ တစ်ချို့မှာ **Filioque, Scholasticism** ဒုက္ခစရိယအား ရည်သန်သော အကျင့်၊ ဘုရားသခင်၏

ဖစ်မြစ်တော်၊ ဟေစီချက် ဝါဒ၊ စတုတ္ထကရူးဆိတ်၊ လက်တင် အင်ပါယာ တည်ထောင်မှုတို့နှင့် မှတ်ချက်တစ်ချို့ပင် ဖြစ်ပေသည်။ အလားတူပင် လက်တွေ့ပိုင်း၌ ပုပ်ရဟန်းမင်း၏ အရေးပါမှုအား ဖွင့်ဆိုချက်နှင့် အသင်းတော်ငယ် အား အသင်းတော်ကြီးဖြစ်သည့် ကာသိုလစ် အသင်းတော်က မမြဲချာလျက် မည်သို့ တစ်ပေါင်း တစ်စည်း တည်း ဖြစ်နိုင်မည်နည်း ဆိုသည်နှင့် သူတို့၏ကိုယ်ပိုင် ဘာသာရေး အယူအဆများ၊ ဘုရား ရှိခိုးခြင်း ဓလေ့များ၊ ရိုးရာအမွေဆက်ခံမှုများ မည်သို့ စွန့်ပစ်ရမည်နည်း ဟူသည့် ပြဿနာများပင် ဖြစ်ပေသည်။

ကာသိုလစ် အသင်းတော်နှင့် ပရိုတက်စ်တင့် အသိုင်းအဝိုင်းများကြား ဆက်ဆံရေးအား ရိုသေလေးစားရန် ကော်မက်ရှင်များ ဖွဲ့စည်းထူထောင်၍ အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးရန် အားပေးခြင်း၊ ၁၉၉၉ ခုနှစ်တွင် လူသာရင် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ဖက်ဒရေးရှင်းနှင့် အတူ သြဝါဒ ညှိနှိုင်းမှု ပူးပေါင်းကြေငြာချက် ကဲ့သို့သော သြဝါဒဆိုင်ရာ ညီညွတ်မှုရှိစေရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် အချက်အလက် အထောက်အထားများ စုဆောင်း ထုတ်လုပ်ခြင်းများလည်း ရှိပေသည်။

ပရိုတက်စ်တင့် ဝါဒအတွင်း အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ ဝါဒ

ပရိုတက်စ်တင့် ဝါဒအတွင်း အသင်းတော်လုံးဆိုင်ရာ ဝါဒ လှုပ်ရှားမှုသည် ခရစ်ယာန် ဖြစ်ရန် မရှိမဖြစ် လိုအပ် သည့် အလေ့အကျင့်နှင့် သြဝါဒဆိုင်ရာ စာရင်းအား ဆုံးဖြတ်ရန် ချည်းကပ်မှုများ ဖြစ်ပေသည်။ အသင်းအဖွဲ့ အားလုံးမှ ထိုအခြေခံအချက်များကို ဖြည့်ဆည်းခြင်းဖြင့် ဘုံညီမျှသော ရပ်တည်မှုကို ရယူ၍ အသင်းတော်အား တိုးချဲ့ရန် ဖြစ်ပေသည်။ အသင်းအဖွဲ့တစ်ခုသည် အများစု၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ ထက်ဝက်ရှိသော ရပ်တည်မှုကို ပိုင်ဆိုင်ပေသည်။ ထို လုပ်ငန်းစဉ်တွင် ရိုးရာ ဘာသာရေး အယူအဆမှ အသင်းတော်၏ ပြန်လည်ဖွင့်ဆိုခြင်း အယူအဆများ ပါဝင်ပေသည်။ ဤအသင်းတော်ဆိုင်ရာ သီအိုရီအား သီခြားအမည် သတ်မှတ်မှု၊ ပြိုင်ဆိုင်မှုဖြစ်၍၊ အသင်း အုပ်စု တစ်ခုစီတိုင်းသည် ခရစ်ယာန် အသင်းတော်ကြီး၏ အကိုင်းခွဲ အသင်းတော်ငယ်များ ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်း (ခရစ်ယာန် အသင်းတော်ကြီး) ကိုယ်တိုင်မှာ စိတ်ကူးသက်သက် ဖြစ်၍၊ တိုက်ရိုက် ကိုယ်စားပြုခြင်း (အ သင်း ကိုယ်ထည်) မရှိချေ။ ဤအသင်းတော် သတ်မှတ်မှုပုံစံသည် အခြားသော အသင်းတော်များနှင့် ကွဲလွဲခြင်း ရှိ၍၊ ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ၎င်းတို့ “အသင်းတော်” ဟု သတ်မှတ်ထားခြင်းသာ ရှိပေသည်။ မရှိမဖြစ် လိုအပ် သော ယုံကြည်ချက်များမှာ၊ တြိကာယ (သုံးပါးတစ်ဆူ)၊ ယေရှုခရစ်သည် အတွင်းအဇ္ဈတဇီဝ ဖြစ်၍၊ တစ်ခုတည်း သော လွတ်ငြိမ်းရာ နည်းလမ်းဖြစ်ကြောင်းနှင့် သူသည် သေဆုံးပြီး၍ ခန္ဓကိုယ်အားဖြင့် ပြန်လည် ရှင်ပြန် ထမြောက်ခဲ့ ကြောင်း ယုံကြည်ချက်များပင် ဖြစ်ပေသည်။

နိုင်ငံတကာ ခရစ်ယာန်သာသနာနှင့် အနာဂါတ် အလားအလာ

၂၁ ရာစု၏ အစပိုင်းတွင် တရုတ်နိုင်ငံသည် ကမ္ဘာပေါ်၌ တိတယ ခရစ်ယာန် အများဆုံးနိုင်ငံဟု ခန့်မှန်းရပေ သည်။ အနာဂါတ်၌ ခရစ်ယာန်ဘာသာသည် တဖြေးဖြေးနှင့် တရုတ်-ပင်မ ဘာသာဖြစ်လာနိုင်ဘွယ်ရှိပေသည်။

“စိတ်စွဲလွန်း၍ မှားကောင်းမှားနိုင်သော်လည်း ကျွန်ုပ် မချင့်မရဲဖြစ်နေသည်မှာ ဤမှ နောက်မျိုးဆက် နှစ်ဆက် တွင် ခရစ်ယာန်ဘာသာသည် တရုတ်ပြည်၏ ပင်မ ဘာသာဖြစ်လာနိုင်ပေသည်။ ဥရောပတွင် အေဒီ ၈ ရာစုမှ ၁၁ ရာစုတွင် ဖြစ်ခဲ့သော အဖြစ်၊ အမေရိကန်တွင် လွန်ခဲ့သော နှစ် ၂၀၀ အတွင်း အီဗင်ဂျလီကယ်တို့၏ ပင်မမြေ ဖြစ်ခဲ့သကဲ့သို့ တရုတ်သည် ၂၁ ရာစု တွင် ဖြစ်လာနိုင်ဘွယ်ရှိ၏။ အကယ်၍ ဤသို့ဖြစ်ခဲ့သော် ကျွန်ုပ်တို့၏ သိထားသည်များကို ကျော်လွန်၍ ကမ္ဘာကြီးသည် ပြောင်းလည်း သွားပေလိမ့်မည်။ ပြောင်းရွေ့လာသော နှုန်းထားကြောင့် အနောက်နိုင်ငံများသို့ အစွဲလမ်းများ ရောက်ရှိလာလျက် အစွဲလမ်းများက ဖုံးလွှမ်းသွားပြီး၊ အရှေ့ အနောက် ပြောင်းပြန် ပြောင်းလဲသွားမည်ပင်။” ဟု စပင်ဂလာ ကဆိုထားပေသည်။